

politic'

ZATVORENIK

GODINA XXI. - VELJAČA 2011. CIJENA 15 KN

BROJ **227**

**Uspomene
na hrvatski
izbjeglički
logor u
Fermu**

**O obnovi
komunizma i
Jugoslavije**

**Kronologija
pravaštva**

**O Stepincu i
NDH: Batelja
protiv
Gabelice**

**Dokumenti,
sjećanja i
svjedočenja**

politički **ZATVORENIK**

**GLASILO HRVATSKOG
DRUŠTVA POLITIČKIH
ZATVORENIKA**

PREDSEDJEDNIK DRUŠTVA
Alfred Obranić

UREDNIČKI ODBOR GLASILA
Alfred Obranić, Ljubomir Brdar,
Vladimir Mrkoci, Višnja Sever

GLAVNI UREDNIK
Tomislav Jonjić

UREDNIŠTVO I UPRAVA
10000 Zagreb
Vojnovićeva 15
tel: 01/46 15 437, 46 15 438
fax: 01/46 15 437
e-mail: hdpz-sred@hdpz.t-com.hr

PRIJELOM I TISAK
MINI-PRINT-LOGO d.o.o. Varaždin

CIJENA LISTA
Za Hrvatsku 15 kn

Godišnja pretplata za Hrvatsku 180 kn
za inozemstvo: Europa 310 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti;
prekomorske zemlje: 510 kn
ili odgovarajući iznos u drugoj valuti

Žiro račun: 2503007-1100009317
kad Volksbank d.d. Zagreb
Devizni račun: **416446-7101** S.W.I.F.T.
Code **VBCRHR22** kod Volksbank d.d. Zagreb

Rukopisi se ne vraćaju,
list uređuje Urednički odbor, sva prava pridržava
Hrvatsko društvo političkih zatvorenika.

Uredništvo ne odgovara za navode
i gledišta iznesena u pojedinim prilozima

Za sve informacije i kontakte u svezi sa
suradnjom i pretplatom tel.: 01/46 15 437
radnim danom od 9.00 do 13.00 sati.

ISSN 1331-4688

Cijena oglasnog prostora:
posljednja stranica u boji: 4.000,00 kn
predposljednja stranica u boji: 3.500,00 kn
unutarnja crno-bijela stranica: 2.500,00 kn
1/2 crno bijelo: 1.250,00 kn
1/4 crno bijelo 700,00 kn

<http://www.hdpz.t-com.hr>

UREDITE SI DRŽAVU!

Ovom imperativnom rečenicom njemačka kancelarka Angela Merkel ispratila je predsjednika Ivu Josipovića iz Berlina nakon polsatnog razgovora.

Kao i obično, vrla premijerka najuspješnijega europskog gospodarstva nije okolišala poput našeg predsjednika, koji je očito na trenutak zaboravio da nema više Jugoslavije, pa je za poštansku pošiljku s bombom u privitku okrivio tzv. ekstremnu emigraciju koja je uvijek u vrijeme komunističke Jugoslavije bila dežurni krivac za sva zlodjela UDB-e i KOS-a diljem svijeta. No dan-dva poslije, shvativši da, kad bi i postojala nekakva ekstremna emigracija, nema više motiva za prijetnje, pošto je već prije dvadeset godina ostvaren san svih Hrvata koji vole svoju domovinu, pa je pošiljatelje nazvao ubaško-emigrantskim ekstremistima. Kovanica je absurdna, kao na pr. vodena vatra, no bilo je u žurbi i možda autor nije sam predsjednik nego netko od savjetnika.

A njemačka kancelarka bila je jasna, što konkretno znači „uredite si državu“: Hrvatska ne želi izručiti njemačkom pravosuđu bivše ubaše, iako je za njima raspisana međunarodna tjeratrica. Također ih ne želi procesuirati u Hrvatskoj, iako je u sudskom postupku u Njemačkoj dokazano, da su odgovorni za zločine koje je počinila UDB-a na tlu Njemačke. Dakle, primjenom različitih mjerila u Hrvatskoj se progoni i procesira ostatke ostataka živih iz vremena Nezavisne Države Hrvatske, revno i masovno procesuiraju se hrvatski branitelji, ali za komunističke zločine u Hrvatskoj još nitko nije odgovarao.

Isto tako nije ostalo nezapaženo, da Hrvatska kao zemlja kandidat pokorno ispunjava sve zahtjeve koji stižu iz Bruxellesa, osim jednog. A to je, da ignorira rezolucije svih tijela EU kojima se osuđuje komunizam. Znamo i zašto. Budući da u pravo vrijeme nije provedena lustracija, državom vladaju potomci bivših komunista i to bez obzira na stranačku pripadnost. Po odgoju, svjetonazoru i domoljublju nisu pali daleko od stabla, razlika je samo u tome, što današnji ne vole da ih se naziva komunistima (to je navodno *fuj!*), već su sami sebe prozvali antifašistima.

Svakom je jasno da imperativna primjedba Angele Merkel nije proizašla od pretjerane brige hoće li Hrvatska biti uređena ili ne. Ali ne može blagonaklono gledati, kako jedna beznačajna europska državica poznata po bespogovornoj poslušnosti, opstruira pravosuđe najsnažnije europske države. Isto tako da se u toj državici ne osuđuju komunistički zločini, a nitko drugi u Europi nije imao toliko žrtava od komunističkog režima kao Hrvatska – jasno, razmjerno broju stanovnika.

Završavajući ovaj tekst, na naslovniči dnevnih novina pročitah najavu ministra Tomislava Karamarka: „Kreće lov na komunističke zločince“, pa preporučujem djelatnicima MUP-a koji će sudjelovati u tom „lovu“, da temeljito pročešljaju tekstove objavljuvane u ovom listu, kako bi lakše slijedili tragove i što brže došli do „lovine“.

*Alfred OBRANIĆ, predsjednik
Hrvatskog društva političkih zatvorenika*

NADAJMO SE DA NIJE VEĆ VIĐENO

Već smo navikli: u posljednjih petnaestak godina nema ni jedne izborne godine, a da se iznova ne potegne navodno intenziviranje istraga o zločinima jugoslavenskih komunista, što će, tobože, rezultirati i optužnicama.

Otkad je 8. svibnja 1998., na obljetnicu dana kad je u glavni grad Hrvatske 1945. umarširala Jugoslavenska armija, podnesena kaznena prijava protiv Rade Bulata i držine, pojavljivali su se u tim igrokazima – u navlas istim ulogama – Ivić Pašalić, Goran Granić, Vesna Škare Ožbolt... Svima su im usta bila puna pravednoga gnjeva, svima su srca uzbudeno tukla na spomen desetaka tisuća pobijenih bez suda, i – svi su, čim bi izbori prošli, zaboravili ono što su jučer govorili. Štoviše, nije ih zanimalo ni kad smo – kao 2006. – na stranicama ovog časopisa objavili da se predistražne radnje obavljaju tako *temeljito* da je Ministarstvo unutarnjih poslova diskretno priopćilo kako se spis *zagubio*, pa moli da se kaznena prijava s prilozima dostavi iznova. Vijest o tome bi se jednostavno ignoriralo. Nije se moglo poreći, jer za preuzimanje kopija postoji pismeni dokaz, a nije se htjelo upuštati u raspravu, da se tom dokumentu hrvatske perfidije ne da suvišan publicitet.

Je li i sada tako, teško je reći. Na prvi se pogled čovjeku učini da su izbori još dovoljno daleko i da bi najnovije aktualiziranje zločina Jugoslavenske armije – kao sva-kako važan instrument u očekivanom pokušaju Hrvatske demokratske zajednice da iznova izmanipulira hrvatsku javnost – samo u predizborne svrhe bilo preuranjeno. To bi, možda, značilo da se sada ipak *misli ozbiljno*. A okolnost da su se u obranu osumnjičenika žustro uključili *profesionalni pravodoljubci* svih boja, od Davora Butkovića do Ive Josipovića, i od Stipe Mesića do posljednjega sličnog intelektualnog i moralnog autoriteta u ovome dijelu svijeta, podupire nadu da bi *gospoda drugovi* što su od 22. lipnja 1941. u jugoslavenskim odorama i u ime Jugoslavije gazili Hrvatsku, mogli iskusiti kako izgleda zvjezdano nebo promatrano kroz rešetke s onu stranu Save. Malo je tamo većih protuha od njih.

Ako je tako, ako se doista misli ozbiljno da je svaki zločin samo i jedino zločin, onda se radi o nastojanju koje zaslzuje svaku potporu.

Ne treba, dakle, nasjedati na pripovijesti da bi progon jugoslavenskih komunističkih zločinaca doveo do podjela u hrvatskome nacionalnom biću, jer ti progoni ne bi doveli do novih podjela, nego bi stišali postojeće frustracije i rascjepe, koje su stvarali i održavali upravo oni što do danas u hrvatskim medijima strasno progone tobožnje ustaše i «ustašoide», ali se propinju na stražnje noge kad se dirne u Jugoslaviju i u komunističku baštinu. Oni bi se danas «okrenuli prema budućnosti», ali su još jučer – valjda u ime budućnosti? – u Srbu i na Velebitu pjevali «Po šumama i gorama», divili se «kapi partizanki» i na temelju par provokatora ili budala u crnim košuljama na Bleiburgu ili na Thompsonovim koncertima zazivali brutalan progon svih koji i danas misle da je Jugoslaviju, tu *tamnicu naroda*, 1941. trebalo rušiti, i da nisu kvislinci oni koji su je rušili, nego oni koji su je branili.

Samo budala brani svoju tamnicu, samo izdajica ju brani za tuđi račun; a jugoslavenski račun nikad nije bio hrvatski račun.

To je ono što bi hrvatska javnost imala prigodu čuti, ako neki od jugoslavenskih komunističkih palikuća i razbojnika bude izведен pred sud. Čuli bismo tada, kojemu bozu su se molili i koju su zastavu nosili; jesu li ih Vlada Popović i Pavle Pap Šilja putili kako će stvarati i braniti neku drugu i drugačiju, neustašku, pa čak i protuustašku Hrvatsku, ili su ih zaklinjali na obnovu Jugoslavije. To je, a ne samo pravda, razlog zbog koga bi bilo važno da se s Bulatom, Boljkovcem i sličnima porazgovara na način koji oni zasluzuju. I zato bi bilo tragično ako se sve izvrgne u još jednu predizbornu predstavu. Dogodi li se to, onda neka i od toga bude bar jedna korist: neka to bude zadnji klin u lijisu trgovaca hrvatstvom...

Tomislav JONJIĆ

IZ SADRŽAJA

SVE ZA JEDNU KUNU	4
<i>Josip Ljubomir BRDAR</i>	
SILOVANJE ISTINE	5
<i>prof. dr. Branimir LUKŠIĆ</i>	
NAZAD U BUDUĆNOST	6
<i>dr.sc. Renata KNEZOVIĆ</i>	
LIJEVA INTELIGENCIJA I	
ANTIFAŠIZAM (XI.)	9
<i>Vladimir MRKOCI</i>	
KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (I.)	11
<i>Mladen KALDANA</i>	
TKO DOISTA SRAMOTI ISTRU?.	13
<i>Blaž PILJUH</i>	
VOJSKOVOĐA SVETOZAR pl.	
BOROEVIĆ: HRVATSKI PRAVOSLAVAC U BORBI PROTIV BALKANIZACIJE HRVATSKE (II.)	14
<i>Mladen KALDANA</i>	
SAVJET LIJEČNIKA: TOLIKO LIJEKOVA!	16
<i>dr. med.</i>	
<i>Drina BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ</i>	
RAZMIŠLJANJA O STARENJU I STAROSTI (6)	16
<i>Maja RUNJE, prof.</i>	
HRVATSKE I SRPSKE ŽRTVE 1941.-1945.: DEMOGRAFSKA STUDIJA (VII.)	20
<i>Kazimir KATALINIĆ, prof.</i>	
NESTANAK JEDNOG NARAŠTAJA	25
<i>Stjepan BRAJDIC</i>	
SJEĆANJA NA SVIBANJ 1945. I ŽIVOT U IZBJEGLIČKIM LOGORIMA	29
<i>Branimir PRĐAN</i>	
OD IMOTSKE GIMNAZIJE DO GOLOG OTOKA (VI.)	35
<i>Dinko JONJIĆ</i>	
O STEPINCU TEMELJITO I OBJEKTIVNO	37
<i>Dr. Juraj BATELJA</i>	
SLAVKO RADIČEVIĆ: TRI ZLA DVADESETOG STOLJEĆA NA TLU HRVATSKE	44
<i>Bruno ZORIĆ, prof.</i>	
IN DIESER AUSGABE	47
IN THIS ISSUE	48

VERBA VOLANT...

MA, OTKUD TAKVA PREODŽBA?!

«Prema srednjem tečaju, HDZ pravaše (HSP) inače kupuje za male čevape, kad je riječ o pojedincima, ili za janje i gajbu pive, kad se uzimaju čitave županijske organizacije.»

(Ante Tomić, «To je besmisleno! Pravaše kupuje za janje i čevape, *Jutarnji list*, 4502/XIII., 20. siječnja 2011.)

*

NAŠI I VAŠI

«U jeku rata Nadan Vidošević od Ministarstva obrane dobio je luksuzan stan u Zagrebu od 153 četvorna metra. Iako nije u bitnome sudjelovao u Domovinskom ratu, Vidošević je odlukom pokojnog ministra Gojka Šuška tako nagrađen za 'iznimne zasluge'. (...)»

Sve je bilo po zakonu. Ja sam kao ministar gospodarstva uputio zahtjev MORH-u da mi se zamijeni stanarsko pravo iz stana u Splitu [od 60 m², op. prir.] za Zagreb [od 153 m², op. prir.]. Uostalom, zašto bih se ja odrekao stanarskog prava! A ako hoćete baš znati: za to je stanarsko pravo [a ne u borbi za «antifašističke vrijednosti», op. prir.] izginula cijela moja obitelj u 2. svjetskom ratu – rekao je Nadan Vidošević.»

(*Večernji list*, 16913/51, Zagreb, 22. siječnja 2011.)

*

PREDSJEDNIKOVA PRAVDA ZA SVE!

«Zrinka Vrabec-Mojzeš, savjetnica predsjednika Republike, nije, poput svojih kolega, s Radija 101 otišla praznih ruku. (...) Potkraj 2009. Zrinka Vrabec-Mojzeš nije željela ostati na Radiju te se, nakon osigurane pozicije na Pantovčaku, razišla sa Stojedinicom. Osim neispunjene visokih plaća za prosinac 2009. te siječanj i veljaču 2010., Zrinka Vrabec-Mojzeš je za 'zbogom Stojedinici' zatražila tzv. stimulativni dio i dodatak na plaću od 100.431 kuna za razdoblje od svibnja 2009. do veljače 2010. Zrinka Vrabec-Mojzeš je (predsjedniku uprave, op.) Periću predočila dugovanja koja joj je, povrh redovne plaće, trebao isplatiti Radio preko student-servisa. No budući da je Perić već bio ukinuo plaćanje preko student-servisa, došlo je do nagodbe. Prema članku 5. Ugovora, umjesto

100.431 kunu, Zrinka Vrabec dobila je Polo 1.4 TDI confortline, proizveden 2006. (...) 12. veljače 2010. Vrabec-Mojzeš je, sukladno svojoj staroj navici o kojoj su svjedočili ljudi s radija, račun od servisa automobila, koji je iznosio više od 4.500 kuna, prosljedila Stojedinici.»

(Ivica Radoš, «Stimulacija vrijedna 100.000 kuna: Josipovićeva savjetnica sa Stojedinice odnijela računalo i automobil», *Obzor*, br. 379, 22. siječnja 2011.)

*

CILJ ZA KOJI SMO SPREMNI PLATITI SVAKU CIJENU!

«Ako Europska unija bude inzistirala da se na hrvatsku poljoprivrednu primjenjuju identična pravila kao i u slučaju novih zemalja članica iz srednje i istočne Europe, Hrvatska bi se mogla naći u poziciji da više uplaćuje u europski proračun nego što iz njega dobiva. I to bez obzira na kvalitetu projekata pripremljenih za europske fondove. (...) Europska komisija predviđela je da za tzv. izravna plaćanja (svojevrsne potpore poljoprivrednim gospodarstvima) Hrvatskoj bude na raspaganju 373 milijuna eura, s time da bi u prvoj godini članstva tek jedna četvrtina tog novca dolazila iz europske blagajne. Takav je model primjenjen na nove zemlje članice koje će se sa tzv. starim članicama izjednačiti tek 2013., odnosno Rumunjska i Bugarska tek 2016. godine.»

(«Zamka pregovora poljoprivredni pravila kao i novim članicama EU? Hrvatska tek 2017. ravnopravna u EU», *Novi list.online*, 28. siječnja 2011.)

*

NEMA VEZE, I DALJE PLAĆAMO SVAKU CIJENU!

«Ironično je da bi se Hrvatska mogla pridružiti Europskoj Uniji upravo kad život u njoj postaje sve teži za male nacije.»

(Gideon Rachman, komentator *Financial Timesa*, *Globus*, br. 1046, 24. prosinca 2010.)

*

LJIGAVCI, PO – ZOR!

«...Ideja da mi nostalgičari za diktaturom ili okorjeli nacionalisti u Hrvatskoj zamjeraju što sam uzeo u obranu Predraga Matvejevića, da sad govore kako on baš i nije bio toliko progoljen kako se či-

nilo, da mu nije doista prijetio zatvor itd., za to me baš briga. (...) Dakle to što su sad neki stari tvrdoglavci iz bivših režima mislili da se mijesam u ono što me se ne tiče, za to mi se živo fučka. Izazivao sam Franju Tuđmana, dok je bio živ. U nizu članaka, pa zatim u svom 'dnevniku iz rata u Bosni' koji sam zvao Le Lys et le Cendre (Ljiljan i pepeo), opisao sam ga kao krvnika naroda, zločinca. Pa neće me onda zaplašiti oni ljigavci što su ga naslijedili.»

(Bernard-Henri Levy, francuski filozof: «Kriza tek dolazi, a s njom i mogući raspad Europe», *Globus*, br. 1046, 24. prosinca 2010.)

*

ZMAJ JOVINA 2

«Ogranak Matice hrvatske u Vukovaru želi izvijestiti hrvatsku javnost da je gradonačelnik Grada Vukovara, Željko Sabo, 23. prosinca 2010. (bez obrazloženja, op. prir.) ukinuo Odluku gradskog poglavarstva Grada Vukovara iz 2009. godine prema kojoj je Grad Vukovar Ogranku Matice hrvatske Vukovar na korištenje dodijelio prostor na prvom katu zgrade u ulici Zmajeva 2, koji je trenutno u fazi obnove.»

(Dražen Živić, «Neobrazloženo oduzimanje prostora Matici», *Vijenac*, br. 440/19, Zagreb, 13. siječnja 2011.)

*

MESIĆ ZA POPRAVNI ISPIT

«BUSINESS.HR: Kako komentirate mogući zajednički istup srpskih i hrvatskih firmi na libijsko i alžirsко tržiste?

MESIĆ: Budući da mi imamo kompatibilno gospodarstvo s našim susjedima, jer ipak smo pripadali istom sustavu, smatrao sam uvijek da bi bilo dobro na ta tržišta nastupati zajedno jer u tom slučaju popravili bismo ono što smo učinili s uništenjem svoga gospodarstva. Ako bi zajednički nastupili na tim stranim tržištima mogli bismo učiniti jedan povratak, to bi bio kao popravni ispit, a time bismo i zaposlili svoje kapacitete.»

(Stjepan Mesić u razgovoru za *business.hr*, 17. siječnja 2011.)

OBILJEŽIMO DAN KAD JE UMARŠIRALA JUGOSLAVENSKA ARMIIJA!

Inicijativa aktualnoga gospodara Pantovčaka, druga Ive Josipovića, da Zagreb ponovno dobije «Ulicu 8. maja», ne potvrđuje samo istinitost one starinske, da vuk lakše mijenja dlaku nego čud, nego još jasnije svjedoči da Hrvatskom glasnije i bučnije nego ikad dosad kruži *sablast jugoslavenstva*. Posve je bespredmetno – kao što to čine poneki možda i dobrohotni, ali uglavnom neupućeni mudraci – raspravlјati o tome, je li 8. svibnja 1945. u Zagreb ušla snaga koja je imala pet ili devedesetpet posto komunista, jesu li u njoj bili Franjo Tuđman i Ivan Šibl, je li u svojoj torbi iz Topuskog donio štогод Ivan Supek i je li među šajkačama koje su se raširile po Jelačićevu trgu bio, recimo, Ilija Jakovljević i još ne znam koliko korisnih budala.

Osim kod somnambulnih tipova poput Stipe Mesića sina Tovarišova, nije uopće sporno da je vodstvo te snage bilo u rukama boljševika, fanatičnih pristaša jedne zločinačke totalitarne ideologije, ali rasprava o tome danas ne smije biti primarna. Ono što je bitno jest sljedeće: *nisu u Zagreb 8. svibnja 1945. ušli tek «partizani» - tog je dana u glavni grad Hrvatske umarširala oružana formacija koja se nazivala Jugoslavenskom armijom, dakle, snaga koja se je i nominalno i stvarno stavila u ulogu obnovitelja Jugoslavije, i koja je tijekom čitava ratnog razdoblja, od 22. lipnja 1941. do 8. svibnja 1945. bila primarno u toj funkciji!*

Kad se danas suočavamo s pokušajima revizije te činjenice, ne smije se težište stavljati na ideološki, komunistički karak-

Predsjednik predlaže da Zagreb vratí ulicu koja simbolizira datum kada je ugulen ustaški režim. Ideja izaziva prijepore u javnosti

Čelnik SR Hrvatske, predvođeno Vladimirovom Nazorom i Vladimirovom Bakarićem, 50. godina na paradi prolazi tadašnjom Ulicom 8. maja, a danasnjom Ulicom Pavla Altca

Treba li nam Ulica 8. maja? Zagreb je opet podijeljen...

● Zrelo društvo: Bolje bi bilo da imamo ulice prema brojevima jer reakcije našeg društva ne pokazuju da smo za nešto drugo zreli, kaže prof. Koren

ter tog nadnevka, nego na nacionalni i državnopravni: Jugoslavija i jugoslavstvo negacija su Hrvatske i hrvatstva. Moglo se je biti i protiv ustaške Nezavisne Države Hrvatske, a boriti se za Hrvatsku; moglo se je biti protiv ustaškog režima i istodobno za Hrvatsku (i kamo sreće da su svi protivnici ustaša bili borci za hrvatsku državu!), ali nas je povijest do 6. travnja 1941. naučila: nije se moglo biti za Jugoslaviju i za Hrvatsku istodobno. Onaj tko se borio za Jugoslaviju, nije se borio protiv ustaša, nego se je borio protiv Hrvatske.

Drugim riječima, ne može se Hrvat boriti za Jugoslaviju i ne biti – kvisljing. To je crta koja se ne može prijeći, granica koja se ne smije zaboraviti!

I zato samo naivčine nasjedaju jugoslavenskoj propagandi koja sva zla što smo ih doživjeli hoće svesti na komunizam.

No, ne može se komunizmom pokriti stoljeće i pol – čak i više – uzmicanja hrvatske misli pred jugoslavenskom, ne mogu se komunističkim plakatima prekriti jugoslovjenska Akademija i Međstrovićev Vidovdanski hram, ne mogu se komunizmom objasniti pokolji u Odesi i na Jelačićevu trgu Peti Prosinca tisuću devetsto osamnaest! Nije komunizam skrивio beogradskе Lipanske žrtve! Rak-rana kojoj se ta zla jedino mogu pripisati, zove se Jugoslavija. I ako slavimo vojnu formaciju koja je tu rak-ranu obnovila, znajmo da slavimo simbole jugoslavenstva. To je ono što bi vajni jugoslavenski *antifašisti* priznali, da imaju trun obraza!

A kad ga već nemaju, ne propuštajmo prigodu podsjetiti ih na to ga nemaju: nabijajmo im na nos ono za što su ginuli – Jugoslaviju i jugoslavenstvo. (T. J.)

Ulagak Jugoslavenske armije u glavni grad Hrvatske 8. svibnja 1945.

NEDJELJNI JUTARNJI 30. Siječnja 2013.

PREDsjEDNIK JOSIPOVIĆ S ANTIFAŠISTIMA

Vratite Zagrebu Ulicu 8. maja

● Predsjednik predlaže Trebalо bi obnoviti spomenike i izjednačiti antifašističke borce s braniteljima, a djecu u školama bolje učiti o događajima od 1941. do 1945.

Hrvatski generali
Anton Tuđ, Petar Stipečić
Martin Špegelj, svečano
akademij antifašista

I Milan Bandić i Luka Bebić, predsjednik i ministar obrane, u
branjelje Domovinskog rata.
I jedni i drugi stali su u
obrani ljudskog dobrojstva i žrtvovali se za zajedni-

SVE ZA JEDNU KUNU

Očekujući haške presude, neizbjježno se pitamo: koliko još Hrvata i na koliko godina treba osuditi, da bi se poglavljje 23 o ulasku Republike Hrvatske u Europsku uniju moglo zatvoriti.

„Biramo li između EU i slobode za **Tihomira Purdu**, mi hrvatski branitelji kažemo: Evo, mi smo izabrali Purdu. Sve drugo bilo bi i više od poniženja, a braniteljima je voljni moment već ubijen. Ovo je kap koja je slomila sve naše čaše. Bude li cijena našeg ulaska u EU ta da kažemo kako je rat s naše strane bio prljav, onda hvala, ne. Naš rat nije bio prljav.“

Sudbinskom pitanju s početka ovog teksta, najbolji i jedini mogući odgovor sadržan je u gornjem citatu hrvatskih branitelja, iznesen u intervjuu vukovarskog heroja **Mladenom Leovcu** u *Večernjem listu* od 7. veljače 2011. godine. Takvo stajalište mogu imati svi oni koji su prošli pakao Domovinskog rata i „vaspitavanje“ u srpskim koncentracijskim logorima. Taktički nisu dio vodeće elite koja je „rasprodala Hrvatsku, sve za jednu kunu“, kako je zagrmio Mladi Jastreb, posljednji zapovjednik obrane Vukovara na mitingu podrške hrvatskom branitelju T. Purdi koji čamci u ekstradicijskom pritvoru u Zenici, čekajući izručenje Srbiji.

Borkovićeva optužnica s vukovarske govornice posebno boli jer je u njoj sadržana istina. U „orbitelskom mirazu“, koji je Hrvatska rasprodala „po jednu kunu“ sadržan je jedan kapitalni resurs koji niti u snovima ne bi smio biti predmetom prodaje. To je nacionalni ponos. Nacionalni ponos je duhovna baština hrvatskog naroda izgrađivana borbom i trpljenjem kroz duga stoljeća. Zato to dobro ne trpi ni učjene niti kompromise.

Tu činjenicu, za razliku od hrvatske političke elite, osjeća i interpretira hrvatski

Tihomir Purda: glave za poglavlja!

Piše:

Josip Ljubomir BRDAR

heroj Mladen Leovac i hrvatski branitelji pravom i jedinom odrednicom: između slobode Purde i EU, mi biramo Purdu.

Na žalost, M. Leovac nije hrvatska politička vertikala. On je u stvarnosti marginalni hrvatski branitelj opterećen strepnjom kad će mu „pravna država“ pokucati na vrata i urediti poziv za davanje izjave o svome ratnom putu. Zato zemlja kojoj je unatoč obrane i briljantne ratne pobjede imputiran ponos, zauzima pokornički i pokajnički gard. To je logično, jer o potpuno erodiranom nacionalnom ponosu ne odlučuju oni koji su državu stvarali, nego prvenstveno oni koji su stvorili državu lukavstvom preuzeli i sada se pona-

šaju podanički. Nisu je stvarali, pa zato tu zemlju i koriste kao svoje samoposluživanje. Lako je u svemu tome prepoznati udruženu domaću i svjetsku mafiju, koja pod tobožnjim političkim plaštem, ucjenama, prijetnjama, lažima, uhićenjima, presudama i tako dalje osvajaju prostor za daljnje otimačine.

Ucjenama i optužbama nema konca ni kraja. Čim se apsolvira neka izmišljena prepreka za ulazak Hrvatske u EU, lansira se novo „otkriće“. Ti režirani „krimeni“ u svojoj trivijalnosti idu tako daleko da npr. neki član Parlamentarne skupštine EU optužuje ovih dana HTV kao nedemokratsku, pristranu HDZ-ovu televiziju.

Djetetu je jasno da taj Englez nije nikad vidio ni signal HTV-a. No, djetetu je također jasno da taj Englez rabi hrvatski informativni servis. Ne znam je li to slučajno, ali glasnogovornik SDP-a **Željko Jovanović** ocjenjuje istim rječnikom HTV pogrdnim imenom „TV Jadranka“. Isti taj Jo-

vanović, etiketirajući vrh hrvatske vlasti zločinačkom organizacijom a nositelje najviših funkcija zločincima, ne radi ništa drugo nego trasira put haškom tribunalu da se iskaže „junačkim“ presudama akterima „udruženog zločinačkog pothvata“. „Otkriće“ ratnih zločina **Vladimira Šeksa** i admirala **Domazeta** od strane „mladeži“ HHO-a djelo je iste kuhinje.

Cinično i vulgarno podmetanje šefa oporbe **Zorana Milanovića** premjerki **Jadranki Kosor** kako joj on „priznaje

Zgrada MKSJ-a u Haagu

sposobnost u ekonomskoj struci, jer je sebi besplatno priskrbila stan“, na razini je Željka Jovanovića. Kako to da se baš nitko nije sjetio pitati Jovanovića i Milanovića kako su oni i njihovi došli do svojih stanova? Jesu li njihovi stanovi obiteljsko ili možda partijsko naslijeđe.

Trebalo bi pritom upitati i predsjednika države, **Ivu Josipovića**, kako je on došao do oko 1000 metara četvornih stambenog prostora. Je li mu to možda priskrbio otac prodajom ribe i maslinova ulja ili je te kvadrate platilo tko zna koliko – „Drobača“.

Ali čemu sve te usporedbe?

Jasno je kao dan: haška optužnica Hrvatima koja je značajno popunjena i „zločinima“ koji su stvarali hrvatsku državu, kao i crescendo hrvatske crvene falange, imaju zajednički cilj presuditi Hrvatskoj kao zemlji koja je stvorena na zločinu. Ako se to ostvari, onda put do Jugosfere nije dalek. No, nije im to lak zadatak. Znaju oni dobro da mi imamo još puno Mladena Leovaca, umirovljenih i optuženih branitelja i velikog dijela naroda kojemu crveni nisu uspjeli isprati mozak.♦

SILOVANJE ISTINE

Piše:

prof. dr. Branimir LUKŠIĆ

Među temeljne slobode demokratskog društva spada sloboda tiska. Za tiskane, kao i za one elektroničke medije, u demokratskom društvu činjenice su svete, a komentari tih činjenica slobodni. Nažlost, činjenice se mogu u medijima iskriviti tako, da se one lažno prikažu, da se krivotvore, ili da se samo neke od njih iznesu, a druge prešute. Takvo subjektivno „friziranje“ činjenica nije rijetka pojava u medijima danas u Hrvatskoj. Zbog toga bi se moglo reći, da danas u Hrvatskoj objavljeno mnijenje potiskuje javno mnijenje, i razlikuje se od njega.

Jedan, ali ne i jedini, od uzroka ovog iskriviljavanja ili prešćivanja činjenica u hrvatskim medijima, osobito onim tiskanim, jesu reciklirani komunisti i njihovi postkomunistički obiteljski izdanci, koji su šutljivom okupacijom zauzeli ključne položaje u medijima. Izgleda kao da za te bivše astronaute u svijetu budućnost čovečanstva, koji su nakon pada komunizma ostali bez ideološke letjelice, sloboda tiska znači podjelu društva u dvije skupine, u onu koja se može putem medija javno izjaviti, i onu drugu koja je tomu izjavljanju izvrgnuta. Oni se, naravno, nalaze u onoj prvoj skupini, kao uknjiženi posjednici medijskog prostora, putem kojeg blagonaklono siju u korist nepodučenih čitatelja ili gledatelja meritorna mišljenja o svemu i svačemu, od politike, gospodarstva, lingvistike, religije, pa do medicinskih savjeta o probavi i o utjecaju sunčanih zraka na spolne hormone.

„U mnogim novinama još uvijek kao urednički kadar žilavo se drže stari komunistički kadrovi...koji su stasali kao partijski polupismeni aparatčici, koji su u redakcije dolazili po direktivama partije, ili su bili kadrovici jugoslavenskih tajnih služba i bivše JNA.“ (Zoran Vukman, „Hrvatsko slovo“, 3. 10. 2003.). Ti kadrovi ni danas nisu spremni priznati, da gdje je god vladao komunizam, da su tu bili teror, tlačenje, ograničenje ili potpuno ukidanje slobode. Oni ostaju nijemi na skoro tjedno otkrivanje masovnih grobišta koja je njihov komunizam punio pripadnicima „podzemnoga bataljuna“, među kojima, zbog ravnopravnosti spolova i životne dobi, ima mnogo žena, djece i starača. „Masovna umorstva ratnih zarobljenika i civila, koja je počinio titoistički režim, predstavljaju najveće stratište neonaoružanih ljudi nakon završetka Drugo-

ga svjetskog rata.“ (Jože Dežman slovenski povjesničar).

Ova je poplava bivših komunista u medijima, školstvu, i državnoj administraciji u Hrvatskoj nešto slično, kao da su u poslijeratnoj Njemačkoj nakon pada Hitlera ostali nacisti u vlasti, školstvu i medijima. Neka se ne kaže, da su nacizam i fašizam zločinačke ideologije, a da to komunizam nije. Komunizam je u svojim temeljnim ideološkim postavkama ideologija mržnje i „čistki“, koja je diljem svijeta poubijala preko 150 milijuna ljudi,

svemu što je nacionalno, hrvatsko, domoljubno, ili njihovim rječnikom „ognjištarsko“. Ti nekadašnji stjegonoše krvavog obračuna s neistomišljenicima, ti ideološki inkvizitori, ti urednici i suradnici komitetskih medija, danas se šepire kao zaštitnici pluralizma i demokracije, kao braniči ljudskih prava. Koje li ironije povijesti! Ovi ideološki transvestiti i njihovi rodbinski izdanci, koji su se pravodobno ugurali u vitalne pore hrvatskog društva, među ostalim i u medije, danas predstavljaju petu kolonu protiv samostalne i demokratske hrvatske države.

Trebalo je nakon propasti komunizma, te najzlokobnije pošasti dvadesetoga stoljeća, u Hrvatskoj potpuno prebrisati ploču, i početi pisati demokraciju, pluralizam, do-

Novinari u službi politike: prizor s nedavnog Josipovićeva prijama u čast B. Tadića

dakle nekoliko puta više od zločinačkog fašizma i nacizma. Vjerujući da su zbog svoje ideologije oni posjednici istine i miljenici povijesti, komunisti su nesmiljeno eliminirali „ljudsku pljevu“, po njihovom shvaćanju one koji su se rodili na pogrešnoj strani povjesne pregrade.

Kada se komunistička krvava utopija pokazala lažnom, kad je postalo jasno, da je marksistički komunizam najstrašniji oblik beznađa, da nema obećanoga zemaljskog raja zbog čije vizije su oni poubijali u svijetu više od stotine milijuna nedužnih ljudi, komunisti su se u Hrvatskoj brzo preobukli u promicatelje kozmopolitizma i globalizma, i počeli širiti skepsu, ravnodušnost i cinizam prema

moljublje i idejnu snošljivost po ploči očišćenoj od metastaza te zločinačke ideologije. Ovo, nažlost, u Hrvatskoj nije provedeno, nego je spomen na taj totalitarizam ušao čak u ustavni popis izvorišnih osnova hrvatske državnosti. Tako je ostavljen je leš te zločinačke ideologije da smrdi i okužuje zrak u Hrvatskoj. Radi toga u Hrvatskoj još uvijek nije završena borba za duhovnu slobodu, za istinu o hrvatskoj prošlosti, za demistifikaciju komunizma kad se on želi sakriti pod koprenom antifašizma, i za hrvatski demokratski identitet. A jedna od bitnih pretpostavaka za postizanje tih ciljeva je sloboda medija.

Jer silovanje je kazneno djelo i tada, kad se putem medija siluje istina.♦

NAZAD U BUDUĆNOST

„Čak i visoko postavljeni političari tvrde da je komunizam mrtav, samo mi do sada nitko nije pokazao lješinu. Stoga mislim, da uskrsnuću ove lješine treba posvetiti posebnu pozornost...“ (Gerhard Löwenthal, TV-komentator)

Za razliku od Hrvatske, mnoge bivše komunističke države donijele su zakon o lustraciji. Njemačka je bila među prvima. Osim toga, ujedinjena Njemačka je, zahvaljujući naslanjanju na Saveznu Republiku Njemačku, najdalje otisla u savladavanju posljedica komunističke diktature. Mnoge krvce izvela je pred sud i blago kaznila ili ih čak oslobođila. Godinama je izgledalo da su komunisti poraženi, a tako su mnogi i tvrdili. Dvadeset godina nakon pada Berlinskoga zida sve ipak izgleda drugačije: komunisti su se najprije uvukli među *Zelene*, za koje je pokojni njemački političar Franz Josef Strauß znao reći da su kao rajčice – na početku zelene, a potom pocrvene. Danas su *Zeleni* zahvaljujući i priljevu bivših drugova ozbiljna politička stranka.

Pravi komunisti su se utaborili u *Ljevici* (Die Linke) koja je u Njemačkom parlamentu (Bundestagu) zastupljena sa 76 zastupnika. Ta parlamentarna stranka je u biti nastavak istočnjemačke komunističke stranke SED koja se do sada nekoliko puta preimenovala, a posljednja transformacija se dogodila iz otpora bivšeg PDS-a tržišnim mjerama ujedinjenja, te negodovanja zbog NATO-ova napada na Miloševićevu Jugoslaviju (Srbiju i Crnu Goru) i protiv socijalne reforme, ali ne samo da je zadržala u velikoj mjeri organizacijski, financijski i personalni kontinuitet bivše KP, nego je okupila sve lijevo radikalne elemente, koji se još uvijek inspiriraju previranjima iz 1918. i Rosom Luxemburg. Simbolično je da se središnjica *Ljevice* nalazi u zgradu u kojoj se još za Weimarske Republike nalazila KPD (Komunistička partija Njemačke).

Isto kao i u drugim državama u kojima su na vlasti bile komunističke stranke, i u DDR-u je SED počinio i prikrivao mnoge

Piše:

dr.sc. Renata KNEZOVIĆ,
LFUK, Bratislava

zločine, pa ipak nije zabranjena. Pogreška je učinjena još 1989., jer su borci za ljudska prava bili preblagi, a političari iz Bonna poslušali **Gorbačova**, vjerujući da će se problem riješiti sam od sebe.

Danas se vidi da je to bila zabluda s mogućim teškim posljedicama. U Njemačkoj se zabranjuju stranke ili udruge koje su

protivne demokratskoj pravnoj državi, pa se komunisti često zaklinju na njemački ustav, a kod izražavanja svoga cilja, kako bi izbjegli posljedice koje slijede za prevrat, upotrebljavaju pojam *nadvladati postojeći sustav*. Druge mogućosti ni nemaju, jer se zabranjuju stranke koje odbacuju njemački ustav. Stranka se zalaže za *demokratski socijalizam*, ali što pod tim razumije, ne usuđuje se jasno i glasno reći. To se ipak usudila šefica stranke dr. **Gesine Lötzsche**, koja, snivajući '*svjetlu budućnost*', citira **Thomasa Edisona** ko-

GEMEINSCHAFT EHEM. POLITISCHER HÄFTLINGE

Vereinigung der Opfer des Stalinismus e.V.
Förderungswürdige und gemeinnützigen Zwecken dienende
Organisation – Gründung am 09.02.1950

BUNDESVORSTAND

Pressemitteilung / Terminankündigung 19.01.2011
+++ Die Medien sind freundlichst um Verbreitung gebeten +++

SED-Opferverband erwirkt aktuelle Stunde im Bundestag Blutiger Angriff Linker auf VOS-Mitglieder – Neuer Stasi-Skandal um Lötzsch

Die blutigen Angriffe Linksextremistern auf Mitglieder der Vereinigung der Opfer des Stalinismus (VOS) am 08.01.2011 vor der URANIA in Berlin haben nun auch ein parlamentarisches Nachspiel. Auf Initiative des mitgliederstärksten SED-Opferverbandes befasst sich der Deutsche Bundestag am morgigen Donnerstag in einer aktuellen Stunde mit dem Thema. Die Verletzen und weitere Mitglieder der VOS werden die Debatte auf der Tribüne des Parlaments verfolgen.

Termin: Donnerstag, 20.01.2011, 14.05 bis 15.15 Uhr
Ort: Plenum Deutscher Bundestag

Hugo Diederich, stellv. VOS-Bundesvorsitzender, erklärt:

“Wir sind dankbar, dass sich jetzt nicht nur die Strafverfolgungsbehörden um den Angriff kümmern, sondern der Bundestag die politische Dimension hinterfragt. Es ist ein Treppenwitz der Geschichte, dass die LINKE-Chefin Wege zum Kommunismus ausprobieren will, die offenbar abermals von Gewalt begleitet sein sollen. Wir haben in persönlichen Briefen alle Abgeordneten des Bundestages aufgefordert, gegen die linke Gewalt Flagge zu zeigen.”

Darin regt der SED-Opferverband die Abgeordneten an zu hinterfragen, ob Steuergelder über die Luxemburg-Stiftung in die Kommunismus-Konferenz oder an den Mitveranstalter ANTIIFA geflossen sind, von der der Angriff ausging.

LINKE-Chefin Lötzscher lehnte es trotz Aufforderung der VOS ab, ihr Bedauern gegenüber den Opfern des blutigen Angriffs zu äußern und sich von der Schlägertruppe öffentlich zu distanzieren. Stattdessen warnte sie den SED-Opferverband über ihren Anwalt damit, die Öffentlichkeit mit dem Vorgang zu befassen.

Am 08.01.2011 fand in der Berliner URANIA die Rosa-Luxemburg-Konferenz statt, wo LINKE-Chefin Lötzscher ihren Weg zum Kommunismus verteidigte, RAF-Terroristin Viett rief zu Anschlägen auf. Die VOS protestierte vor dem Gebäude friedlich gegen Lötzsches Äußerungen und erinnerte an die Millionen Toten, die der Kommunismus verursacht habe. Daraufhin wurden die VOS-Mitglieder von Konferenzteilnehmern mit Antifa-Fahne Krankenhauseif geschlagen. Der Berliner VOS-Landesvorsitzende Dr. Frieder Weiße wurde am Auge schwer verletzt. (s. Foto). Der DDR-Bürgerrechtler Vera Lengsfeld traten die Linken mit Stahlkappenschuhen in den Bauch. Die Polizei konnte nur drei Täter festnehmen, die übrigen fanden Zuflucht in der Konferenz.

Bezeichnend findet es die VOS auch, dass LINKE-Chefin Lötzscher einen Stasi-Mitarbeiter als Büroleiter beschäftigt, wie Medien heute berichteten. Dies ist offenbar die Vergangenheitsbewältigung a la Lötzscher, so der SED-Opferverband.

Die VOS wurde 1950 in Berlin gegründet. Sie ist der älteste und größte Opferverband und vereint bundesweit Tausende Opfer der SED-Diktatur und deren Sympathisanten.

Hinweis:

Die Fotos können honorarfrei veröffentlicht werden.

Ansprechpartner:

Ronald Lässig, Pressesprecher der VOS

Mobil: 0171 - 80 17 631

Bank: Postgirokonto Köln 186 255 01, BLZ 370 100 50 — Spenden und Beiträge sind steuerlich abzugsfähig.
VOS-Bundesgeschäftsstelle, Hardenbergplatz 2, Zoobogen, 10623 Berlin, www.vos-ev.de
Telefon: 030-26 55 23 80 Fax: 030-26 55 23 82 E-Mail: vos-berlin@vos-ev.de
Eintragten im Vereinsregister des Amtsgerichtes Charlottenburg unter Nr. 20148 Nz

Priopćenje o aktualnom satu u njemačkom parlamentu

jemu da je trebalo 10000 načina koji ne funkcionišaju da bi otkrio jedan što funkcioniše.

Upitala se: „Koliko su ljevičari otkrili načina koji ne funkcionišaju? Bilo ih je 100 ili 1000? Sigurno nije bilo 10.000! Upravo to je problem! Mi često putujemo prstom po karti. Putove u komunizam možemo naći samo ako se uputimo i iskušamo ispravnost, bilo u opoziciji ili u vlasti. U svakom slučaju, ne će biti samo jedan način, nego mnogo različitih načina koji dovode do cilja. Predugo stojimo na križištu i raspravljamo koji je put ispravan, umjesto da iskušamo različite načine. Predugo smo na stazama, iako slutimo ili čak znademo da oni ne dovode do cilja. Ipak se ne vraćamo, jer se bojimo onih koji se na križepuću još uvijek raspravljaju, da bi nas mogli dočekati s prijezirnim smijehom. Moramo naučiti kako napustiti slijepе ulice, i prestati ih hvaliti kao ambiciozan put u komunizam“.

Ona ne obećava brzu i laku stazu do komunizma, ali prorokuje apokaliptičan razvoj kapitalizma i, naravno, raspad Evropske unije, da bi malo dalje citirala misli R. Luxemburg o preuzimanju vlasti, među kojima se nalazi i sljedeća rečenica: "...osvajanje vlasti ne mora biti trenutno, nego postupno, na način da se uvučemo u građansku državu, dok ne zauzmemo sve pozicije i onda ih branimo Zubima i noktima.“ To osvajanje, zauzimanje neminovno je vezano uz nasilje, a branjenje pozicija Zubima i noktima govori o tome da se, kad uspije, vlast ne želi dijeliti s nikim. Ukratko, sve je to već viđeno i krvlju nevinih žrtava plaćeno. Lötzscher je u potrazi za putovima u komunizam, a govori kako se zalaže za demokratski socijalizam, iako jedno isključuje drugo.

Najavljen je i konferencija Zaklade Rose Luxemburg koja se održala 8. siječnja, a na kojoj je sudjelovala predsjedateljica Ljevice, drugarica Gesine Lötzscher, Inge Viet - bivša njemačka teroristica a sada voditeljica Radikalne ljevice, Claudia Spatz - Antifa Berlin, s temom „Kuda se, molim, ide u komunizam? Ljevi reformizam ili revolucionarna strategija – putovi iz kapitalizma“ i drugi. Tamo je šefica Ljevice branila svoj

Ozljeđeni dr. Weiss, predsjednik zemaljske organizacije Udruge žrtava staljinizma

put u komunizam a RAF-ova (*Rote Armee Fraktion – Frakcija Crvene armije*) teroristica Inge Viet pozvala na terorističke napade.

Na prosvjed protiv okupljanja ljevičara i komunističke agitacije pozvala je udruga žrtva komunizma. Prosvjednici su se nalazili na ulici ispred zgrade u kojoj se održavala konferencija. Skupina sudionika konferencije izašla je iz zgrade i fizički napala prosvjednike. Napadači su nosili zastave *Antifa* (antifašistička fronta), pa je nedvojbeno čiji su ideološki pripadnici. Policija je privela četvoricu, dok su ostali pobegli natrag na konferenciju, dok su ostali sudionici konferencije na čelu sa predsjednicom Ljevice skrili napadače, koje je policija tražila zbog nanošenja težih tjelesnih povreda mirnim demonstrantima i žrtvama komunizma, koji su koristili svoje zakonsko pravo na mirni i javni prosvjed.

Unatoč zahtjevu žrtava komunizma da se šefica Ljevice ispriča i izradi žaljenje zbog fizičkog napada na mirne prosvjednike, drugarica Lötzscher je preko svojeg odvjetnika upozorila žrtve na posljedice ako ne prestanu na to upozoravati javnost. Na to su se žrtve napadača ultraljevičara obratili Njemačkom Bundestagu i zatražili da Bundestag održi aktualni sat, osudi pokušaj oživljavanja puta

u komunizam i upita zastupnike Ljevice što se to događa u Zakladi Rose Luxemburg, te da se zastupnici Ljevice distanciraju, odnosno osude fizički napad na mirne demonstrante koje je izvela skupina *Antifa*.

Bundestag je održavanje aktualnog sata na temu: *Traženje šefice stranke Ljevice da se iskušaju putovi u komunizam* odredio na 20. siječnja 2011. Koliko je komunizma stalo da se taj aktualni sat ne održi, jasno pokazuje pokušaj onemogućavanja, čime im je uspjelo da aktualni sat odgode samo za jedan dan. Drugarica Lötzscher, premda zastupnica u Bundestagu, izbjegla je sudjelovati na aktualnom satu, što jedni smatraju slabošću, a drugi arogancijom.

Komunizam je ideologija koja omalovažava čovjeka

Zastupnik kluba CDU/CSU u Bundestagu, **Hermann Gröhe**, istakao je da je stranka Ljevice sljednica bivšega komunističkog SED-a i odbacio pomisao ponovnog eksperimentiranja koje podsjeća na grozne primjere komunističkih pokušaja u svijetu; Kina sa 65 milijuna žrtava komunizma, SSSR preko 20 milijuna, Sjeverna Koreja preko 2 milijuna, Kambodža preko 2 milijuna i tako dalje a u samoj blizini Srednja Europa s milijunima žrtava komunizma. Svi putovi u ko-

munizam završavaju terorom, nasiljem i milijunskim žrtvama.

On je osudio napad na demonstrante koji su ujedno i žrtve komunizma. Nedaleko Bundestaga, po crti gdje je Berlinski zid prelazio rijeku Spree u koju su bjegunci iz istočnog raja skakali vjerujući da ih metci granične Narodne armije ne će pogoditi, danas su bijeli križevi, koji simboliziraju pale žrtve tih komunista koji bi opet eksperimentirali. Komunisti bi morali konačno pogledati bijele križeve i vidjeti gdje završavaju putovi u komunizam poželjevši da ova ideologija, koja donosi samo pošast, nikada više ne naglene na Njemačku ili bilo gdje na svijetu.

Na tu se temu oglasio i predstavnik kluba SPD-a u Bundestagu, bivši predsjednik Bundestaga, **dr. Wolfgang Thierse**, riječima: „*Je li ovo o čemu mi ovdje danas govorimo nespretno formulirano, krivo shvaćeno ili preinterpretirano, kako tvrde Gysi, Lötzscher i Lafontaine? Pročitao sam tekst gospode Lötzscher i utvrđujem: 20 godina nakon mirne revolucije u Istočnoj Njemačkoj, mi smo sada u potrazi pravim putom u komunizam.*

Teško je vjerovati da lider stranke zastupljene u Bundestagu u 2011. zagovara komunizam kao mogući društveno-politički cilj, kao da je komunizam normalna mogućnost razmišljanja, nevini teorijski konstrukt, još uvijek neoskrvreni cilj. Da komunizam ima realnu i brutalnu povijest, u svijesti gospode Lötzscher očito ne igra ulogu.

U jednom odlomku Lötzscher govori o barbarizmu u 20. stoljeću, ali to se odnosi na uništenje Židova i raskalašeni kapitalizam. O raskalašenom komunizmu i staljinizmu ni jednu riječ, iako je bila članicom SED-a, a danas vodi stranku koja je njena nasljednica.

Ovo ignorancija žrtava velikoga komunističkog eksperimenta je sramotno i skandalozno, a podmuklo, jer ona upućuje riječi svojim bivšim članovima SED-a i ruga se žrtvama komunizma. Njenu napomenu, da je komunizam nešto jako daleko i još uvijek nije ostvareno, je intelektualno nepošteno, jer komunizam je stvarni pokret a ne daleki cilj i to kako

Marx kaže: Komunizam je pokret koji uklada sadašnje stanje. Najvažniji instrument komunizma je diktatura koja je počela s Lenjinom i njegovim boljševicima...“

Liberal **Jens Ackermann** (FDP) oštrim je slovima osudio pokušaj traženja putova u komunizam, nazvavši šeficu *Ljevice* duhovnim palikućom, a njezinu aktivnost napadom na njemačke ustavne vrijednosti. Ova ideja spada na povjesno smetlište, naglasio je zastupnik njemačkih liberala.

Wolfgang Wieland (Bündnis 90/Gruene) odbacio je pokušaj *Ljevice* podsjetivši na život u DDR-u i na članstvo *Ljevice*, koje kao **Sara Wagenknecht** bez srama objavi da **Erich Honecker** zaslужuje respekt, jer je sagradio Berlinski zid. Aktualni sat odvijao se u nazočnosti žrtava komunizma te pristaša i članova *Ljevice*, koju su u Bundestagu svi govornici oštro osudili a zastupnik *Ljevice*, drug **Ulrich Maurer**, pokazao je pravice komunističke avangarde – grlatost i primitivnost.

Žrtve komunističkog nasilja su zadovoljne da se uz kazneni postupak protiv počinitelja nasilja i najviši njemački organ - Bundestag zanima za političke dimenzije traženja putova u komunizam.

Komunistički su sustavi, nakon 70 godišnjeg širenja po svijetu, na koncu doživjeli potpunu propast, a za sobom su ostavili ekonomski i ekološki potpunu i nepopravljivu propast. Pri tome su u mnogim vazalnim državama SSSR-a, iskušani razni „nacionalni“ putovi u komunizam. Nijedan nije doveo do cilja - bolje društva, čak ni u danas preostalim komunističkim državama. Do sada iskušani put u komunizam težak je više od 100 milijuna žrtava komunizma. Zato bi se trebala uvesti zabrana eksperimentiranja od samog začetka i ove neostvarive i neprovedive utopije. Svaka pojedina žrtva nedavne nacional-socijalističke ili real-socijalističke diktature je žrtva previše. Društva na svijetu mogu se, dapače moraju, poboljšavati, ali nikada diktaturama poput komunizma, nacizma, fašizma ili nekog drugog izma.♦

I petnaest godina nakon propasti komunističke Jugoslavije i ostvarivanja demokratske neovisne države Hrvatske, svaki pokušaj kritičke ocjene komunističke historiografije, *antifašistički* političari i znanstvenici sprječavaju. Budući da nisu sposobni za slobodnu borbu mišljenja, i da više ne postoji glavni «naučni arbitar», UDB-a, preostale su im klevete i etiketiranje protivnika starim metodama. Kritičku analizu komunističke kvazihistoriografije proglašili su revizionizmom i zatražili od vlasti zabranu, pozivajući se na Njemačku. U Njemačkoj je zabranjena rehabilitacija nacizma. U Hrvatskoj *antifašisti* vrše rehabilitaciju komunizma i traže zabranu kritike komunizma. Dialektika im je ostala od komunizma. Revizionizam je vezan uz same početke komunizma: prvi revizionist bio je **Eduard Bernstein**, a njegovu kritiku jedne od osnovnih **Marxovih** teza potvrdila je historija.

Bezobraznost i barbarstvo *antifašističke* borbe protiv revizionizma pokazalo se i u odnosu na problem hrvatskih žrtava komunističkog terora, to najtragičnije pitanje hrvatske povijesti. Tijekom 50 godina u komunističkoj statistici i historiografiji nisu postojali podatci o žrtvama komunističkog terora, a oni još uvjek službeno ne postoje. Čest je slučaj da se žrtve komunističkog terora ubrajaju u žrtve fašističkog terora, što je znanstveni kriminal bez premca. U listopadu 1999. saborska Komisija za ratne i poratne žrtve dala je Saboru izvješće o žrtvama komunizma. To je bio jedini pokušaj objektivnog istraživanja, koji je pokazao da su žrtve komunističkog terora brojnije od ostalih. *Antifašisti* su optužili Komisiju zbog revizionizma i tražili stranu intervenciju, pa zbog nje Sabor to izvješće nije prihvatio. Drugim riječima, iako su znanstveno istražene, žrtve komunističkog terora službeno nisu priznate.

Ali *antifašisti* u postkomunizmu ne samo da rehabilitiraju prošlost, herojski «NOB» i «samoupravni socijalizam», već i osuđuju zbog rušenja Jugoslavije i komunizma odnosno zbog stvaranja neovisne hrvatske države. Rat za oslobođenje od komunističke Jugoslavije proglašili su nepotrebnim, **Tuđmana** su okrivili kao i **Miloševića**. Jedan od *antifašističkih* «istoričara» optuživao je zbog «prevelike upotrebe artiljerije» kod oslobađanja Kni-

LIJEVA INTELIGENCIJA I ANTIFAŠIZAM (XI.)

na, a rat za oslobođenje od komunizma i Jugoslavije proglašen je «Domovinskim» da ga ne bismo zvali oslobođilačkim. *Antifašisti* iz staroga komunističkog diktatorskog režima novu su nekomunističku vlast optuživali zbog autokracije, zbog *glajhšaltunga*, zbog povreda ljudskih prava. *Antifašistički* političari tražili su pomoć u inozemstvu, pisali optužbe u Washington, Haag, Vatikan. Stvarali su koalicije radi rušenja antikomunističke vlade.

Svi koji znaju povijest, prepoznat će staru komunističku taktiku i vidjeti da je posrijedi repriza komunističke borbe za vlast. Ovo optuživanje oslobođilačke antikomunističke i antijugoslavenske borbe kao zločina, u duhu je pedesetgodišnje tradicije stvaranja hrvatskog kompleksa krivnje. Kao što danas idu u Haag ili u Washington, nekad su s optužbama odlazili u Beograd. *Antifašist Miloš Žanko* tužio je Hrvatsku u Beogradu, *antifašist Mesić* u Haagu. Kao što su nekad stvarali Pučku frontu, i sad su stvarali koaliciju da bi došli na vlast, pa kao što je nekad *Tito* pocijepao i likvidirao HSS, tako je i **Račan** izigrao saveznika **Budišu**.

I na europskoj je razini deklaraciju o osudi komunizma trebalo čekati 14 godina. U njoj se konstatira kako je komunizam jednako nehuman kao i fašizam, ali su komunistički zločini ostali nekažnjeni. Komunisti su ubili milijune ljudi, proginali i raselili cijele narode, mučili u zatvorima i logorima, oduzeli političke slobode i vršili ekonomsku pljačku. Traži se od vlasta otkrivanje istine o zločinima komunizma, osnivanje državnih komisija koje će istražiti njihove zločine. Parlamenti trebaju izdati deklaracije o osudi komunizma, treba ustanoviti Dan žrtava komunizma i muzeje žrtava komunizma te tražiti da se bivšim komunističkim funkcionerima zabrani djelovati u institucijama.

U Hrvatskoj, koja je najveća žrtva komunizma u Europi, deklaracija je prošla gotovo neopaženo, sredstva informiranja su je prešutjela, a hrvatska ju politika potpuno ignorira. Umjesto rasprave o deklaraciji o komunizmu i osude komunizma, Sabor najprije donosi Deklaraciju o anti-fašizmu, pokazujući kako je sačuvao duh komunističkog «sabora» SRH, što i nije

Piše:

Vladimir MRKOCI

čudno, s obzirom na njegov sastav. U toj deklaraciji Hrvatski sabor «potvrđuje antifašističku demokratsku utemeljenost i opredijeljenost Republike Hrvatske... vrijednosti i visoki doprinos hrvatskog naroda u borbi protiv fašizma u Drugome svjetskom ratu, ugrađene u temelje samostalne Republike Hrvatske... kojima su i afirmirane i odluke ZAVNOH-a...da su temeljne vrijednosti antifašizma jednoznačno prihvaćene... Poziva na trajnu afirmaciju i njegovanje antifašističkih vrijednosti i zaštitu i očuvanje stečevina antifašizma...povezanost hrvatskog antifašizma s općim demokratskim stečevinama i izgradnjom suvremene demokratske Evrope...nepristrano i objektivno sagledavanje razdoblja Drugoga svjetskog rata i antifašizma, ne izjednačavajući antifašistički pokret s komunističkom ideologijom....»

To nije samo laž, već i glupost, tipična komunistička dijalektička frazeologija, koja postaje besmislena kad se definiraju pojmovi ili navedu činjenice. Što znači «demokratska utemeljenost antifašizma»? Od **Thoreza** i **Staljina** do Račana *antifašizam* je bio antidemokratski, za

Thoreza je demokracija bila «gojilište fašizma» a za Račana je demokracija «opasna namjera». Daleko veći doprinos hrvatskog naroda bio je borbi protiv komunizma: protiv komunizma se borio ne samo za rata, već i pola stoljeća komunističke Jugoslavije.

Odluke ZAVNOH-a su negacija samostalne države Hrvatske i afirmacija Jugoslavije. «Vrijednosti» i «stečevine» *antifašizma* su komunizam i Jugoslavija, Marijbor, Kočevski Rog, Macelj, Jazovka, Goli otok. Takvim «stečevinama» se u ovim krajevima ni fašizam ne može podićiti. Treba li te «stečevine antifašizma» «afirmisati»? Dijalektički klimaks ovaj saborški ditiramb *antifašizmu* postiže tvrdnjom o «neizjednačavanju antifašizma s komunističkom ideologijom». Pa može li se tvorce i nositelje *antifašizma*, antifašiste Staljina, Thoreza itd. ne izjednačiti s komunističkom ideologijom? Može li se **Ulbrichta**, **Jaruzelskog**, **Ceauescuia** i ostale apostole *antifašizma* odijeliti od komunističke ideologije? Može li biti *antifašizma* bez Broza-Tita ili bez gorljivog i praktičnog *antifašista Rankovića*. Kako bi se moglo Račana, sekretara KPH, rektora kumrovečkog univerziteta *naučnog socijalizma*, učitelja i tumača nauke Marxa, **Engelsa**, **Lenjina**, Staljina i Tita ne izjednačiti s «komunističkom ideologijom»?

XI. Kongres SKH (1989.), drugovi Marković i Kadijević kao počasni gosti

joma»? Pa s kime bismo ga mogli izjednačiti - sa **sv. Tomom Akvinskim** ili s Perom Krvžicom?

Deklaracijom o antifašizmu su ovi stari teoretičari *naučnog socijalizma* dali najnoviju dijalektičku definiciju *antifašizma*: komunizam bez «komunističke ideologije» jest antifašizam. Oduzmite *antifašizmu* komunističku ideologiju, oduzeli ste mu okus, oduzeli ste mu bit. Tvrđiti da se 50-godišnji *antifašizam* u Hrvatskoj ne može izjednačiti s komunizmom, nije na granici ludosti, to jest ludost. Ili, točnije: to je dijalektika.

I to je izglasovao Hrvatski sabor ljeta Gospodnjega 2004., desetljeće i pol poslije propasti komunističke Jugoslavije. Nitko nije dignuo ruku protiv, nitko se nije suprotstavio. I nakon toga su otišli na ručak.

Deklaracija Hrvatskog sabora o antifašizmu je službena rehabilitacija zločinačkog komunizma, to je ruganje Evropskom parlamentu i njegovoj deklaraciji o komunizmu: Europski parlament je osudio komunizam kao najveći zločin, Hrvatski sabor slavi *antifašizam*, «stečevinu komunizma», kao najveće dobro hrvatske povijesti. To je ruganje naciji, podcjenjivanje zdravog razuma naroda. I to je još jedan dokaz kako Hrvatski sabor, usprkos promijenjenim uvjetima u demokraciji, živi u tradiciji ZAVNOH-a, vijeća komunističkih deputata, i kako sabornici još uvijek misle u kategorijama «NOB», pa im je stvaranje komunističke diktature i Jugoslavije još uvijek – oslobođenje.

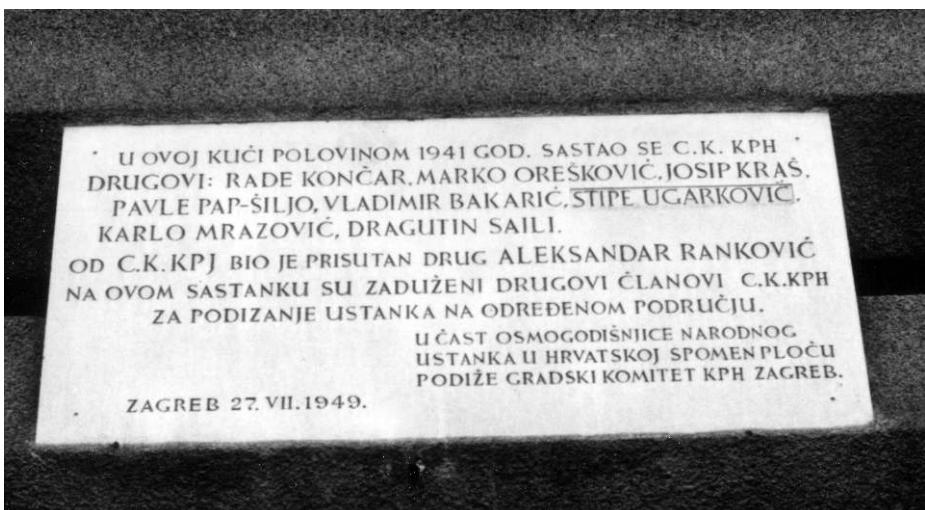
Deklaracijom o antifašizmu *antifašizam* završava svoj dijalektički razvitak. Deklaracija predstavlja najnoviju, desetu fazu *antifašizma* ili, točnije, njegov dijalektički skok u suprotnost. Negaciju negacije. Od antifašizma kao borbe protiv oružane organizacije buržoazije i demokracije kao užgajališta fašizma, preko saveza s desnicom buržoazije protiv ljevice buržoazije i obratno, do miroljubive koegzistencije i na koncu do dijalektičkog skoka u suprotnost, u demokraciju. To nije samo davanje novoga političkog sadržaja, nego i mijenjanje semantičkog smisla: *antifašizam* je postao i antikomunizam.

Godinu dana kasnije, 30. lipnja 2005., Sabor je na jedvite jade donio i Deklaraciju o komunizmu. Već sam vremenski slijed pokazuje stanje političke svijesti.

Deklaracija Sabora je prepričavanje europske deklaracije. U njoj se ponavljaju općenite fraze i ocjene, bez uvjerljivosti i oštine koja bi se osnivala na vlastitom iskustvu. Osuda komunizma opravdava se europskom osudom, a ne vlastitom potrebom obračuna s komunizmom. Ništa se ne govori o konkretnim zločinima, o vlastitom iskustvu komunizma u Hrvatskoj, ništa o tome da je komunistički masovni pokolj u Hrvatskoj najveći zločin komunizma u poslijeratnoj Europi, ništa o tome da je on Europi posve zatajen, ništa o tome da je on u Hrvatskoj bio ne samo ekonomsko-političko, nego i nacionalno ugnjetavanje.

ma, što više, s obzirom na svoju komunističku provenijenciju, bio je kontraproduktivan. Pozivati se na *antifašizam* u borbi protiv komunizma bilo je politički nonsens u svim poskomunističkim zemljama osim u Hrvatskoj. Od svih zemalja u Europi, u Hrvatskoj je komunizam bio najsuroviji i najkrvaviji. Uza sve to, zahvaljujući *antifašizmu*, u Hrvatskoj nije došlo ni do lustracije niti do osude komunističkih zločina. Zbog toga je premalo uočena i činjenica da je *antifašizam* u Hrvatskoj, što ga razlikuje od antifašizma u svim ostalim zemljama, bio antinacionalan.

On je od samog početka bio antihrvatski. *Antifašizam* je u Hrvatskoj bio nosilac

Zagreb, ljeta Gospodnjeg 2011.

Hrvatski sabor je propustio priliku ispuniti historijsku zadaću da ocijeni najtragičniju epohu hrvatske povijesti i osudi komunizam, te se tako ponovno pokazao nesvesnim svoje zadaće i historijskog trenutka, još uvijek u ropstvu komunističke tradicije i nesposoban da se oslobodi komunističke dijalektike i antifašizma. A ne treba posebno ni naglašavati da ova deklaracija Sabora, kao ni ona Europskog parlamenta, nije imala nikakav publicitet. Nije doživjela odjek u javnosti, «istraživačko» novinarstvo nije ju otkrilo, *antifašisti* koji vladaju javnim mnijenjem su je prešutjeli. Pokazalo se da istraživačko novinarstvo u Hrvatskoj boluje od kokošjeg sljepila.

Postkomunistički *antifašizam* u Hrvatskoj je jedinstveni politički fenomen u Evropi, specifična, moglo bi se reći endemska pojava. U nijednoj poskomunističkoj zemlji, pa ni u zemljama bivše Jugoslavije, *antifašizam* nije bio aktualna politička parola nakon rušenja komuniz-

jugoslavenstva, tj. velikosrpstva, antihrvatstva. *Antifašisti* su od samog početka bili protiv hrvatske države. U ime *antifašizma* srušena je Hrvatska i stvorena Jugoslavija. U Norveškoj se *antifašizam* nije odrekao države zbog *Quislinga*, u Francuskoj zbog *Pétaina*, u Mađarskoj zbog *Horthyja*, u Rumunjskoj zbog *Antonescu* itd. Samo su hrvatski *antifašisti* srušili vlastitu državu: «Hrvatska je morala umrijeti da bi Jugoslavija živjela». I postkomunistički *antifašizam* je doveo politiku u Hrvatskoj do apsurga. Ne samo da *antifašistička* borba 50 godina poslije propasti fašizma predstavlja besmisao i svojevrsnu borbu protiv vještice. Ako je *antifašizam* neprekidno značio obnovu i čuvanje komunističke Jugoslavije protiv demokratske Hrvatske, obnavljanje *antifašizma* u postkomunističkoj Hrvatskoj je apsurd. Apsurd je, dakle, postao glavno obilježje hrvatskoga političkog života.

(Svršetak)

U POVODU 150. OBLJETNICE STRANKE PRAVA I 115. OBLJETNICE SMRTI OCA DOMOVINE DR. ANTE STARČEVIĆA KRONOLOGIJA PRAVAŠTVA (I.)

30. IV. 1671. Pogubljeni su hrvatski ban Petar Zrinski i Fran Krsto Frankopan u Wiener Neustadtu (*Zrinsko-Frankopanska urota*, o kojoj je Eugen Kumičić napisao roman). Kult dvojice smaknutih hrvatskih velikaša od strane Habsburgovaca postaje simbol i obilježje pravaštva, nasuprot kultu Nikole Šubić-Zrinskog i Josipa Jelačića koje su Starčević i veći dio ondašnjih pravaša smatrali oruđem Beća.[1]

23. V. 1823. U Žitniku rođen je **Ante STARČEVIĆ**. Ideolog moderne hrvatske nacije, narodni borac, političar, mislilac-filozof (doktor filozofije), pisac, jezikoslovac, poliglot (govorio je njemački, mađarski, talijanski i francuski, te dobro znao grčki i latinski) ili naprsto „Otac Domovine“. Umro je 28. veljače 1896. Otac mu je bio Jakov Starčević, a majka Ana Milica Bogdan, pravoslavka iz Široke Kule. Majka je prešla na katoličku vjeru, jer je u Lici bio običaj da žena uzima muževu vjeru, ali Ana Milica se nije odmah udala za Jakova Starčevića. Prvo je bila obećana drugom katoliku (Čorku iz Ostrovice). Nakon što je ubrzo postala udovica, udala se za Antina oca. Ovo je još jedan u nizu dokaza kako je tada narod „bio jedan“ iako su tamo bili dvije vjeroispovijedi. Zbog finansijskih (ne)prilika, Antino školovanje i daljnji odgoj preuzeo je njegov stric, katolički svećenik i jezikoslovac Šime Starčević. Premda mu je odgoj preuzeo katolički svećenik, Ante Starčević nikada nije zaboravio da Hrvati nisu samo katolici, već i pripadnici drugih vjera. *Stari* je biran za saborskog zastupnika 1861., 1865., 1871., 1878., 1881., 1884., 1887. i 1892. „Otac Domovine“ bio je plodan pisac političkih rasprava. Evo nekih: *Bi-li k slavstvu ili ka hrvatstvu?* (Zagreb, 1867.), *Ime Serb* (Zagreb, 1868.), *Pasmina slavoserbska po Hrvatskoj* (Zagreb, 1876.), *Na čemu smo* (Zagreb, 1878.), *Pisma Magjarolacah* (Zagreb, 1879.), *Ruski odnošaji (Rusija na Izтокu)* (Sušak, 1879.), *Jubilei* (Zagreb, 1888.), *Ustavi Francezke* (Zagreb, 1889.), *Iztočno pitanje* (napisano 1876., objavljeni tek 1899. u *Hrvatskom Pravu*) itd. Veliki opus Starčevićevih tekstova počeo je 1893. izdavati Odbor Kluba Stranke prava kao *Djela Dra Ante Starčevića*. Tijekom 1995. objavljen je u Zagrebu pretisak *Djela Dra Ante Starčevića I-VIII.*[2]

Priredio:

Mladen KALDANA

31. X. 1825. U Zagrebu je rođen **Eugen KVATERNIK**. Pravnik, pisac, političar i revolucionar. Ubijen je 11. listopada 1871. u Močilima kraj Rakovice. Njegov otac Romuald Josip Kvaternik, profesor povijesti u gimnaziji i kasnije na Kraljevskoj akademiji u Zagrebu, zaslužan je za stipendiranje dijela školovanja Ante Starčevića. Eugen Kvaternik je sudjelovao u Hrvatskome narodnom pokretu 1848., a zbog svoga političkog djelovanja

Dr. Eugen Kvaternik

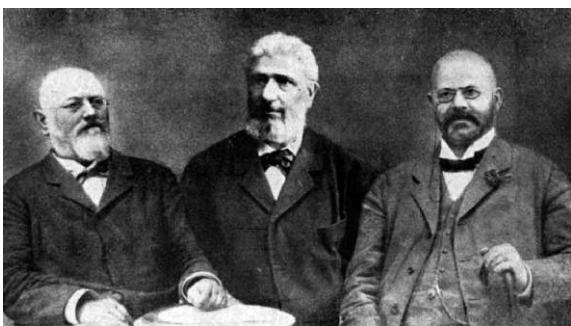
dolazi pod udar Bachova apsolutizma. Oduzeto mu je pravo odvjetništva 1857. i sljedeće godine odlazi u emigraciju. Smatrajući da Hrvatska treba pomoći stranim silama stiže u Rusiju, gdje prima rusko državljanstvo i pokušava pridobiti Sankt Peterburg za svoje ideje. Nakon što je odbijen, okreće se od Rusije kao i slavenstva općenito. Sljedeći cilj mu je bio Francuska Napoleona III. zbog čega će i objaviti *La Croatie et la confédération italienne*, čime je prvi put formulirana pravaška podloga – reciprocitet prava i dužnosti između hrvatskog naroda i dinastije. Ne uspjevši kod Francuza, pokušao je bezuspješno i kod Papinske države. Također je pokušavao stvoriti temelje za suradnju s Talijanima i mađarskim emigrantima („košutovci“). U

Hrvatsku se vratio 1860., pa 1861. biva izabran za saborskog zastupnika. U svom govoru 18. lipnja postavlja temelje za osnutak Stranke prava. Nedugo nakon raspuštanja Sabora zalaže se kod bana Škocjanića za osnutak Hrvatske pravoslavne crkve (prosinac 1861.). Zbog spisa *Politička razmatranja na razkrižju hrvatskog naroda I.* (Zagreb 1861.) i *Politička razmatranja na razkršću hrvatskog naroda. Posvetio ih svim razborito mislećim Hrvatom Evgenij Kvaternik, hrvatskih zakonih odvjetnik. Svežić II.* (Zagreb 1862.), tuže ga činovnici Schmerlingova centralizma. Osuđen je na zatvor i ponovni izgon iz domovine. Par mjeseci prije drugog progonstva Kvaternik je u ožujku 1863. završio važan uradak – *Hrvatski Glavničar ili Putokaz k narodnoj obrtnosti a kroz ovu k narodnom blagostanju* – prvo djelo o političkoj ekonomiji u Hrvatskoj. Nakon dvogodišnjeg progonstva vraća se u domovinu krajem 1865., ali je odmah protjeran. Povratak mu je dopušten tek sredinom 1867. Uvjerivši se da Hrvatima ne će pomoći nitko izvana, pokušao je ustankom oslobiti Hrvatsku. Iako je Rakovička buna otpočetka bila osuđena na neuspjeh, Kvaternik je dao putokaz Hrvatima kako oslobiti domovinu – spremnošću na krvave žrtve te oslonom i vjerom u svoje snage.[3]

28. I. 1831. Rođen je u Podgori jedan od najvažnijih ideologa hrvatskoga narodnog preporoda u Dalmaciji, svećenik **Mihovil PAVLINOVIĆ**. Njegovo učenje je važno za dalmatinsku inaćicu pravaštva. Umro je 18. svibnja 1887. u Podgori. Pavlinović je bio predstavnik/vođa pučke hrvatske nacionalne misli Dalmatinske zagore, Makarskog primorja i Neretvanskog područja. Tijekom 1860-ih pristaje iz taktičkih razloga uz jugoslavenstvo dalmatinske Narodne stranke zbog tamošnje specifične odnarođenosti dalmatinskog građanstva, koje su narodnjaci pokušavali pridobiti za sebe. U to vrijeme Pavlinović se dopisivao s Eugenom Kvaternikom, ali nije pristao uz pravašku ideju. Krajem 1860-ih Pavlinović uviđa da jugoslavenstvo dalmatinskih narodnjaka šteti hrvatskim interesima, jer dok dalmatinski Hrvati u ime sloge s tamošnjim Srbima ne inzistiraju na hrvatskoj nacionalnoj politici, Srbi rade posve suprotno. Zato sastavlja 1869. spis pod naslovom *Hrvatsku misao (program)*. Ia-

ko u njemu s jedne strane pristaje uz ideju konfederalne južnoslavenske države, s druge strane negativno opisuje povijest i sadašnjost onodobne srpske države. Osim toga, Pavlinović je smatrao da nema Srba u Trojednici već da su to pravoslavni Hrvati, ali je isticao njihovo pravo da se nazivaju kako god žele i obavezu da budu lojalni hrvatski državljanji tj. politički Hrvati.^[4] Pavlinovićevi sljedbenici će čak etničku oznaku Srbin stavljati pod navodnike, što će tek frankovci početi sustavno koristiti. Pavlinović je preuzeo učenje Starčevića i Kvaternika o hrvatskome državnom pravu i političkom narodu, ali je i poistovjećivao katoličku vjeru s hrvatstvom. Pavlinovićev idejni sklop znatno će utjecati na dalmatinsko pravaštvo, prije svega na Ivu Prodana. Mihovil Pavlinović razlikovao je starčevićanstvo od pravaštva, te je svojim *Hrvatskim razmišljanjima* iz 1884. pokušao smanjiti utjecaj prvoga, prije svega na studente. Protivio se Starčevićevu crnobijelom pogledu na svijet, politici negacije i njegovim napadajima na svećenstvo. Međutim, Pavlinović je priznavao Starčeviću velike zasluge za hrvatsku nacionalnu integraciju.^[5]

17. IX. 1840. Rođen je u Žitniku **David STARČEVIĆ**, Antin nećak i Milin stariji brat. Umro je u Jastrebarskom 18. prosinca 1908. Završio je pravo u Pešti te se vrlo aktivno uključio u pravaški pokret. Prvi put postaje saborski zastupnik 1881. David Starčević je jedna od najzaslužnijih osoba za vrhunac pravaškog pokreta 1880-ih, kada je Stranka prava bila, u pravom i punom smislu riječi, stranka hrvatskog naroda. Njegovi govor u Saboru i izvan njega donijeli su mu atribut „pravaškog pučkog tribuna“. Izbacivši umjerenost Frana Folnegovića i učenost Ante Starčevića, David Starčević je tumačio i branio pravaški nauk na način razumljiv i uvjerljiv širokim narodnim slojevima. Sudjelovao je u napadu na Khuena Héderváryja zbog krađe komorskih (arhivskih) spisa. Ban će mu se osvetiti montiranim sudskim procesom, u kojem je optužen za financijske malverzacije protiv svojih klijenata, jedne siromašne ličke obitelji. Osudom na dvije godine Lepoglave i gubitkom građanskih prava, ban se oslobođio jednog od svojih najžešćih protivnika. Premda je David bio hrvatski i pravaški mučenik, Ante Starčević kasnije će ga isključiti iz Stranke prava. Ne zna se siguran razlog, no prevladava mišljenje da je to posljedica sumnji u vrijednost pravaškog „okviraškog programa“ iz 1894. koji je Ante Starčević

Tri Starčevića: David, Ante i Mile

podupro i potpisao. U Prvome pravaškom raskolu David Starčević je stao na stranu matice Stranke prava (domovinaši) te je kao njen član biran u Sabor 1897. Zbog nezadovoljstva politikom Udružene oponicije (domovinaši i obzoraši) pristupio je 1898. Čistoj stranci prava.^[6]

28. I. 1843. U Brodu na Savi rođen je pravaš i vrhbosanski nadbiskup **Josip STADLER**. Umro je u Sarajevu 8. prosinca 1918. Nakon školovanja u Rimu zaređio se za svećenika 1868. Bio je profesor i dekan na Sveučilištu u Zagrebu. Godine 1881. postaje prvi vrhbosanski nadbiskup. Odmah po dolasku u BiH sukobljava se s franjevcima oko raspodjele župa, što će kasnije prerasti i u politički sukob zbog franjevačke podrške međuvjerskom hrvatskom političkom organiziranju u Hrvatskoj narodnoj zajednici (HNZ). Stadler je bio pravaški orijentiran, no zbog svog klerikalizma odbijao je na početku od sebe mnoge pravaše, prije svega frankovce, jer je svojim nastupom odbijao bosansko-hercegovačke muslimane od hrvatstva. Iako je bilo pokatoličenja pojedinih muslimana, važno je napomenuti da za to Ademaga Mešić nije krivio Stadlera, o kojemu je imao dobro mišljenje, već njemu potčinjenog Ivana Šarića, kasnijega vrhbosanskog nadbiskupa. Unatoč tim prvotnim razlikama Stadler je s Čistom strankom prava/Starčevićevom hrvatskom strankom prava imao u biti ista temeljna načela – trijaličam, ujedinjenje svih hrvatskih zemalja, vjernost dinastiji i Monarhiji te suprostavljanje srpsству i jugoslavenstvu. Stadler je bio uključen u stvaranje Kluba Starčevićeve hrvatske čiste stranke prava u Sarajevu (1909.) i Hrvatske katoličke udruge (1910.). HKU, nastao kao protuteža vjerski liberalnom HNZ-u, biva poražen na izborima 1910. Nakon kompromisnih rješenja HKU se ukinuo i pristupio HNZ-u 1912. Premda su Stadler i HKU nastupali s pozicija kršćansko-socijalnog pravaštva, zbog njihove jake privrženosti Starčevićevu nauku podržavao ih je čak i zagriženi antiklerikalac Iso Kršnjavi. Za vrijeme Prvoga svjetskog rata Stadler je

jedan od najdosljednijih pravaša u otporu jugoslavenskoj ideji. Tako je istupio protiv „Svibanjske deklaracije“ i u studenom 1917. objavio „Izjavu“ koja je tražila stvaranje hrvatske države u okviru Monarhije.^[7] Iako je Stadler nudio štete nacionalnom osvješćivanju muslimana, ima velike zasluge u nacionalnom osvješćivanju bosansko-hercegovačkih katolika, razvitu pravaštva u BiH i očuvanju hrvatske nacionalne te državotvorne ideje u vremenu zanesenosti većine jugoslavenskom idejom.

(nastavit će se)

Bilješke:

- [1] Eugen KVATERNIK, „Rieč u sgodno vrieme“, (Zagreb 1870.), u: Eugen KVATERNIK, *Izabrani politički spisi*, (pr. Dubravko Jelčić), Zagreb 1998., 433.-476. (442.-462.)
- [2] Josip BRATULIĆ, „Ante Starčević“, *Djela Dra Ante Starčevića. Knjiga III. Znanstveno-političke razprave* (dalje: *Djela III.*), Zagreb 1894. (pretisak, Varaždin 1995.), 469.-484. (479.-481.); Marjan DIKLJČ, „Dr. Ante Starčević. U povodu 110. obljetnice smrti (1823.-1896).“, *ZR Pravaška misao i politika*, (ur. Jasna Turkalj, Zlatko Matijević, Stjepan Matković), Zagreb 2007., 19.; Josip HORVAT, *Ante Starčević. Kulturno-povijesna slika*, Zagreb 1940. (pretisak, Zagreb 1990.), 45.-47., 49.
- [3] Vilko RIEGER, „Mentalitet prvih hrvatskih revolucionara“, *Dr. Ante Starčević. O 40. obljetnici smrti*, (dalje: *Dr. Ante Starčević*), [dodatak: Mile BUDAK, *Pater patriae – Otac domovine*, Pittsburgh 1933.], Zagreb 1936. (pretisak, Split 1992.), 157.-169.; J. HORVAT, *Ante Starčević*, 55., 252.-253.; Mirjana GROSS, *Povijest pravaške ideologije*, Zagreb 1973., 35.-37., 57.-60., 78.-79., 93., 106., 110.-111., 116.-117., 191.-193.; Mira KOLAR-DIMITRIJEVIĆ, „Jedan pogled na gospodarsku aktivnost pravaških voda od 1861. do 1914. godine“, *Pravaška misao i politika*, 101.-102.
- [4] Vidi program u: Tihomir CIPEK, Stjepan MATKOVIĆ, *Programatski dokumenti hrvatskih političkih stranaka i skupina 1842. – 1914.*, Zagreb 2006., 196.-207.
- [5] M. GROSS, *Povijest pravaške ideologije*, 285.-286.; Stjepo OBAD, „Razvoj hrvatske političke i nacionalne integracije Boki kotorškoj u preporodno doba“, *Dubrovnik*, 4/1993., br. 4, 250.; Marjan DIKLJČ, *Pravaštvo u Dalmaciji do kraja Prvoga svjetskog rata*, Zadar 1998., 101.-126.
- [6] Stjepan MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, Zagreb 2001., 34., 312.
- [7] Zlatko MATIJEVIĆ, „Izjava“ vrhbosanskog nadbiskupa dr. Josipa Stadlera iz studenog 1917. godine“, ČSP, 31/1999., br. 1, 51.-72.; Zoran GRIJAK, „Doprinos vrhbosanskog nadbiskupa dr. Josipa Stadlera djelovanju Stranke prava u Bosni i Hercegovini tijekom Prvoga svjetskog rata“, *Pravaška misao i politika*, 182.-184., 187., bilj. 14., 203., bilj. 55.; S. MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, 122.; Nada KIŠIĆ-KOLANOVIĆ, „Ademaga Mešić i hrvatska nacionalna ideja 1868. - 1918. godine“, *Časopis za suvremenu povijest* (dalje: ČSP), 40/2008., br. 3, 1127.; Luka ĐAKOVIĆ, *Političke organizacije bosanskohercegovačkih katolika Hrvata. I. dio. Do otvaranja Sabora 1910.*, Zagreb 1985., 306.-310., 335., 349.; M. DIKLJČ, *Pravaštvo u Dalmaciji do kraja Prvoga svjetskog rata*, 425. •

TKO DOISTA SRAMOTI ISTRU?

Imao ja, dok sam još radio, direktora, koji je vrlo često na poslu bio pijan. I trebalo mi je vremena dok sam to shvatio. Pa sam tako na brifinzu ispadao smiješan, svađajući se i dokazujući nešto pijnacu! E, tako se nekako osjećam, kad god trebam pero svoje uperiti na **Damira Kajina**, istrijanskog vlog sina. I da nije svih tih bura, reakcija i prosvjeda zarad uhićenja hrvatskog branitelja **Tihomira Purde**, ja bih onaj Kajinov ispad u "Glasu Istre", vjerojatno zanemario. No, izgleda da se opet moram svađati s... nekim kome glava nije sasvim bistra. Ne zbog alkohola, naravno.

A taj netko, taj Kajin, tvrdi: "Istru je u Domovinskom ratu osramotilo 80-tak Labinjanina!"

E, pa sad da vidimo! U Domovinskom ratu grupa od 80-tak Bošnjaka iz Labina i Raše formirali su postrojbu pod nazivom "Handžar-divizija", po uzoru na takvu iz Drugoga svjetskog rata. I ti su potomci rudara iz Bosne koji su u Labin i Rašu došli poslije 1945., ratovali na sisačkom ratištu. Zahvaljujući **Muhamedu Kličiću**, bivšem pripadniku postrojbe, izbili su na površinu neki, navodno, prljavi detalji. Je li "Handžar-divizija" na području Siska počinila štograd nedostojno, o tome bi konični sud trebao donijeti ... nekakav sud, valjda! A ne Damir Kajin. Koji naprosto vrišti: "Pripadnici Handžar-divizije osramotili su Istru!" Presuda prije suda! Pravda i pravo po Damiru Kajinu, nedoučenom pravniku! Koji bi ipak trebao znati, da je svatko nevin, dok mu se krivnja ne dokaže! E, ali! Na samu pretpostavku da je netko negdje nešto učinio protiv Srba, Damir skače kao oparen! No, mudrost, staloženost, očito nisu vrline koje Kajina krase.

I dok se Bošnjaci u Istri, koje vodi **Kemal Velagić**, ograđuju od te svoje postrojbe i njenog sada pokojnog zapovjednika **Ekrema Mandala**, **Šemso Tanković**, prvi čovjek SDA u Hrvatskoj, o

Piše:

Blaž PILJUH

tome ima oprečno mišljenje. On je ponosan na ulogu tih ljudi u Domovinskom ratu. Tko je u pravu? O tome treba nešto reći netko kompetentan, a to sasvim sigurno nije mali Kajin.

E, a sad! Tko je doista Istru osramotio u Domovinskom ratu? Prije svih IDS, Kajinova stranka! Čiji su pripadnici na sav glas vikali kako to nije naš rat, kako treba

floskule o pluri-multi-bla-bla-bla Istri to što jesu: floskule! Da su svi oni koji prihvataju blablabla... pa ma odakle god došli (osobito oni od preko Drine!!!), sve sami "Istrijani!". Naravno da jesu, kad svim listom glasuju za IDS!

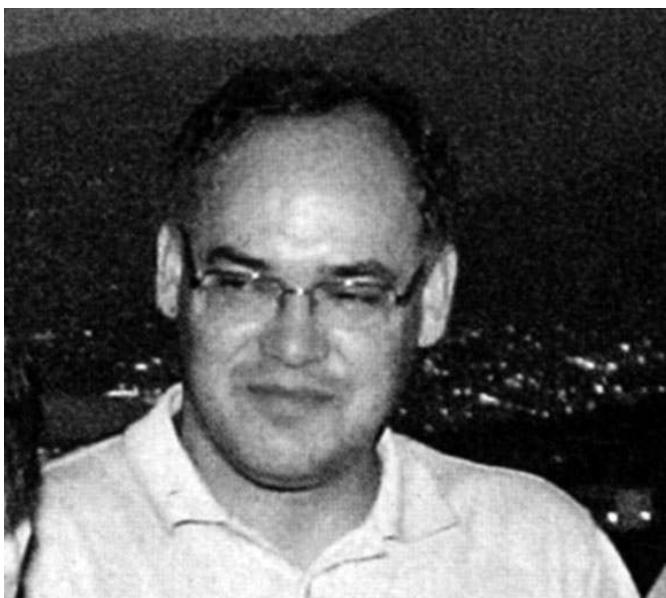
Jesu li ti "Labinjani" iz Bosne, doista "Istrijani"? Ma naravno da nisu! A zašto bi i bili? Zašto oni ne bi sačuvali svoj osjećaj pripadnosti Bosni, a bili ujedno i lojalni građani Hrvatske! A, ako ćemo pravu, za razliku od časnih Bošnjaka koji su svoju domovinu Hrvatsku branili bolje nego neki Hrvati iz Istre, ima među njima

i takvih koji na nogometnom stadionu u Labinu skandiraju: "Ovo je Bosna!" I jedno i drugo treba otvoreno reći.

Može li se zapravo od jednog Kajina i očekivati drugaćija reakcija na neke napise u tisku ili drugim sredstvima priopćavanja? Ma naravno da ne može! Od čovjeka koji je svoj izborni "štab", dok se je ono kandidirao za predsjednika Hrvatske (majko moja mila!!!), smjestio u kuću bivšeg pripadnika srbočetničke JNA (ja je upravo tako još uvijek nazivam!), pukovnika **Božovića**, koji je, dok je to još mogao, grmio sa pulskoga vojnog aerodroma: "Srušit ću Arenu i ustaški MUP!" Taj isti naš Kajin ga je doveo iz Trsta, kamo se je bio sklonio.

Uostalom, Damiru Kajine, istrijanski vrli sine (što sasvim lijepo živiš od hrvatske kune, koju obilato primaš u Saboru), kada si u svojoj političkoj karijeri izgovorio išta protiv talijanskog fašizma i iredentizma? Nikada, ama baš nikada! Kada si ijednu riječ izrekao protiv srpskog nacionalizma i četnika? Nikada, Damire Kajinu. Naravno, ne ćeš da se nekim svojim biračima ne bi zamjerio! No zato su ti puna usta ustaša i hrvatskog nacionalizma u svim mogućim prilikama.

I na kraju, iako s ovime još nisam gotov, želim reći da nije ništa ni strašno, ni neoobično, ni neočekivano, kad naše branitelje napadaju i blate oni s druge strane Drine. Ali je porazno kad to čine ovi s ove strane Učke!!!•

Damir Kajin, branitelj svega osim hrvatstva

začepiti tunel Učka i slične štupidece. A na zidovima ispisivali: „Istra-država“! Koji su organizirali prosvjede protiv odslaska Istrana na hrvatska ratišta! E, a sjećate se onih... "Oba su pala!" E, pa jedan od njih je bio... „Istrijan“! U zrajkoplovu JNA!

A sjećate se onog podmuklog ubojstva iz zasjede pripadnika HV na Lošinju? E, pa organizator tog zločina i jedan od direktnih izvršitelja bio je ... „Istrijan“! Stavnoviti **Grbin** iz Ližnjana, zadrti antihrvat! I da ne nabrajam dalje, a ima toga još, ohoho! Nije li to sve skupa sramota za Istru, Damire Kajinu?

Znam ja što to Kajina muči! Ogradio bi se on od tih Bošnjaka i izjavio da oni i nisu pravi „Istrijani“. Ali bi sam sebi skočio u usta! I priznao da su sve one njihove

VOJSKOVOĐA SVETOZAR pl. BOROEVIĆ: HRVATSKI PRAVOSLAVAC U BORBI PROTIV BALKANIZACIJE HRVATSKE (II.)

Treba naglasiti da u Beogradu, točnije u jednome njegovu prigradskom naselju, Svetozar Boroević ima ulicu od 2008. Premda je bio na strani neprijatelja Srbije i, prema srpskoj interpretaciji, politički Hrvat srpske sub-etnije, svejedno su mu „dali“ ulicu. Tvrđnu da Boroević nije bio etnički Hrvat baziraju isključivo na činjenici njegove pripadnosti («srpskoj») pravoslavnoj vjeri. U drugom primjeru, srpska historiografija i publicistika ne tvrde da je npr. Nikola Kokotović Srbin, premda je plaćao parohijalu zagrebačke (srpske) pravoslavne općine prinose za vjerske i školske potrebe. On je, inače, bio pravoslavni Hrvat i eksponirani član Čiste stranke prava, te je surađivao u mnogim pravaškim listovima. Jedan je od najčešće optuživanih pravaških novinskih urednika za veleizdaju. Premda je bio pripadnik (srpske) pravoslavne vjere, žestoko je kritizirao srpstvo, posebice hrvatskih pravoslavaca, i aktivno se člancima u *Hrvatskom pravu* borio protiv toga.[1]

U Boroevićevoj korespondenciji [2] nema spomena njegova navodnoga srpskog etniciteta. Da postoji išta na tom tragu, već bi se to sigurno „iskopalo“. Kako bi se objasnilo Boroevićevo izjašnjanje Hrvatom nastaje konstrukcija da se smatrao političkim Hrvatom. Biti politički Hrvat nije ništa loše, naprotiv. Svi bi dobromanjerni žitelji suvremene Hrvatske pozdravili kada bi se hrvatski Srbi smatrali politički Hrvatima srpske sub-etnije, odnosno prihvatali reciprocitet prava i obveza u hrvatskoj državi. U Zapadnoj Europi odnos nacija-etnija temelj je nacionalnog identiteta, proizašao iz nacionalnog liberalizma XIX. st. koji je stvorio moderne političke narode (nacije).

Međutim, nema niti jednog razloga ili dokaza da se Svetozar Boroević izjašnjavao ili osjećao etnički Srbinom. Osim pripadnosti pravoslavnoj vjeri, čime se vraćamo na svetosavsku paradigmu „pravoslavac = Srbin“ i, nasuprot tome, neuspjelim pokušajima (od 1861.) za uspostavom Hrvatske pravoslavne crkve. Nikole Kokotovića Srbija se lako „odriče“, no kod Boroevića posve suprotno. Beograd iznimno dobro shvaća njegovu veličinu, pa

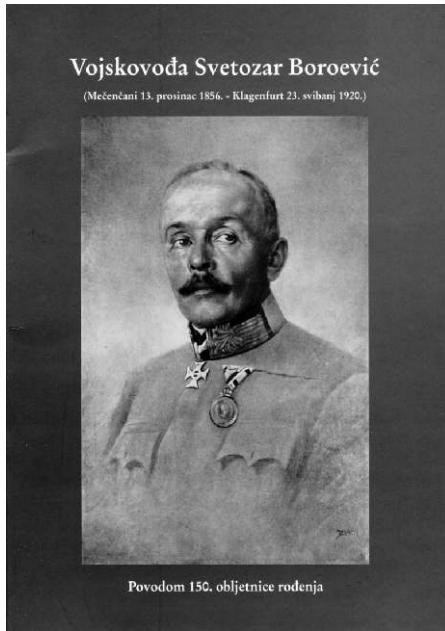
Piše:

Mladen KALDANA

ga svojataju, što im nije teško s obzirom na inerciju društvenih i političkih „elita“ Hrvatske.

Svetozar Boroević od rođenja do odlaska na Jugozapadnu frontu

Rođen je, prema službenim podacima, u selu Umetić kraj Hrvatske Kostajnice 13. prosinca 1856. godine. Roditelji mu bija-

Katalog zagrebačke izložbe (2006.)

hu Adam Boroević i Stana, rođena pl. Kovarbašić. U vezi nadnevka i mesta rođenja postoji više informacija. Glede rođenja navode se još i 23. studeni te 2. prosinac 1859. Za ono vrijeme takve netočnosti nisu neuobičajene. Također ni mjesto rođenja nije sigurno. Prema sačuvanim dokumentima rođen je u selu Međenjan, dok Boroević ustraje na Umetiću. Inače, blizu oba sela nalazi se selo Boroevići.[3] Adam Boroević je služio u 2. banskoj pukovniji (11. petrinjskoj pukovniji) Hrvatsko-slavonske Vojne krajine. Tijekom 1859. postaje poručnik i zapovjednik u Zrinu. U tom mjestu Svetozar će dobiti pučkoškolsko obrazovanje.[4]

Glede Adama Boroevića ima jedan žaljenja vrijedan incident. Na samom početku Prvog svjetskog rata veći dio Hrvata bio je zgrožen događajem koji mu je prethodio (atentat na prijestolonasljednika Ferdinand i njegovu trudnu suprugu). Posve je jasno bilo da je to djelo srpskih nacionalista koji su svojatali Bosnu i Hercegovinu, i ne samo nju. Na kojoj je velikosrpskoj organizaciji iz Srbije počivala odgovornost za atentat: *Narodna odbrana* (njen član bio je Milan Pribićević, major obavještajne službe srpske vojske i brat Svetozara Pribićevića) ili *Ujedinjenje ili smrt* poznatija kao *Crna ruka*, manje je važno.[5] Obje su bile povezane s vrhom srpske države ili, točnije, prisutne u vrhu države. Gavrilo Princip i Mlada Bosna bili su samo njihova produžena ruka. U takvim uvjetima dolazi do erupcije narodnog nezadovoljstva pri čemu uvijek stradavaju i nevini. U Petrinji su uništeni i oštećeni mnogi srpski i pravoslavni domovi, kao i pravoslavno groblje. Pri tom je „obešaćen i razlupan“ nadgrobni spomenik Adama Boroevića koji je, među ostalim, bio i dugodišnji dopredsjednik petrinjske pravoslavne crkvene općine.[6] Kako se osjećao njegov sin koji je bio na bojištu ili na putu prema bojištu, možemo samo zamisliti.

Premda je Adam Boroević bio aktivni pravoslavni vjernik, a Svetozar kršten u pravoslavnoj crkvi, to ne znači da su bili Srbi. Sve do zadnje četvrtine XIX. st. u Hrvatsko-slavonskoj Vojnoj krajini faktor integracije za stanovnike obiju vjera bio je njihov pravni i socijalni položaj.[7] Kasnije, kada SPC svojom politikom „pravoslavac = Srbin“ uspijeva većinu pravoslavaca posrbiti, ipak nemali dio tada (p)ostaje Hrvatima. Boroevići su samo jedan od mnogobrojnih primjera.

Po završetku osnovne škole Boroević se počinje pripremati za vojni poziv. Nižu vojnu realku (*Militär-Niedererziehungshaus*) završava 1869. u Srijemskoj Kamenici, a Višu vojnu realku (*Militär-Obererziehungshaus*) u mađarskom Köszegu 1872. Tada stupa u 52. k. u. k. pješačku pukovniju (Pečuh) odakle odlazi u Liebenau kod Graza pohađati pješačku

kadetsku školu.[8] Tamo dobiva čin desetnika (*Korporal*) u rujnu 1872., na rednika (*Feldwebel*) u srpnju 1873. i kadeta (*Kadett*) u studenom 1874. U siječnju 1875. vraća se u pukovniju kao *Kadett-Offiziersstellvertreter* (kadet-časnički namjesnik) te 1. svibnja iste godine postaje poručnik (*Leutnant*). Sa svojom 52. pukovnjom u sklopu 6. k.u.k. divizije sudjeluje u okupaciji Bosne i Hercegovine 1878., boreći se kod Kaknja, Kolotića, Visokog i Sarajeva. Za izvanredne zasluge tijekom „bosanske kampanje“, a posebno pri napadu na Sarajevo, odlikovan je Križem za vojne zasluge s ratnom dekoracijom.

Tijekom svoje karijere Boroević je primio mnoga odlikovanja, pa ču u tekstu navoditi samo važnija. S obzirom na to da je austrougarska okupacija BiH bila usmjerena protiv srpskog suočanja tih zemalja, te da je u toj protuvjetkosrpskoj akciji zapaženu ulogu imao Svetozar Boroević, jasna je njegovo vojna i nacionalno-politička provenijencija.

Čin nadporučnika (*Oberleutnant*) on dobiva u svibnju 1880., sljedeće godine postaje pobočnikom bojne u 52. pukovniji te pet mjeseci kasnije pohađa tečaj u bečkoj Ratnoj školi (1881.-1883.). Po završetku Ratne škole dolazi kao glavnostožerni časnik u stožer XV. korpusa (Sarajevo) gdje ga u studenom 1883. postavljaju za glavnostožernog nadporučnika u 63. pješačkoj brigadi. Tijekom 1886. postaje glavnostožerni satnik (*Hauptmann im Generalstab*). Zahvaljujući svemu dotada pokazanom, postaje instruktur taktike, vojne organizacije i ratne povijesti na Terezijanskoj vojnoj akademiji u Wiener Neustadt (1887.-1891.)[9]. Velika čast za nekoga tko nije pohađao tu najvišu vojnu akademiju u Austro-Ugarskoj.

Bojnikom (*Major*) postaje u svibnju 1892., pa načelnikom stožera 19. pješačke divizije (Pilsen, danas Plzenj), pa 18. divizije (Mostar) te na kraju 27. divizije (Košice, danas Slovačka tada Gornja Ugarska). Čin dopukovnika (*Oberstleutnant*) dobiva u svibnja 1895. te za vrijeme službovanja u 27. diviziji predaje na korpusnoj časničkoj školi u Košicama.[10] U 1896. godini slijede daljni uspjesi: postaje drugi glavnostožerni časnik pri stožeru VI. korpusa (Košice), a 16. travnja zapovjednik III. bojne u 17. (kranjskoj) k.u.k. pješačkoj pukovniji (III./17.). U studenom 1897. postaje pukovnik (*Oberst*),

a u razdoblju 1898.-1904. je načelnik stožera VIII. korpusa (Prag).

Također je našem vojskovodi išlo i na osobnom planu, pa je 1899. godine oženio **Leontinu**, kćer **Friedricha Rittera** (vitez) von Rosnera, s kojom je dobio sina **Friedricha** „Fritza“. Sin mu nažalost u rujnu 1918. napušta ovaj svijet.

Dok bijaše pukovnik, imenovan je 22. veljače 1904. zapovjednikom 14. pješačke brigade (Petrovaradin),[11] koja je činila dio 7. osječke k.u.k. divizije. U svibnju iste godine postao je general bojnik (*Generalmajor*). Tijekom 1905. ulazi u redove hrvatsko-ugarskog plemstva; Svetozar Boroević von Bojna (Bojna, selo južno od Gline na samoj hrvatsko-bosanskoj granici).[12] *Generalmajor* Boroević biva 14. travnja 1907. godine imenovan zapovjednikom VII. zagrebačkoga hrvatsko-slavonskog domobranskog okruga,[13] a u svibnju 1908. dobiva čin podmaršala (*Feldmarschalleutnant*). Inače, u slučaju rata mirnodopski VII./VI. zagrebački hrvatsko-slavonski domobranski okrug ustrojava se kao 42. domobranska pješačka divizija. Na toj dužnosti ostaje do travnja 1912. kada preuzima zapovjedništvo već spomenutog VI. korpusa u Košicama. Na tom položaju postaje generalom pješaštva (*General der Infanterie*) u svibnju 1913. Sa svojim korpusom u sklopu 4. armije Boroević kreće na Istočnu frontu, u Galiciju.[14]

Počeo je Prvi svjetski rat.... Rat koji je trebao okončati sve ratove, a ispašao je „samo“ kao preludij za još krvaviji Drugi svjetski rat.

U pogledu 4. armije kojoj je pripadao Boroevićev VI. korpus, treba napomenuti sljedeće. Navedenom je armijom tada zapovjedao general pješaštva **Moritz von Auffenberg**, koji je službovao u Zagrebu 1905.-1907. kao zapovjednik 36. k. u. k. divizije. Tijekom boravka u Zagrebu Auffenberg je uspostavio vezu s **Josipom Frankom** i njegovom pravaškom strankom,[15] čime su započeti višegodišnji bliski kontakti između frankovačke stranke s jedne strane i velikoaustrijskog

kruga oko prijestolonasljednika Franje Ferdinanda te vojnih vrhova Monarhije s druge strane.[16]

(nastavit će se)

Bilješke:

- [1] Stjepan MATKOVIĆ, *Čista stranka prava 1895.-1903.*, Zagreb 2001., 319.
- [2] Na kraju teksta nalaze izvaci se pojedinih pisama i telegrama.
- [3] Selo Borojevići udaljeno je nekih 3 km u smjeru zapad-sjeverozapad od Umetića i Mečenčana.
- [4] M. POJIĆ, *Vojskovođa Svetozar Boroević*, 7.
- [5] Svetozar PRIBIČEVIĆ, *Diktatura kralja Aleksandra*, Zagreb 1990., 251.
- [6] Bogdan KRIZMAN, *Hrvatska u Prvom svjetskom ratu. Hrvatsko-srpski politički odnosi*, Zagreb 1989., 142.
- [7] M. POJIĆ, *Vojskovođa Svetozar Boroević*, 4.
- [8] *Isto*, 7.-8.
- [9] „Svetozar Boroević von Bojna“ (<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/boroovic.htm>, 07.01.2010.)
- [10] M. POJIĆ, *Vojskovođa Svetozar Boroević*, 8.
- [11] Prema Pojiću, sjedište 14. brigade je bilo u Zemunu (M. POJIĆ, „Ustroj austrougarske vojske na ozemlju Hrvatske 1868.-1814.“, *Arhivski vjesnik*, 43/2000., 162.).
- [12] „Svetozar Boroević von Bojna“ (<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/boroovic.htm>, 07.01.2010.); Pojić navodi da je Boroević kao barun primljen u hrvatsko-ugarsko plemstvo 1905. (M. POJIĆ, *Vojskovođa Svetozar Boroević*, 8.). S druge strane, u ovom radu citirana web stranica koja solidno obrađuje povijest austro-ugarske vojske i njenih časnika, tvrdi da je naš vojskovođa dobio pravo na barunat tek 1917., odnosno da je u razdoblju 1905.-1917. bio samo „plemeniti“. Kasnije u tekstu prikazat ću zanimljivu priču o Boroevićevu pravu na barunat 1917.
- [13] „Svetozar Boroević von Bojna“ (<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/boroovic.htm>, 07.01.2010.); Pojić navodi da je Boroević postavljen 17. srpnja 1907. za zapovjednika VII. zagrebačkoga hrvatsko-slavonskog domobranskog okruga (M. POJIĆ, *Vojskovođa Svetozar Boroević*, 8.).
- [14] „Svetozar Boroević von Bojna“ (<http://www.austro-hungarian-army.co.uk/biog/boroovic.htm>, 07.01.2010.)
- [15] Neslužbeno poznati kao *frankovi*, više puta su promijenili naziv stranke: *Čista stranka prava* (1895.-1904.), *Starčevićeva hrvatska stranka prava* (1904.-1910.), *Stranka prava* (1910.-1919.) i *Hrvatska stranka prava* (1919.-1929.).
- [16] Marko TROGRLIĆ, „Hrvatska i ‘hrvatsko pištanje’ u korespondenciji Josipa Franka i Moritza von Auffenberg – Komarowa (1908.-1910).“, *Pravaska misao i politika*, (ur. Jasna Turkalj, Zlatko Matijević, Stjepan Matković), Zagreb 2007., 167.-180.; Mirjana GROSS, „Hrvatska politika velikoaustrijskog kruga oko prijestolonasljednika Franje Ferdinanda“, ČSP, 2/1970., br. 2, 9.-174.♦

ISPRAVAK

U članku **Mladena Kaldane o Svetozaru pl. Boroeviću**, objavljenom u prethodnom broju, krivo je otisnut naslov knjige **dr. Stjepana Pavičića**. Umjesto *Jugozapadno (talijansko) bojište...*, trebalo je stajati *Jugozapadno (talijansko) ratište...*. Pisac ujedno napominje da je naziv «Moldavija» zapravo ruski izraz koji se uvriježio u Hrvatskoj, dok Moldavci (i Rumunji) govore: «Moldova».♦

SAVJET LIJEČNIKA: TOLIKO LIJEKOVA!

Jedna mi je znanica nedavno pokazala punu šaku tableta, devet raznih vrsta, s riječima *Gle, koliko pilula moram uzimati tri put na dan!* – i to skoro ponošno (ili možda ipak očekujući sažaljenje?), a onda ih je odmah junački sve ubacila u usta i progutala s gutljajem vode! Što reći na to! Radije ne bih voljela znati kakve fizikalne i kemijske dvojbe biju ti lijekovi u želucu te kakve kasnije u krvi i u organima! Osobito s tako malo tekućine! Tko zna je li se međusobno neutraliziraju te ne djeluju kako treba ili se međusobno potenciraju i u djelovanju i u nuspojavama!

Nije mi uvijek drago ljudima govoriti osnovna pravila o uzimanju lijekova, no primjer s devet lijekova s gutljajem vode podsjeća da se potrebno podsjetiti na abecedu:

Lijekove treba uzimati s jednom ili dvije velike čaše vode – nikako ne s gutljajem vode! – zato da bolje klize i da se lakše rastapaju. Nije ih dobro uzimati s mlijekom ili s jogurtom, jer su mlijeko i mliječni proizvodi hrana, a ne piće. Oni oblažu i želudac i lijekove, tako da lijekovi ne djeluju kako treba. Alkohol je još gore rješenje jer s lijekovima reagira.

Piše:

**dr. med. Drina
BLAŽEKOVIC-SOJČIĆ**

Ima lijekova koji se moraju uzimati prije jela, na prazan želudac, a ima i drugih koji se uzimaju poslije jela. Pri tome treba imati na umu da *prije jela* znači barem 20 do 30 minuta prije, tako da se lijek uspije rastopiti i apsorbirati prije

negoli pristigne hrana, obuhvati ga te možda sprijeći u djelovanju. *Poslije jela* znači barem dva sata kasnije, kada se hrana već smekšala i napola probavila. *Uz jelo* znači da lijek treba uzeti uz sam obrok.

Jako je važno znati podnose li se razni lijekovi međusobno. O tome treba pitati liječnika te dobro pročitati uputu. Česti je slučaj da se neki lijekovi ne smiju uzimati skupa ili se ne smiju uzimati skupa u isto

RAZMIŠLJANJA O STARENJU I STAROSTI (6) DRAGOCJENA SAMOSTALNOST

Lijepo je i važno i u starosti nastaviti samostalnim životom. Svi se ljudi pribavljaju ovisnosti i izručenosti. Gubitak kontrole za čovjeka je gubitak statusa odrasle osobe. Uznemiruje ga, kao da gubi tlo pod nogama. Svi ljudi stoga žele donositi samostalne odluke što je dulje moguće. Osobito žele ostati u vlastitom stanu.

Očuvanje samostalnosti mnogima će uspjeti i bez osobita napora - najveći dio ljudi ni u dubokoj starosti ne mora otici u dom ili u kakvu instituciju. Ipak, razborit se čovjek ne će oslanjati na vjerojatnosti, već će na vrijeme učiniti sve da se pripravi što je bolje moguće. Mislit će o preseljenju u manji i prikladniji stan - na nižem katu, koji se lako grije, kojemu je blizu trgovina, javni prijevoz i liječnička ambulanta. Oslobodit će se nepotrebnog namještaja, urediti svoje papire, sortirati fo-

Piše:

Maja RUNJE, prof.

tografije, razvrstati knjige te dio možda darovati kojoj knjižnici. Mislit će o tome koje društvene kontakte još želi razviti kako bi ostao u vezi s ljudima, a osobito će razmišljati o tome na koga se može i želi osloniti za manju i povremenu pomoć. Također će planirati kako će organizirati i platiti dugotrajniju stručnu vanjsku pomoć ako mu bude potrebna. Razumjet će da takva pomoć ne će narušiti njegovu samostalnost, dok god sam odlučuje tko će mu i na koji način pomagati.

Bračni parovi imaju zadaću nastojati očuvati obostranu samostalnosti te se međusobno pripraviti za preuzimanje svih kućnih i vanjskih aktivnosti. Suprugu /

supruga treba poučiti o područjima za koja smo pretežitije bili zaduženi i u njima postali vještiji. Dobro je da žena zna o plaćanju računa i da ima informacije o majstorima koje se zove u slučaju ovog ili onog kvara, a da suprug zna sortirati rublje za pranje u stroju i skuhati osnovna jela – ako to kojim slučajem nisu već ranije naučili.

Nažalost, ima starijih ljudi koji će svim silama nastojati izbjegavati planiranje za daljnju i dublju starost. Neki će odgađati zato jer su i ranije uspjevali živjeti uz pomoć strategije *vidjet ćemo*, a neki zato jer im odgovornost nije najjača strana. Riječima će možda izražavati spremnost, no u sebi će očekivati da će njihove brige rješavati tko drugi, po mogućnosti djeca. Većina će planiranje ipak izbjegavati zato jer se boje razmišljati o mogućim budućim teškoćama. U mnogima je naime

vrijeme. Uzimanje raznolikih lijekova stoga svakako zahtijeva određenu logistiku i organizaciju dnevnog programa uzimanja.

Rizično je tablete lomiti, drobiti ili oblagati hranom (primjerice, u komadiću kruha, kako bi se možda zavaralo nekoga tko se protivi uzimanju). Mnoge dražeje, nevidljivo obložene tablete te kapsule moraju naime želucem proći neoštećene te se otvoriti i rastopiti tek u tankom crijevu. To je napravljeno tako, da želučana kiselina ne bi uništila djelotvornu tvar u lijeku ili zato da tvar možda ne nagrize želučanu sluznicu i uzrokuje eroziju, čir ili krvarenje. Drugo, lijekovi za produženo (retard) ili odgođeno (depot) djelovanje mogu razviti učinak čitave, visoke doze odjednom, a što može biti veoma opasno. To se posebno odnosi na flastere, koji su preparati s odgođenim (depot) djelovanjem. Njih se nikada ne smije rezati, jer se time njihova djelotvornost smanjuje ili postaje nekontrolirano brzom.

Ponekad se, osobito od starijih ljudi, čuje *Ne podnosim lijekove, ne mogu ih progutati, ostaju mi u grlu*, a što je u glavi, dakle psihički problem. To je, naravno, teško reći ljudima u lice, jer bi se uvrijedili. Ipak, ponekad postoje i objektivni razlozi. Veoma rijetko su to bo-

lesti - primjerice tumor grla ili jednjaka - a najčešće suhe sluznice usta i grla. Mnogi ljudi jednostavno trajno premašu piju. U takvim slučajevima već pomaze ako se prije uzimanja proguta nekoliko gutljaja vode. Također pomaze - a tako bi zapravo trebali svi činiti - ako se lijek piće stojeći, ili barem uspravno sjedeći. Ako slučajno ne bi baš ništa pomoglo te bi s gutanjem lijeka i dalje bilo ozbiljnih teškoća, treba se raspitati postoji li koji drugi oblik lijeka. Ima ih koji se stave pod jezik te u tijelo prelaze preko sluznice usta, a ima i šumećih ili nešumećih preparata koji se rastapaju u vodi. Također postoje flasteri, gelovi, čepići, sirupi i kapi.

Sažeto se može reći da je danas puno više starih ljudi negoli ih je bilo ikada do sada, te da oni, razumljivo, imaju višestruke bolesti. Kako danas postoje mogućnosti liječenja (jedan od razloga zašto ima više starijih!), ljudi uzimaju jako puno lijekova. Puno lijekova znači nužno i puno nuspojava. Danas se jako često čak piju lijekovi koji ublažavaju nuspojave prvih lijekova! Sve skupa zahtijeva puno pažnje u organizaciji i načinu uzimanja lijekova – da lijekovi djeluju i da budemo što bolje. •

uvijek pomalo prisutna magična predodžba da se nevolja može dozvati ako se o njoj glasno govori – iako im razum govori da to ne može biti istina.

Svi znamo da je potrebno osobi u koju imamo povjerenja pravodobno dati punomoći kako ne bismo došli u nepriliku da ne možemo doći do novca ako bismo doživjeli da nas bolest privremeno ili trajnije veže uz krevat. Jednako tako znamo da je dobro unaprijed dogovoriti kakva liječenja želimo u slučaju veoma teške bolesti, te da je također dobro napisati oporuku – pa i prije 80. godine! Nitko ne će oboljeti zato jer ima zdravstveno osiguranje, nitko ne će pasti u krevet ako zna kako se angažira medicinska sestra i nitko ne će umrijeti zato jer plaća posmrtnu pripomoć!

Spominjući strahove i nerazumnosti, treba ipak uvijek s poštovanjem imati na umu da je svaki strah koji čovjek osjeća kad razmišlja o gubitku samostalnosti - pa i „magični“ strah – ozbiljno i opterećujuće iskustvo te da ne postoje

razlozi za podsmijeh. Svatko od nas ponекad osjeti takve strahove i doživljava ih teškim! Razlika je ipak pokušavamo li se strahu suprotstaviti ili ga potiskujemo. Potisnuti je strah naime osobito opasan. U podsvijesti bjesni kao olujni vjetar, samostalno i hirovito. I uporno guši sposobnost za učenje i djelovanje. Podsvjesno prestrašeni ljudi izbjegavaju suočavanje s bolesnicima, ne žele posjetiti svoju staru i dementnu tetu, ne mogu pratiti umirućeg prijatelja. Gube iskustvo sudjelovanja u autentičnom životu, priliku da budu od pomoći drugima te priliku da uče, suoče se - i nauče.

Savjet zato svakako glasi: Pogledajmo strahu u oči i dajmo mu ime! Tematizirani i izgovoreni strah trošit će manje psihičkih energija, bit će ga lakše nositi. S raskrinkanim strahom bolje ćemo pristupiti planiranju nužnih koraka za najdulju moguću samostalnost u starosti. A mogućnosti su dobre! •

GOLGOTA ZATVORENIKA

još uvijek teče naša krv

krv pravednika

Križ nosimo u našim dušama

u srcima

u kostobolji

u vapajima

To je naša Golgota

naša slava poštenje i čast

a ne sramota

to je naše progonstvo u mrak tamnica

bijasmo ubogi duhom

blaženi krotki

trpili smo nepravde

i vjerovali u kraljevstvo nebesko

i dok su nas batinali

mi smo se klanjali Bogu ocu

i sadili masline i vinovu lozu

i slušali smo glas poštenja i pravde

bili smo krotki iako šibani

*bili smo neuki iako smo znali da nam
otimaju grudu*

molitve smo progovorili

i molili se Svevišnjemu

nebeskom ocu

Mi trpimo nepravde

i čekamo vapaj umirućega

Slijedite me

I kada će Golgota prestati

Kada će ljudsko srce prestati treperiti

Udareni su temelji novom narodnom životu

Bilo je odvažnosti i oduševljenja

Bilo je hrabrosti i smrti

i sada želimo živjeti

Dok još dišemo.

Bruno ZORIĆ

RAĐANJE EUROPE (VIII.)

Karlo Veliki – utemeljitelj Europe

Traganje za korijenima današnje Europe vodi nas u daleku prošlost. Zagatno je i samo ime Europa. Sukladno prastaroj predaji, ono je mitskoga podrijetla. Europa bila je ime kćeri Feničanina Agenora, osnivača i kralja grada Tira, u koju se zaljubio Zeus, otac bogova i ljudi, i odveo je na Kretu. Time se slikovito željelo reći kako je to značajno žarište kulture (od 2600. godine prije Krista pa nadalje) azijskoga podrijetla. U zemljopisnom smislu naziv Europa rabljen je najprije za Grčku a kasnije je prenesen i na cijeli kontinent.

Neki jezikoslovci riječ Europe dovode u svezu s asirskom riječju *ereb* što označava zalaz sunca.

Na tom kontinentu odista je postupno prevladala grčka kultura, pretakala se i ispreplitala s latinskom, te se preko Italije širila cijelim prostorom. Vidljivo društveno-političko obliće te velike i složene kulture dobilo je u stvaranju velikoga Rimskog carstva, što se prostiraše od Arabije do Britanije, ali su se u njemu zbole i odsudno važne promjene. One su ovdje predmet našega zanimanja.

Riječ je prije svega o velikim seobama. Među njima se izdvaja provala Hunu 375., jer je ona potresla cijelu Europu, premda su se seobe događale i prije i poslije. Nas posebno zanimaju franačka plemena. U doba velikih seoba 430. do 450. Franci dolaze u sjevernu Galiju. Tu se ustaljuju i postupno stupaju u razne službe u Rimskom carstvu, posebno u vojski, te tako postaju najjačim među svim barbarskim narodima na području Zapadnoga rimskog carstva. Njihov kralj Klodovig (oko 466-511), dokinuo je u Galiji rimsku vlast i proširio granice svoje države. Postao je kršćaninom i stekao naklonost starosjedilaca koji također bija-

Piše:

Dr. Vjeko Božo JARAK

hu katolici. Spoznavši njegovu moć i ulogu, istočno-rimski car Anastazije imenovao ga je počasnim konzulom i poslao mu znakove kraljevske vlasti. Među njegovim nasljednicima ističe se Karlo Martel (688.-714.) koji bila je utemeljiteljem vla-

Karlo Veliki, mjeđena figura iz IX. st.

dalačke kuće Karolinga, a visoko mjesto među njegovim nasljednicima pripada Karlu Velikom.

Sin Karla Martela, Pipin Mlađi (715.-768.), predao je svoje kraljevstvo dvojici svojih sinova Karlmannu i Karlu (Velikom). Nakon Karlmannove smrti, Karlo je zavladao cijelim kraljevstvom. Njegovo vladanje obilježeno je najprije ratovima. Poput Rimljana, i on je svaku

obranu pretvorio u osvajanje i preuzimanje vlasti nad osvojenim prostorima. Tijekom svoje vladavine od 46 godina ratovao je 53 puta u 32 godine. Bijaše on čovjek izuzetnih sposobnosti, zdrav i odvažan, u pojedinim prilikama nepotpustljiv i nemilosrdan. Protiv Sasa želio je utvrditi svoju sjevernu granicu i ratovao je s njima od 772. s prekidima sve do 804. Tada ih je konačno pobijedio i uključio u svoju državu, najavivši im strogu kaznu

ako se ponovno pobune te ako ne prime kršćanstvo. Godine 774. preuzeo je vlast nad Langobardima u Italiji i proglašio se kraljem Franaka i Langobarda; 778. zaustavio je prodor Arapa na Pirinejima, a 811. zauzeo je Barcelonu.

Tim je pothvatima Karlo Veliki postao gospodarem najvećeg dijela europskoga Zapada i stekao velik ugled kod stanovništva. Već 799. stanovnici su ga prozvali „ocem Europe“ i „glavarom svijeta“. Godine 800. Karlo je posjetio papu u Rimu. Na Božić te godine papa Leon III. okrunio ga je u crkvi sv. Petra za „rimskoga cara“. Naizgled bila je to obnova Zapadnoga rimskog carstva. Nisu to bili događaji kojima bi se vladar u Carigradu mogao radovati, ali je, svjestan Karlove moći, priznao njegovu vlast. Ranije s Karлом bila je uspostavila diplomatske odnose carica Irena, koja je vladala namjesto svoga malodobnog sina Konstantina, ali je ona bila smijenjena pa je i zamisao o sjedinjenju dvaju carstava nestala netragom. Ostaje nejasnim, bi li se ona mogla ostvariti i da se to nije dogodilo.

Karlo je upravljao kao čovjek neograničene vlasti. Nu ipak, bio je duboko uvjeren kako je na položaj došao Božjom voljom; smatrao se carem kojega je okrunio Bog. A to je za njega značilo: nije on samo svjetovni vladar nego je ujedno i

kršćanski vladar: njemu je povjerena brig-a za kršćanstvo. Važno je imati kraljevstvo, ali neopisiva je dužnost iz-gradi-vati kršćansko kraljevstvo, i to od Jadrana do Jülanda (poluotok na sjeveru Europe). To je razlog zbog kojega je Kar-lo Veliki tražio najbolje savjetnike diljem svoga kraljevstva i izvan njega, pronala-zio ih i pozivao na svoj dvor. Dostatno bi bilo spomenuti samo jedno ime: Alkuin – Flaccus Albinus (730-804), engleski teo-log i književnik, svestrano izobražen čovjek, ravnatelj visoke škole u Yorku., u gradu u kojem bijaše najveća knjižnica na Zapadu i ujedno najpoznatija škola ne samo u Engleskoj nego i u cijelom onodob-nom kršćanstvu kamo dolažahu đaci i stu-denti sa svih strana. Karlo ga je upoznao 781. i odmah pozvao na svoj dvor, sprija-teljio se s njim i povjerio mu brigu za cijelokupni uljudbeni rad u kraljevstvu, kao i zadaću osobnoga savjetnika u svim poslovima. Alkuin je zdušno obavljao svoje dužnosti, održavao lijep odnos spram svojih slušatelja i uvijek im je na prvo mjesto isticao kršćanski život i kršćansku čovječnost. Po kraljevoj želji obilazio je samostane, nadgledao rad njihovih škola, davao poticaje i savjete, ali nije zaboravljao ni svoje domovine. Dolazio je u York 786., 789. i 793. Godine 796. preuzeo je mjesto opata (ravnatelja) benedikanskoga samostana u Toursu i tu ostao do svoje smrti 804. Sačuvano blago, Alkuinova 232 pisma što ih bijaše pisao kralju, otkrivaju nam onodobne prilike, političke i crkvene odnose kao i Alkuino-va osobna razmišljanja i čežnje. To također treba reći i za njegove pjesme; one nam daju uvid u svu isprepletenost kulturnih nastojanja onoga razdoblja i književnoga stvaralaštva. Alkuin, dakako, ne bijaše sam. Uz njega je bio povelik broj teologa, filozofa, umjetnika i književnika, kao i drugih stručnih djelatnika. Svima bijaše dano u zadatak: promicati u kraljev-stvu uljudbu u kojoj će doći do izražaja sve što je najljepše u helenizmu (u grčko-rimskoj kulturi), u germanskom narodu i u kršćanstvu; jezgra svega je kršćanski život.

Nedvojbeno bijaše to izuzetan zbor lju-di koji predstavljaju uljudbeno žarište. Nu njegovo se djelovanje nije ograničilo samo na pripravu i osposobljavanje ljudi u njemu. Kralj je mislio na cijelu svoju dr-

žavu, još više na cijelu Europu, kako ju je on bio sebi zamislio. Zbog toga je birao najspasobnije ljude svoga carstva među nadbiskupima i biskupima, opatima (predstojnicima samostana) i svećenicima te vjernim građanima. Njima je povjera-vao zadatok obilaska, promatranja i ocjenjivanja stanja u cijelom carstvu. Pritom je isticao glavnu misao. Svaki stanovnik u carstvu, neovisno iz kojega je naroda ili staleža, treba imati neokrnjeno pravo; u pojedinim slučajevima treba uzeti u obzir pravo koje postoji u njegovu narodu, i to treba biti svakomu osigurano. Kad je riječ o parnicama i suđenjima, onda vrijede samo pisani zakoni, a ne samovoljno prosuđivanje.

Kralj osobno bijaše pokretljiv i susret-ljiv. Rado je putovao diljem kraljevstva, susretao se ljudima, boravio i razgovarao s njima, sudjelovao u sportu i lovu. Materinski jezik bijaše mu franački, pozna-vao je još romanski i latinski, a služio se i s grčkim.

Kralj je strogo postupao i kad je bila riječ o crkvenim službama. Smatrao se članom Crkve ali je bio svjestan svoje od-govornosti: vladar se mora brinuti za Crkvu i kršćanstvo. Stoga je budno pazio na izbor biskupa. Svećenici su predlagali, ali on je odlučivao tko će biti biskup. Provjeravao je kandidate i onda pazio ka-ko tko vrši svoju dužnost. Nikomu nije gledao kroz prste. Nesposobne i neodgo-vorne uklanjao je s položaja.

Posebnu pažnju posvećivao je redovni-cima. Tražio je od njih kršćanski život u skladu s pravilima. Brinuo se kako bi svaki samostan imao Bibliju i Pravila sv. Benedikta. U to doba bilo je mnogo sa-mostana i, gotovo nevjerojatno, mnogo redovnika u njima. Spominju se veliki brojevi. Samo u današnjoj Francuskoj i Italiji bilo je oko 650 samostana, a u neki-ma od njih na stotine redovnika. Tako se spominje samostan u Jumiegesu u kojem bijaše tobože i do 900 redovnika, ali se za taj samostan navode i neke godine u kojima je bilo mnogo manje. Slično se spo-minje i Fulda i njezin samostan s 358 redovnika u godini 779. Međutim, važno je ipak reći kako kolikoća i vrsnoća ne idu tako lako zajedno. Pa ipak, bilo je mnogo izvrsnih primjera, kao što je Kolumban, irski opat i misionar, vrlo učen i požrtvo-

van promicatelj kršćanstva. Djelovao je u Irskoj, Francuskoj, Švicarskoj i Italiji, os-novao je samostane i opatije te skrbio za pisarnice - male ustanove za prijepise sta-rih knjiga i rukopisa. Pritom treba reći ka-ko u ono doba nije u kršćanstvu bilo izu-zetnih teologa i mislijaca, poput onih u 4. i početkom 5. stoljeća, ali je doista bilo vrlo nesebičnih i radnih misionara, i to prven-stveno kad je riječ o širenju pismenosti i pomaganja siromašnih i ugroženih. A tih je uvijek bilo. Brojne i učestale selidbe te međusobni sukobi, njihov su broj samo povećavali.

Kao primjer može poslužiti Rim. U do-ba Kristova rođenja računa se kako je Rim imao oko milijun stanovnika, a prema nekim proračunima i mnogo više! Godine 64. požar je uništio veći dio grada; požar 282. nije bio toliki, ali je nanio velike štete; 330. osnovana je nova carska pri-jestolnica u Carigradu, pa je Rim počeo gubiti na važnosti; 410. Rim su opustošili Zapadni Goti pod vodstvom Alarika I; go-dine 455. opljačkali su ga Vandali; 472. provalili su u Rim i u njemu se nasilno po-našali pristalice Patricija Ricimera, za-povjednika rimske postrojbe, podrijetlom Gota; slično se događalo i u sukobima Is-točnih Gota s bizantinskim četama, posebno godine 546. i 550; isto tako i za du-ga ratovanja gotskoga vladara Totile (541-552). Tim podatcima treba pridodati činjenicu: već 402. godine rimski car Honorijs prenio je svoje sjedište iz Rima u Ravennu, a na kraju i podatak: Zapadno rimsко carstvo propalo je 476. Iz svega biva jasno: Rim je nezaustavljivo propa-dao te je njegovo stanovništvo bilo svedeno na približno tisuću ljudi. Gradske dru-štveno-političke ustanove kao i čitav dru-štveno-politički život bijahu na izdisaju.

Tada je na pozornici počela jače dolaziti do izražaja Crkva. Crkva je u Rimu već u 4. st. imala svoje posjede. Oni su se pos-tupno povećavali, većinom dobrotvornim darovnicama. Narasli su na 500.000 hektara. To je bio moćan izvor prihoda, posebice značajan za ugrožene stanovnike Rima. Taj je pak golem posjed trebalo šti-titi od mnogih i raznorodnih pljačkaša, a njih je bivalo sve više.

(nastavit će se)

HRVATSKE I SRPSKE ŽRTVE 1941.-1945.: DEMOGRAFSKA STUDIJA (VII.)

Objavljujemo završni dio dopunjene rasprave prof. Kazimira Katalinića o žrtvama Drugoga svjetskog rata, objavljen izvorno u časopisu *Republika Hrvatska* (Buenos Aires), te uvršten u njegovu knjigu «Argumenti: NDH, BiH, Bleiburg i genocid» (Buenos Aires-Zagreb, 1993.).

III. Metodologija i kritika različitih proučavanja

Nakon što sam završio s prijenosom različitih poglavlja iz mojih prijašnjih rasprava, prelazim na završni dio sadašnjeg prikaza.

Minimalni, maksimalni i vjerojatni broj hrvatskih žrtava

Na temelju novih podataka ponovno sam izračunao za područje Hrvatske kao i Bosne i Hercegovine demografske gubitke Srba i Crnogoraca, te koliko su imali stvarnih žrtava. Isto sam to učinio i za Hrvate-katolike te Hrvate-muslimane, no za njih sam izračunao tri mogućnosti: minimalnu, maksimalnu i vjerojatnu.

Kod izračunavanja minimalnog broja nisam uopće uzeo u obzir Šematzizam niti popis muslimana iz 1938. godine, nego samo popis od 1931. godine. Do maksimalnog broja došao sam na temelju Šematzizma i popisa muslimana (iz 1938. godine), ali bez ikakvog odbijanja, dok sam vjerojatni broj ustanovio tako da sam od broja katolika na dan 31. 7. 1937. odbio broj koji je 7 puta veći od vjerojatne apsolutne pogreške učinjene prigodom popisa katolika. Odbio sam, dakle, 98.000 katolika u Hrvatskoj, a 11.000 u Bosni i Hercegovini, što odgovara postotku od 3,2 odnosno 1,7% od popisanih katolika. U slučaju muslimana u Bosni i Hercegovini, odbio sam od njihovog broja 15.000, što je 1,7% od 882 tisuće prema popisu Ulema Medžlisa, dakle isti postotak kao u slučaju bosanskohercegovačkih katolika.

U nastavku donosim nekoliko tablica. Svi su brojevi u tisućama.

Tablica II donosi demografske gubitke, ali ne uzima u obzir područje (Istra itd.) koje nije pripadalo prvoj Jugoslaviji.

Tablica III donosi ratne gubitke, tj. broj poginulih, uključujući i Istru.

Tablica IV donosi kretanje stanovništva, demografske gubitke i broj poginulih, ali ne uključuje Istru i ostala područja koja nisu pripadala prvoj Jugoslaviji, pa otu-

Piše:

Kazimir KATALINIĆ, prof.

da i manji broj poginulih Hrvata negoli u tablici III.

Objašnjenje Tablice IV

a) Broj Srba+Crnogoraca i Hrvata za 1931.:

Godine 1931. popisani su stanovnici Jugoslavije po vjeri i materinskom jeziku a ne po narodnosti, pa se zato broj Srba, Hrvata i drugih mora izračunavati na temelju vjere i jezika. Ovo predstavlja znatnu poteškoću i izvor je mogućih pogrešaka, te su zbog tog razni autori došli do različitih brojeva. Među onima čija su mi izračunavanja bila pristupačna, jedino **ing. Vladimir Žerjavić** bitno odskače sa svojim brojevima, jer navodi da je 1931. na području Jugoslavije bila čak 5.971.000 Srba i Crnogoraca, [1] dok je **dr. Rudolf Bičanić** [2] pronašao da ih je bilo 5.953.000, a **dr. Kočović** 5.963.000.

Dr. Stanko Žuljić [3] ne donosi zasebno broj Srba i Crnogoraca, nego je izračunao da je Srba, Crnogoraca i Makedonaca bilo ukupno 6.605.151, koji broj također dobi-

vamo ako zbrojimo brojeve koje za ta tri naroda navodi dr. Bičanić. Razlika od 10.000 između Bičanića i Kočovića uzrokovana je time, što je Bičanić upotrijebio dvije različite metode računanja, pa je tako došao do dva različita broja koji se razlikuju za 20 tisuća. On je uzeo kao vjerojatan srednji aritmetički broj, dok je Kočović uzeo veći broj. Dolazimo, dakle, do zaključka da je najvjerojatniji broj Srba onaj koji je izračunao Bičanić, jer ga potvrđuju izračunavanja Kočovića i Žuljića i jer je srednji aritmetički broj.

U pogledu broja Hrvata-katolika Žerjavićev je broj najmanji, a brojevi u tisućama jesu: 3.261 (Žuljić), 3.221 (Bičanić), 3.195 (Kočović) i 3.192 (Žerjavić). Zbog svega iznijetog, u svom izračunavanju broja Srba+Crnogoraca i Hrvata-katolika držim se Bičanića, a držim ga se i u određivanju broja Hrvata-muslimana za područje Bosne i Hercegovine odnosno Hrvatske.

b) Izračunavanje broja Hrvata-katolika polazeći od Šematzizma:

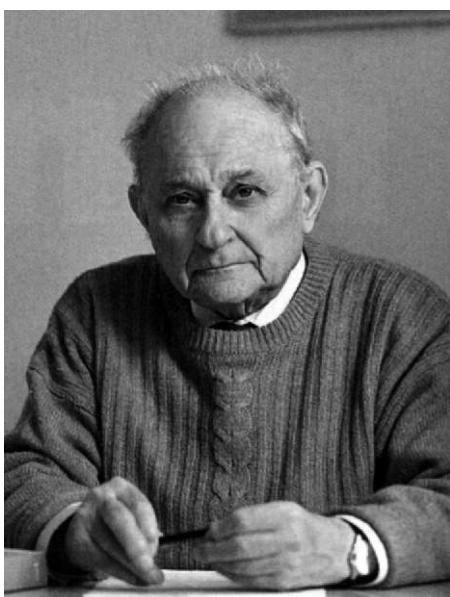
Na temelju podataka koje donosi Kočović (str. 145), izračunao sam da je 1931. bilo na području Hrvatske 8.000 Hrvata koji nisu bili ni katoličke ni muslimanske

Tablica II - Demografski gubici

	Srbi+Crnogorci	Hrvati-katolici	Hrvati-muslimani	Hrvati svih vjera						
	Maksi-malno	Mini-malno	Vjero-jatno	Maksi-malno	Mini-malno	Vjero-jatno	Maksi-malno	Mini-malno	Vjero-jatno	
Hrvatska	137	373	216	274	5	5	5	378	221	279
Bosna i Herc.	214	122	101	110	171	117	154	293	218	264
Oba područja	351	495	317	384	176	122	159	671	439	543

Tablica III – Poginuli

	Srbi+Crnogorci	Hrvati-katolici	Hrvati-muslimani	Hrvati svih vjera						
	Maksi-malno	Mini-malno	Vjero-jatno	Maksi-malno	Mini-malno	Vjero-jatno	Maksi-malno	Mini-malno	Vjero-jatno	
Hrvatska	115	323	168	225	3	3	3	326	171	228
Bosna i Herc.	158	94	74	82	133	81	117	227	155	199
Oba područja	273	417	242	307	136	84	120	553	326	427

Slavko Goldstein

vjere, dok je na području Bosne i Hercegovine takvih Hrvata bilo oko 1.000 (točnije 848). Prema Žerjaviću (str. 144) bilo je 1931. na području Hrvatske 2.720.680 katolika, te 2.481.053 Hrvata: Odbivši 8.000 Hrvata-nekatolika, dobivamo da je tada bilo 2.473.053 Hrvata katoličke vjere, što znači da je među katolicima godine 1931. bilo 90,90% Hrvata. Postupivši na isti način za područje Bosne i Hercegovine (Kočović str. 145. i Žerjavić str. 140-141.) dobivamo da je tamo 93,38% katolika bilo hrvatske narodnosti. Pretpostavio sam da se 1937. nije bitno promjenio taj omjer i tako sam polazeći od broja katolika iz *Šematizma* izračunao koliko je 1937. bilo Hrvata među katolicima Hrvatske odnosno Bosne i Hercegovine. Ako je 1937. postotak Hrvata među katolicima bio manji, eventualna pogreška je obilato nadoknađena pri izračunavanju varijante „Vjerojatni broj hrvatskih žrtava“. No stvarno je priraštaj bio veći kod Hrvata nego kod drugih narodnosti katoličke vjere, pa je postotak Hrvata među katolicima 1937. trebao biti veći nego 1931. godine. Iz toga zaključujemo da, ukoliko sam učinio neku pogrešku, stvarni broj Hrvata 1937. godine trebao bi biti veći od broja koji sam izračunao.

c) Izračunavanje stanovnika 1941. i 1948. godine:

U svom prijašnjem članku (iz 1988. godine) zamjetio sam da je dr. Kočović pogriješio pri izračunavanju broja pojedinih naroda za 1941. i 1948. godinu, pa sam zato donio svoju krivulju razvitka prosječnog godišnjeg priraštaja, ali samo za pravoslavne u Vrbaskoj, Drinskoj, Zet-

skoj i Dunavskoj banovini, te za katolike u Savskoj banovini. U sadašnjem izračunavanju, međutim, prihvacaam Žerjavićeve brojeve i njegove pretpostavke o brojčanom razvitku stanovništva za Srbe, Crnogorce, Hrvate-katolike i Hrvate-muslimane na područjima Hrvatske i Bosne-Hercegovine, iako imam neke sumnje u pogledu priraštaja Srba na području Hrvatske za razdoblje 1941.-1948.

Naime, za razliku od perioda 1931.-1941. za koji postoje skoro potpuni statistički podaci, period 1941.-1948. temelji se na pretpostavkama autora. Budući da je od 1931. do 1941. došlo do stalnog opadanja u priraštaju pučanstva, Žerjavić procjenjuje da je u Hrvatskoj i Bosni-Hercegovini godišnji prirast od 1941. do 1948. bio manji nego ranije. Jedino u slučaju Srba, i

to samo za područje Hrvatske, Žerjavić uzima suprotno gledište, tj. da se je kod Srba priraštaj povećao. Nije mi jasno na temelju čega je Žerjavić došao do takvog zaključka, niti sam pronašao da bi on u svojoj knjizi obrazložio ovo mišljenje.

Izračunao sam koji je postotak godišnjeg prirasta kod Žerjavića za ostala područja, za one narode ili narodne manjine kojih je na nekom području dovoljno velik broj, a zatim sam usporedio period 1941.-1948. s prijašnjim, pa sam ustanovio da je Žerjavić svagdje predvidio pad u razdoblju 1941.-1948. osim u slučaju Srba u Hrvatskoj, Slovenaca u Sloveniji, te Makedonaca i Albanaca u Makedoniji. Čini mi se da je Žerjavić ovakvim različitim i čudnovatim pretpostavkama i zaključivanjem nastojao smanjiti pronađeni višak Albanaca i Ma-

Tablica IV - Kretanje stanovništva, demografski gubici i poginuli

A) Hrvatska:

	Srbi+ Crno- Gorci	Hrvati-katolici	Hrvati-muslimani				
	Maksi- malno	Mini- malno	Vjero- jatno	Maksi- malno	Mini- malno	Vjero- jatno	
Popis 1931.	633	-	2504	-	5	5	5
Izračunato 1941.	704	2917	2760	2825	5	5	5
Izračunato 1948.	759	3121	2953	3022	6	6	6
Pripojeno	5	174	174	174	-	-	-
Vojnici 1931.	-12	-	+11	-	-	-	-
Prevare 1931.	-4	-	-	-	-	-	-
Svega 1948.	748	3295	3138	3196	6	6	6
Popis 1948.	547	2975	2975	2975	1	1	1
Razlika	-201	-320	-163	-221	-5	-5	-5
Migracije	64	+33	+33	+33	-	-	-
Asimilacije	-	+20	+20	+20	-	-	-
Demograf.gubici	-137	-373	-216	-274	-5	-5	-5
Pad priraštaja	10	32	30	31	-	-	-
Emigranti	12	30	30	30	2	2	2
Poginuli	-115	-311	-156	-213	-3	-3	-3

B) Bosna i Hercegovina C)

	Srbi+ Crno- Gorci	Hrvati-katolici	Hrvati-muslimani				
	Maksi- malno	Mini- malno	Vjero- jatno	Maksi- malno	Mini- malno	Vjero- jatno	
Popis 1931.	1012	-	527	-	-	720	-
Izračunato 1941.	1229	657	637	646	925	877	910
Izračunato 1948.	1380	736	714	724	1056	1001	1039
Vojnici 1931.	-2	-	+1	-	-	+1	-
Prevare 1931.	-6	-	-	-	-	-	-
Svega 1948.	1372	736	715	724	1056	1002	1039
Popis 1948.	1139	614	614	614	788	788	788
Razlika	-233	-122	-101	-110	-268	-214	-251
Migracije	94	32	32	32	-	-	-
Asimilacije	+75	+32	+32	+32	97	97	97
Demograf.gubici	-214	-122	-101	-110	-171	-117	-154
Pad priraštaja	46	22	21	22	33	31	32
Emigranti	10	6	6	5	5	5	5
Poginuli	-158	-94	-74	-82	-133	-81	-177

kedenaca u Makedoniji, ali mi nije jasno zašto je povisio stopu prirasta Slovenaca u Sloveniji i Srba u Hrvatskoj. Svakako, na ovaj način proizvoljno se povećava broj slovenskih demografskih gubitaka kao i broj poginulih Slovenaca. A to isto vrijedi i za Srbe u Hrvatskoj.

Zašto sam onda, unatoč ovih kritika, odlučio prihvati "en bloc" Žerjavićevu stopu prirasta Srba, Crnogoraca, Hrvata-katolika i Hrvata-muslimana za područja Hrvatske te Bosne i Hercegovine? Unatoč navedenih primjedbi, mislim da je veći dio njegovih zaključaka ispravan, za navedena područja i narode (s izuzetkom Srba u Hrvatskoj), a osim toga želio sam pokazati da i prihvaćajući velik dio njegove metodologije i podataka ipak dolazimo do bitno drugačijeg zaključka od njegovog i da su u svakom slučaju više nastradali Hrvati negoli Srbi.

d) "Vojnici 1931" i "Prevare 1931":

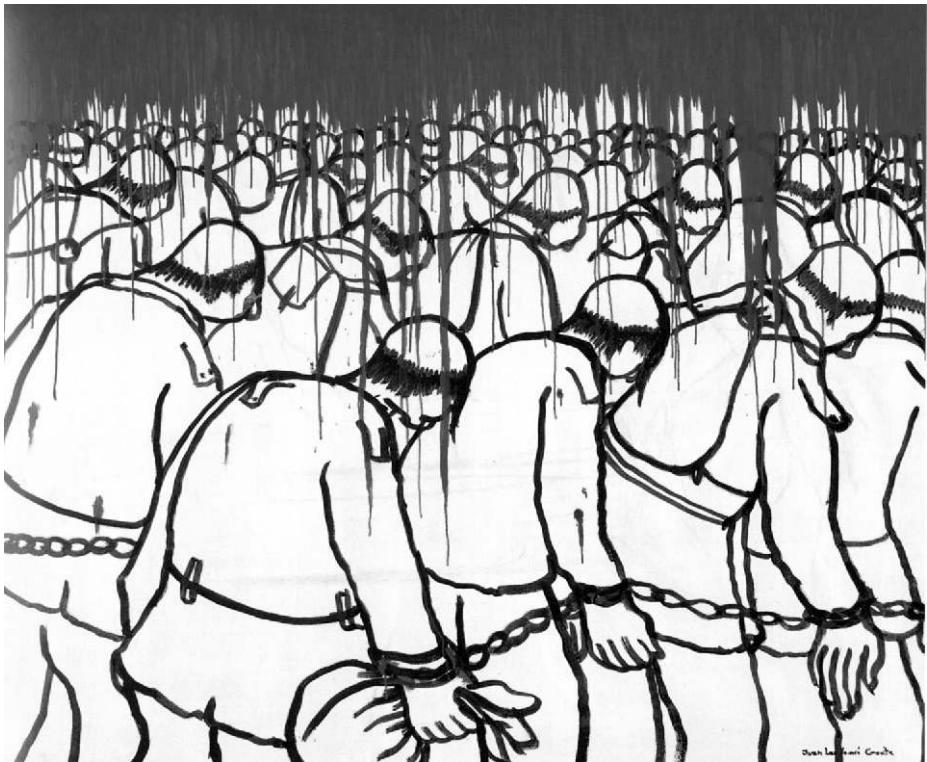
O tome sam pisao u II. dijelu, u poglavljima br. 18 i 19. U slučaju varijante maksimalnog i vjerojatnog broja hrvatskih žrtava, gdje sam polazio od Šematisma i popisa muslimana iz 1938. godine, ne postoje te stavke, jer sam tim postupkom izbjegao prevare i pogreške popisa 1931.

Ing. Žerjavić je također uočio problem vojnika, ali smatra da se radi o "neznatnim razlikama", [4] jer da su "kasarne i ranije bile raspoređene po čitavom teritoriju zemlje". [5] Iz toga zaključujem da Žerjaviću nije poznato da je postojala tendencija da vojnici služe vojsku daleko od svog rodnog kraja.

e) Migracije i asimilacija:

Za razliku od dr. Kočovića, ing. Žerjavić nije uključio migracije i asimilacije u demografske gubitke. Smatram ispravnim ovaj Žerjavićev postupak. Već sam u svom članku iz 1988. napisao: "Postavlja se pitanje, može li se smatrati srpskim gubitkom i stradanjem srpsko osvajanje Vojvodine? Ne bismo li onda trebali smatrati i demografskim gubitkom Talijana njihov odlazak iz Italije u Abesiniju, nakon što su je osvojili?" [6] Vidim da i Žerjavić dijeli moje mišljenje.

Prihvaćam Žerjavićeve brojeve u ovim dvjema stavkama, osim u slučaju Srba iz Hrvatske, gdje dodajem 4.000 više (64.000 umjesto 60.000 u rubrici „migracije“), jer smatram da je od Srba koji su se 1948. našli u pripojenim područjima barem njih 4.000 došlo nakon popisa

I. Lacković Croatia: Ave Europa! Croati morituri te salutant!

1931., i to iz onog dijela Hrvatske koji je 1931. bio dio Jugoslavije.

Moram ipak spomenuti, da sam i u migracijama naišao na neke očite Žerjavićeve pogreške. Tako, na primjer, ako zbrojimo migracije Crnogoraca u svim bivšim jugoslavenskim republikama, dobivamo manjak od 5.000 Crnogoraca, a ako to isto učinimo sa Srbima dobivamo višak od 5.000, što znači da će u konačnici Žerjavić dobiti krivi broj demografskih i stvarnih gubitaka kako Srba tako i Crnogoraca.

Zbog ove činjenice prihvaćam Žerjavićeve brojeve samo uvjetno, tj. u pomanjkanju drugih, vjerojatnijih.

f) Pad priraštaja i odlazak u inozemstvo:

Prihvaćam brojeve koje donosi Žerjavić, iako znadem da eventualne Žerjavićeve pogreške u prosudbi stope priraštaja 1941.-1948. automatski ulaze i u rezultate pada priraštaja. No pogreška počinjena povećanjem stope priraštaja djelomično je kompenzirana pogreškom počinjenom izračunavanjem pada priraštaja, (jer dok prva povećava, druga smanjuje broj poginulih), pa to opravdava da prihvaćajući prosudbu stope priraštaja ujedno prihvativimo i prosudbu pada priraštaja.

Mislim da se Žerjavićevi brojevi o emigraciji uvelike približavaju istini, posebno u pogledu naroda i područja koje sam obradio u Tablici IV.

IV. Neke pogreške Žerjavićeve knjige

U ovom sam se članku na nekoliko mjestu dotaknuo knjige ing. Žerjavića "Gubici stanovništva Jugoslavije u drugom svjetskom ratu", pa će zato ovdje istaknuti samo neke svoje zamjerke koje nisu već prije navedene ili dovoljno naglašene.

a) Osnovna je pogreška ing. Žerjavića da prihvaci rezultat krivotvorenenog popisa iz 1931. godine. To i izričito kaže na stranici 9.: "Ti popisi i izračunavanja do pred rat prihvaćeni su i u novoj Jugoslaviji kao službeni, i na njima se temelji i kontinuitet rasta stanovništva cijele zemlje. Zbog toga su podaci iz tih dokumenata uzeti u ovoj studiji kao osnova za izračunavanje rasta stanovništva i demografskih gubitaka."

Žerjavić je imao dovoljno razloga da posumnja u vjerodostojnost popisa iz 1931. godine, ali to ipak nije učinio, već je sva svoja izračunavanja temeljio na tim nesigurnim podacima. Međutim, kritički pristup svim podacima obaveza je svakog ozbiljnog i znanstvenog istraživanja i rada.

b) Druga, isto tako bitna pogreška ing. Žerjavića je njegovo nastojanje da dokaze da je broj srpskih žrtava bio veći od hrvatskih. Činjenica je, naime, da je izračunao za Srbe 1931. veći broj nego što su to izračunali drugi autori, a za Hrvate manji, kao što je osim toga povećao stopu porasta Srba na području Hrvatske, što sve dovođi do smanjenja broja hrvatskih žrtava uz istovremeno povećanje broja srpskih žrtava.

va. Da bi se to postiglo, moralo se prešutjeti Šematizam.

Mislim da ključ za razumijevanje ovakvog postupka možemo pronaći ako analiziramo ono što je napisao **Slavko Goldstein** u svojim uredničkim napomenama u uvodnom dijelu Žerjavićeve knjige. Tako u pogledu broja ubijenih u Jasenovcu i Staroj Gradiški Goldstein ističe da je Žerjavić "dao okvire, koji jasno pokazuju da su procjene o 700.000 žrtava daleko pretjerane, ali da su neodržive i minimalizacije koje govore o 40.000 žrtava".[7] A stranicu prije Goldstein također piše: "Proizlazi da je netočan podatak i onaj što ga je 'Glas Koncila' nedavno preuzeo iz 'Zajedničara', prema kojem su demografski gubici Hrvata proporcionalno znatno veći od gubitaka što su ih imali Srbi. Upravo suprotno, po Kočoviću i još izrazitije po Žerjaviću, absolutni i relativni gubici Srba veći su od gubitaka Hrvata".[8]

Dakle, trebalo je u knjizi postaviti takve "okvire", koji će srušiti mit o 700.000 žrtava, ali izbjegći "minimalizaciju" žrtava, bez obzira da li se doista radi o minimalizaciji ili o povijesnoj istini. Posebno je zanimljiv Goldsteinov zaključak da su srpski gubici veći od hrvatskih "još izrazitije po Žerjaviću" negoli po Kočoviću. Dakle, time što se "uspjelo" izračunati da su srpske žrtve u Hrvatskoj (137.000) veće od onih koje je izračunao Kočović (125.000), a hrvatske (118.000) manje od Kočovićeva broja (124.000) željelo se istaknuti "objektivnost" autora.

Ne bih želio da se ova dosta oštra kritika ing. Žerjavića krivo shvati. Ne sumnjam u njegovo rodoljublje. Uzimam u obzir vrijeme kad je pisao svoju knjigu i gdje ju je objavio. Naravno, meni u emigraciji, na slobodi, ili danas u oslobođenoj i samostalnoj Hrvatskoj, puno je lakše pisati ono što mislim nego njemu pod komunizmom. Njegov je trud bio prožet rodoljubnim nastojanjem da u komunističkoj Jugoslaviji, u kojoj su Srbi proglašavali Hrvate genocidnim narodom, znanstveno pokaže da to nije istina. A da bi lakše tadašnja vlast prihvatile njegove brojeve, morao ih je malo i "naštimatevi", da ne bi ispalio da su zapravo drugi bili genocidni, a ne Hrvati. Jer objaviti podatke iz kojih bi slijedio takav zaključak, značilo bi samog sebe svrstati u kategoriju "ustašoida" i "braničaca genocida".

Ponavljam da ovom kritikom ne želim dirati u njega kao osobu, nego odbijam njegovu metodu obrađivanja podataka, koja je ovim postupkom prestala biti znan-

stvena. No, da stvar bude još gora, ono što je u određenom času moglo biti politički oportuno, danas se vraća kao politički buamerang i ugrožava hrvatske narodne interese. Istina je uvjek najbolje oružje.

c) Ing. Žerjavić je slijedio metodologiju dr. Kočovića, pa i u bilanciranju. Slažem se s njime da je "primjenom metode bilanciranja, i unutar republika i pokrajina i unutar cijele zemlje, (...) izbjegnuta svaka mogućnost podvostručenja"[9] žrtava, ali to samo znači da je sveukupni broj žrtava svih naroda i narodnosti veoma bliz istini, dok se pojedini rezultati mogu znatno udaljiti od istine, na primjer, ako se jednom doda a drugom oduzme. Uostalom, i Žerjavić ističe "da se ukupni podaci za Jugoslaviju mogu smatrati točnjim nego oni za republike i pokrajine".[10]

Ne odbijam metodu bilanciranja, ali mislim da se ne može uvjek i svagdje primijeniti. Kod čudnovatih i neočekivanih rezultata dobivenih usporedbom izračunatog broja pučanstva za 1948. i broja koji se dobio prigodom popisa pučanstva 1948. treba potražiti i druga rješenja. Ako je jedan rezultat nelogičan, nije dopušteno, na primjer, proizvoljno prepostaviti da su se Nijemci odjedno pretvorili u Mađare (kao da je lako naučiti mađarski jezik), ili svojevoljno povisiti stopu godišnjeg prirasta za razdoblje 1941.-1948.

d) Mislim da nije točan postotak poginulih u pojedinim krajevima, koji je izračunao ing. Žerjavić. Zar je moguće da je u Hrvatskoj, bez bivših talijanskih područja stradalo samo 4,0% Hrvata, a da je na pripojenom području (uglavnom Istri), koje je bilo relativno mirno, poginulo 12.000 Hrvata, što predstavlja 5,4% od broja Hrvata koji je izračunao za 1948. godinu (na tom području)?

Zar je moguće da u užoj Srbiji (tj. bez pokrajina) nije poginuo niti 501 Rom? Zar je također moguće da na tom istom području nije poginuo niti 501 Hrvat, ili Slovenac, ili Makedonac, ili Crnogorac, ili Mađar? Za isto područje Kočović je izračunao da je poginulo tisuću Hrvata, ti-

suću Slovenaca i tisuću Mađara, a čak dvije tisuće Cigana.

e) Osim prevelikog broja Srba u Jugoslaviji kao i premalenog broja Hrvata, nije mi jasno otkud Žerjavić pronalazi da je 1931. u Jugoslaviji bilo 518.000 Albanaca, kad je tada samo 478.854 osoba izjavilo da im je materinski jezik "arnautski". I dr. Kočović je pošao od odveć velikog broja Albanaca (505.000), pa je svejedno došao do takvog broja da je bio prisiljen prepostaviti da se oko 34 tisuće Albanaca nisu bili popisali (bilo 1931., bilo prije ili iza 1931.). No Žerjavić postupa drugačije od Kočovića. On, na neobjasniv i neopravdan način, odmah na početku povisuje broj Albanaca, pa pretvara 479 tisuća u 518 tisuća (za 1931. godinu), a zatim im određuje takvu stopu priraštaja da uvelike smanjuje višak pronađen popisom 1948. Ovo se vidi ako usporedimo godišnju stopu prirasta za pojedine skupine. Donosim neke u nastavku, a brojevi u zagradi su oni koje je izračunao i predvidio dr. Kočović (uzimam u obzir samo brojčano značajne skupine) - *vidi tablicu V*.

Pitam se, zašto je na Kosovu puno veći godišnji prirast Albanaca negoli u Makedoniji, kad se radi o istom narodu i o sličnim uvjetima života? Nije li to zato, da bi se smanjio višak pronađen 1948., koji je daleko veći na Kosovu nego u Makedoniji? Ako usporedimo Kočovića, vidimo da je on za razdoblje za koje postoje statistički podaci predvidio istu stopu rasta Albanaca na Kosovu i u Makedoniji, a da mu je jedina nepravilnost u Makedoniji pretjerana stopa prirasta za Turke, a na Kosovu za Albance, za onaj period gdje je moguća samovolja (jer uglavnom ne postoje statistički podaci), t.j. za 1941.-1948.

Da je na Kosovu Žerjavić izračunao i predvidio istu stopu prirasta za Albance kao u Makedoniji (unatoč nepravilnosti za 1941.-1948.) dobio bi za 1948. godinu daljnji višak od 36.000 Albanaca, time bi se skoro potrostručio višak od 20.000, koji je izračunao.

	1931.-1941. (%)	1941.-1948. (%)
U Makedoniji:		
Albanci	1,72 (1,58)	2,00 (1,52)
Makedonci	1,61 (2,09)	1,65 (1,58)
Turci	1,79 (1,32)	1,71 (1,79)
Na Kosovu:		
Albanci	2,39 (1,54)	2,37 (1,91)
Srbi	2,25 (1,95)	1,81 (1,61)

Tablica V

	H r v a t i		T a l i j a n i	
	Apsolutni porast	Porast u %	Apsolutni porast	Porast u %
1880.-1890.	18.961	15,59	3.736	3,27
1890.-1900.	2.334	1,67	18.164	15,39
1900.-1910.	25.127	17,56	11.226	8,24

Tablica VI

Pitam se također, zašto (prema Žerjaviću) godišnji prirast za razdoblje 1941.-1948. pada kod Turaka i Srba ili se veoma malo penje kod Makedonaca, dok se kod Albanaca (u Makedoniji) snažno penje?

Nije li sve to posljedica pretjeranog primjenjivanja metode bilanciranja i tamo gdje se ova ne može primijeniti?

f) Kod Mađara pak uočavamo čudnovate stope priraštaja za područje Vojvodine. Dok Kočović dodjeljuje tamošnjim Mađarima i Nijencima istu stopu godišnjeg prirasta (0,49% za 1931.-1941. i 0,33% za 1941.-1948.), dотле Žerjavić daje Mađarima puno višu stopu (0,53 i 0,47%) negoli Nijencima (0,42 i 0,29%). Time povećava očekivani broj Mađara za 1948., a prema tome smanjuje njihov registrirani višak prigodom popisa. Smanjenjem pak priraštaja Nijemaca smanjuje njihov gubitak, a što nikakav popis ne može kontrolirati, jer je na njih bila primjenjena metoda "etničkog čišćenja" kao danas u dijelovima Hrvatske i Bosne i Hercegovine.

Isto tako ne smatram opravdanim što Žerjavić prepostavlja tako veliku migraciju Mađara u Vojvodinu. Zašto bi 14 tisuća Mađara iz Hrvatske (uglavnom iz plodne Slavonije) migrirali prema Vojvodini, koja je u biti ista kao Slavonija?

Dobiva se dojam da se Žerjavić i ovdje vodi sustavom bilanciranja i da nastoji pod svaku cijenu postići da mu knjige štimaju te da Primitak bude jednak Izdatku. Zato smanjuje popisom 1948. pronađeni višak primjenom pretjerane stope prirasta pučanstva, a kad taj višak unatoč tome ostaje, poništava ga prepostavljući pretjerana asimiliranja ili migracije. Tako je pronađeni višak od 21 tisuću Mađara u Vojvodini migracijom smanjio na ništicu, a primjenom asimilacije uspio je višak pretvoriti u demografski gubitak od 7 tisuća.

Budući pak da izvan Kosova i Makedonije skoro nije bilo Albanaca, nije mogao manipulirati migracijama, pa je zato prepostavio (bez ikakvih dokaza) da je pronađeni višak Albanaca uzrokovala asimilacija Turaka i muslimana. Nikako nije mogao shvatiti da se je radilo o popisnim prevarama koje su postojale kod svih po-

pisa u prvoj kao i u drugoj Jugoslaviji i koje, osim toga, nisu nešto neuobičajeno na onom području. Prema dr. Mladenu Lorkoviću, Mađari su 1910. falsificirali broj bunjevačkih i šokačkih Hrvata,[11] što se je uočilo prigodom popisa 1921. godine.[12] Odmah nakon prvog svjetskog rata "mađarski službeni organi (...) objavljivali su i statističke podatke o nacionalnom sastavu stanovništva koje je tada bilo pod okupacijom jugoslovenske vojske. Ovim podacima pokušavali su da do kažu brojčanu nadmoćnost mađarskog i nemačkog življa, t.j. onog dela stanovništva za koje se računalo da će se opredeliti za teritorijalni integritet Ugarske".[13]

Zanimljivo je da su 1919. nove jugoslavenske vlasti kanile izvršiti popis stanovništva na području Bačke, Banata i Baranje, a tamošnji Mađari su "u toj akciji, u čiju se objektivnost sumnjalo, (...) videli i pokušaj prikazivanja slovenske većine u cilju argumentovanja teritorijalnih pretenzija na ove krajeve prilikom sklapanja skorašnjeg mira".[14] I u drugim državama kao i na drugim područjima ovakvi falsifikati nisu bili ništa neobično. Tako je u Istri ovako varirao broj Hrvata i Talijana (vidi tablicu VI) [15]

g) Ing. Žerjavić navodi da je "prvotno bila predviđena samo statistička obrada demografskih i ratnih gubitaka".[16] Prava je šteta što je prvom dijelu svoje knjige dodao i drugi. Njegovo nekritičko prihvatanje raznih propagandističkih napuhavanja partizanskih žrtava, i njegova izjava da "smo se vodili principom da u slučaju različitih podataka iz raznih izvora uzimamo one koji su viši",[17] oduzima znanstvenu vrijednost i vjerodostojnost ovom dijelu njegove knjige, pa se zato ne smatram obveznim izvršiti ozbiljnu, utemeljenu kritiku toga dijela. Želim istaknuti da sam u svojim raščlanbama kao vjerojatnu varijantu hrvatskih žrtava donio broj do kojega sam došao smanjivanjem brojeva izračunatih na temelju popisa iz Šematizma i popisa muslimana, a ne neznanstvenim i neutemeljenim "uzimanjem višeg broja".

(svršetak)

Bilješke

- [1] U knjizi ing. Žerjavića ima dosta pogrešaka. Npr. zbroj Srba za cijelu Srbiju bi trebao biti 3.961.000. a ne 3.959.000, zbroj muslimana 111.000, a ne 112.000, zbroj Albanaca 354.000, a ne 364.000. "Ukupno" za Kosovo treba biti 551, a ne 552, itd. Učiniti toliko pogrešaka na svega 4 stranice nije uobičajeno u stručnim knjigama.
- [2] Rudolf Bičanić, nav. dj., str. 6 i 11.
- [3] Dr. Stanko Žuljić: "Narodnosna struktura Jugoslavije i tokovi promjena". Ekonomski institut-Zagreb, Zagreb, 1989., Tablica 4. na str. 23.
- [4] Žerjavić, nav. dj. str. 3.
- [5] Isto.
- [6] Katalinić: "Hrvatske i srpske žrtve 1941.-1945.", Republika Hrvatska br. 160., 10. travnja 1988. str. 57.
- [7] Žerjavić, nav. dj. str. XVI.
- [8] Isto, str. XV.
- [9] Isto, str. 5.
- [10] Isto, str. 4.
- [11] Dr. Mladen Lorković, nav. dj. str. 196.
- [12] Budući da je 1921. bilo na području povjesne Vojvodine 113.000 Hrvata, dok ih je 1931. bilo 118.700 (prema Bičaniću oko 113.000), dakle, budući da su oba popisa ustanovila veoma sličan broj Hrvata, falsifikat 1931. bio je u tom da su Mađare pretvorili u Srbe, a ne u Hrvate.
- [13] "Stvaranje jugoslovenske države 1918.", zbornik, Beograd 1983., str. 307. Iz ovoga proizlazi da su 1931., a jamačno već i 1921., jugoslavenski službeni organi artificijelno snizili ne samo broj Mađara nego i Nijemaca, tek što se 1948. nije moglo otkriti slučaj Nijemaca, uslijed njihovog nasilnog iseljenja.
- [14] Isto, str. 310.
- [15] Lorković, nav. dj., str. 170.
- [16] Žerjavić, nav. dj., str. 5.
- [17] Isto, str. 98.♦

DANI U RATU

*Ima dana kao mlinski kamen
koji nose trajan upečatljiv znamen.
Kotrlaš ga do sunčeva srha,
ali nije postignuta svrha.*

*Vratiš se u dubine crne,
koje zjape kao strašne rake,
kradom do njeg stižu sunca zrake
i ti opet vučeš ga do vrha.*

*Strpljenje je možda naša snaga.
I kada vjetar hući preko grada
i u glavi misli ko rojevi su pčela,
dan nam svane kao ptica bijela,
a u srcu pojavi se nada.*

Višnja SEVER

UZE

*Nema razloga lijevati suze
za izgubljenim vremenom.
Ljudi su mostovi, stvari su uze,
A živi se s bremenom.*

Višnja SEVER (1949.)

NESTANAK JEDNOG NARAŠTAJA

Piše:

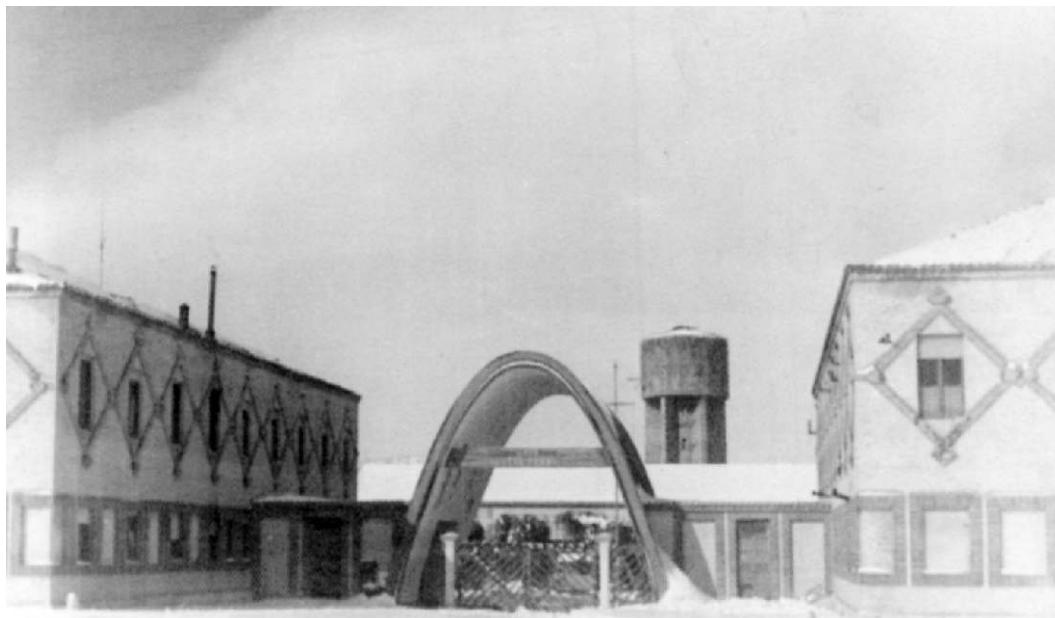
Stjepan BRAJDIC

Kad se u vrtlogu Drugoga svjetskog rata ponovno rađala nova hrvatska država, vjerojatno je samo Bog znao kako će strašnu žrtvu i sudbinu doživjeti hrvatski narod zbog želje da konačno ostvari svoju slobodu i državnost. Ako je tako, a tako je, pitam se, vjerojatno kao i svi vi: Svemogući Bože, što smo mi Hrvati kroz našu povijest tako teško sagriješili da do-

bi uspio probiti na Bleiburško polje i ugledao ono silno mnoštvo vojske i naroda koje je tu polijegalo i odmaralo, potražio sam i ja svoje prijatelje. Ubrzo sam ih našao i, smiren da smo konačno došli do cilja, zalegao na travu i zaspao. U kasnim

popodnevnim satima položili smo Britancima oružje i krenuli prema mjestu Bleiburg. Hodajući čitavu noć, u zoru, 16. svibnja, našli smo se na utoku rijeke Mežice u Dravu. Nismo tada znali imena niti naziv mesta. Znali smo i vidjeli da smo se našli u partizanskom okruženju.

U rano poslijе podne kolona je prešla na lijevu obalu Drave i krenula nizvodno. Odatle je započeo drugi krug pakla. Povremeno zaštekću strojnica, ljudi padaju, a «hrabri oslobođoci» tjeraju masu u trk. Tako naizmjence do noći. Mrtvački san na mokroj livadi uz Dravu, a u jutro nastavak po istom scenariju. I tako, što trčeći, što hodajući, nakon prijeđenih osamdesetak kilometara, eto nas u „kadetnici“ u Mariboru. Razvrstavanje. Jedne grupe izlaze, druge ulaze. Kamo i kuda idu oni što izlaze? Tada to nismo znali. Danas znamo. Počeo je treći krug pakla. Desetci tisuća završili su svoj put u protutenkovskom jarku (oko 30-40 tisuća, po slovenskim podatcima). Drugi su produžili prema Varaždinu, pa onda: Koprivnica, Našice, Osijek, Vršac itd. Treći prema

Ulaz u logor Fermo

puštaš svojim i našim neprijateljima da nas još i danas s toliko mržnje ubijaju i progone?

No, čemu raspravlјati o Božjem nauku? Vratimo se činjenicama. Još hrvatski narod nije uspio dati oduška radosti, već je naša nova, neorganizirana Hrvatska svom silinom i mržnjom napadnuta. Nažalost, čak i uz pomoć naših «vjernih saveznika» (Italije). Tako je od prvog dana započela bespoštedna borba za opstanak. Trajalo je to do kraja rata, a za nas još i sedam dana dulje, do 15. svibnja 1945. O tim vremenima napisana su mnoga svjedočanstva. Ja i moji kolege i prijatelji bili smo samo vojnici, pripadnici Hrvatskih oružanih snaga, točnije pripadnici pitemačke bojne časničke škole HOS-a, i mogli bismo pisati tek o onom što smo proživiljavali i vidjeli iz «žablje perspektive». U toj masi vojske i naroda našli smo se i mi.

Kad sam se u zoru 15. svibnja u osrednje velikoj grupi boraca iz raznih postroj-
ja

Naslovna stranica spomenara

Na vodama hrvatskim spominu i glaćemo specifične se
tebe otomovine. Ti si nam opustotena, ozljedljiva, ostranocena, fami-
žena a neffostije na kraj pribijena. Hrvatska je profeta. I mi
smo svojim profeti između želje da je opeč violino i magona
ola život spasimo. Hrvatska je uvijek trpjela i otanakova
taj. Ali još nis uva Hrvata, i Hrvatska mora biti, iako
je profeta moa ič uskrsnuti.

U emigraciji na Zemljaku 24. XII. 1947

Franjo Tepićević

Iz spomenara

Celju, Maclju, Samoboru, Zagrebu i Bjelovaru, Požegi, Slavonskom Brodu pa dalje prema Srbiji do Makedonije. Bio je to krvavi križni put ovoga jednog naroda, koga nikakva povijest ne će moći zanjekati. I tu nije bio kraj. Mnogi su ubijani na pragu doma, mnogi strpani u kaznene logore, mnogi strijeljani po preporuci «komšija» i marljivih «osloboditelja».

Od te naše pitomačke bojne preživjelo je oko 40 posto momaka. Slobodni je lov i dalje trajao, a Sava je mirno tekla. Što da pričam o vremenu (ne)slobode? Nakon što sam odrobijao 10 punih godina i odslužio novi vojni rok od 18 mjeseci u slavnoj JNA, tu i tamo sam sreo nekog kolegu i dobivao obavijesti o životu ili smrti i nestalom prijatelju. Ni o tome 45-godišnjem razdoblju ne ču ovdje pisati. Došla je 1990. i ponovni pokušaj ostvarenja slobodne Hrvatske. Dogodio se scenarij točno po predlošku iz 1941. Isti način, ista mesta, ista mržnja. Radovali smo se i strepili.

Negde sredinom 1992. okupilo nas se nekih desetak preživjelih iz pitomačke bojne. Tom se prilikom nametnula ideja da se organiziramo i pokušamo okupiti što više naših kolega, ma gdje oni bili. Zamišljeno – provedeno. Jednog se dana iznenada pojavio dr. Zdravko Sančević. Za nas nevjerojatan događaj. Organizirao nam je sastanak s ministrom Gojkom Šuškom. Obojici smo iznijeli našu ideju koju su zdušno prihvatili. Njihovom pomoći odaslali smo poruke u SAD, Kanadu, Venezuelu, Argentinu i Australiju.

Dogodilo se čudo. Pojavili su se među ostalima **Jure Šutija** iz SAD, **Branko Butković** iz Kanade, **Zvonko Putica** iz Španjolske, **Tomislav Berket** iz Capetowna, **Branimir Prđan** sa suprugom **Zdenkom**, **Lovro Globan**, **Franjo Podolšek**, **Krešimir Šeliga**, svi iz Australije, **Zvonimir Mustapić** iz Argentine... Bio je to nezaboravan događaj kako za nas, tako i za naše kolege iz svijeta. Nakon dugih godina saznali smo mnoge sud-

bine za koje nismo znali punih 46 godina. To što nam je tada učinila naša nova Hrvatska vojska na čelu s nezaboravnim Gojkom Šuškom, nikad ne ćemo zaboraviti. Velika je to priča u kojoj su ispričane mnoge sudbine koje smo proživjeli.

Pred kraj ljeta, 10. rujna 1992. okupilo nas se oko 160 preživjelih. Od tada pa do danas više nikada to prijateljstvo nije raskinuto. Umiremo i nestajemo, ali u srcima naših prijatelja koji su uspjeli spasiti žive glave, prošli mnoge životne kalvarije, ostala je gorčina što im ni ova Hrvatska nije omogućila da umru u svojoj zemlji. Onaj tko nije proživio prognanički život, to ne može razumjeti.

Danas je ostalo vrlo malo živih iz ove tragične ratne generacije koja je branila Nezavisnu Državu Hrvatsku. Isti oni koji su nas ubijali i progonili po čitavom svijetu i koji nam ni danas ne dopuštaju da obilježimo mnoštvene jame i grobove naših pobijenih patnika, obrušili su se i na ovu nam Hrvatsku. Podmukao i nemilosrdan i do krajnosti nemoralan progon se nastavlja do našeg uništenja. I opet su svi oni koji su se borili i obranili ovu malu Hrvatsku stavljeni su na stup srama i proglašeni zločincima. Vrlo poznata slika. Pri tome imaju iste saveznike kao i u naše vrijeme. Izdajice ostaju uvijek izdajice. Ta naša elita uporno nas vodi u Europu – kažu još, pod svaku cijenu. Vjerojatno ćemo ući, ali bez časti i ponosa, ali i bez slobodne domovine i baštine naših djedova.

Ali, da se vratim na temu ovog članka.

Prof. Dušan Žanko, civilni zapovjednik logora u Fermu, bio je intendant Hrvatskoga državnoga kazališta

Negdje u lipnju 2010. moji mi prijatelji iz Australije poslaše svoja sjećanja iz vremena njihove mladosti, provedene u talijanskim logorima Fermo i Bagnoli di Napoli. Uz to su mi poslali i jedan spomenar i slike iz života u tim logorima. Razlog tome je bio njihova želja da se moja djeca upoznaju s prognaničkim životom djece i mlađih u onim teškim vremenima. A evo i nekoliko zabilješki o ljudima koji su u to vrijeme bili u logoru Fermo.

Prof. Dušan Žanko, istaknuti sudionik predratnoga katoličkog i nacionalističkog naraštaja, u vrijeme rata intendant Hrvatskoga državnog kazališta i šef hrvatskog diplomatskog predstavništva u vichyevskoj Francuskoj, bio je nakon sloma NDH civilni zapovjednik logora Fermo. Naime, na čelu izbjeglica nalazio se je logorski odbor, u kojem su bili Hrvati izabrani na slobodnim izborima. Predsjednika odbora nisu birali članovi odbora, nego izravno izbjegli Hrvati slobodnim glasovanjem. Žanko je uživao takav ugled da je njegov protukandidat hametice poražen. U knjižnici *Hrvatske revije* izišla je Žankova knjiga *Svjedoci*, dok su mnogi njegovi članci i danas, nažalost, razasuti po periodici. Žanko je, inače, punac dr. Zdravka Sančevića.

Bio je tamo i prof. **Vinko Nikolić**, nastavnik hrvatskog jezika u našoj Domobranskoj zastavničkoj školi. Pjesnik (posebno su mu poznate pjesme posvećene Bleiburškoj tragediji), bio je urednik *Hrvatske revije*. Negdje 1992. vratio se u Hrvatsku, u Zagreb, gdje je i umro. Tamo je bio i prof. **Kazimir Katalinić**, dugogodišnji tajnik, a potom i predsjednik Hrvat-

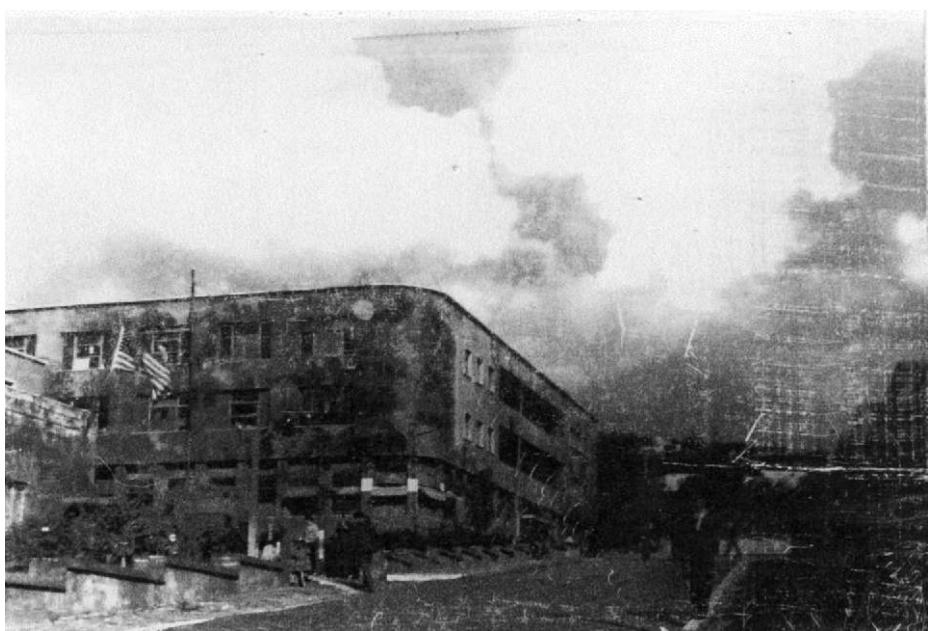
Učenici Hrvatske gimnazije u Fermu 1946.

ske republikanske stranke, koja u Hrvatskoj djeluje pod nazivom Hrvatska republikanska zajednica, autor niza rasprava i knjiga; **Zvonko Peroš**, novinar i publicist. Napisao knjigu „Sport i Hrvati“. Njegovi su mi roditelji pružili utočište kad sam se vratio s robije. **Ilija Jurić**, pjesnik. Napisao knjigu *Mi ostajemo*. Oženio sestru naših kolega **Šime i Ljube Suića** (Ljubo je bio sudionik Kavranove akcije). **Antun Kopitović**, skladatelj je i glazbenik. Njegova skladba „Doba je teško“ smatra se izbjegličkom himnom. I danas je u Buenos Airesu, vodi pjevački zbor „Jadran“.

U logoru je tada bila i supruga poznatog hrvatskog borca **Frane Sudara**. Naši kolege **Vlado Nadinić** i **Branimir Prdan** emigrirali su u Argentinu, tamo oženili Hrvatice **Milu Jarak** i **Zdenku Krezić**. Nadinić je pred sam polazak u Hrvatsku 1992. umro, a kći mu **dr. Jelena Nadinić-Nacucehio** i danas živi u Buenos Airesu. **Franjo Mokrović**, građevinski tehničar, inače tabornik 1. ustaškog tabora u Zagrebu, izručen je Jugoslaviji. Našli smo se u Staroj Gradiški. Bio je u logoru i naš kolega **Lovro Globan**. Pokojni zagrebački biskup **Duro Kokša** bio je u to vrijeme u Zavodu sv. Jeronima. Izvukao je Lovru iz logora i uputio ga na studij teologije u Švicarsku, zatim u Austriju. Zaređen je za svećenika u Rimu. Pristupio redu Salvatorjanaca (SDS) koji su ga prebacili u Australiju kao misionara. Jedno vrijeme bio je u državi Viktorija, pa na Tasmaniju. Godine 1992. došao u Hrvatsku, nedugo zatim teško obolio. Umro je u Caritasovu domu u Ivancu.

Logor Bagnoli Di Napoli

Niz fotografija s ovih i idućih stranica potjeće iz logora Bagnoli. **Dr. Zdravko Sančević** rođen je u Hrvatskoj Dubici. Kao dječak sa sestrom i roditeljima iz tog je logora emigrirao u Venezuelu. Završio naftno-rudarski fakultet i u toj struci postigao doktorat. Oženio kćer Dušana Žanka. Početkom Domovinskog rata došao s još nekoliko prijatelja u Hrvatsku. Javio se kao dragovoljac u rat, ali ga je pred-

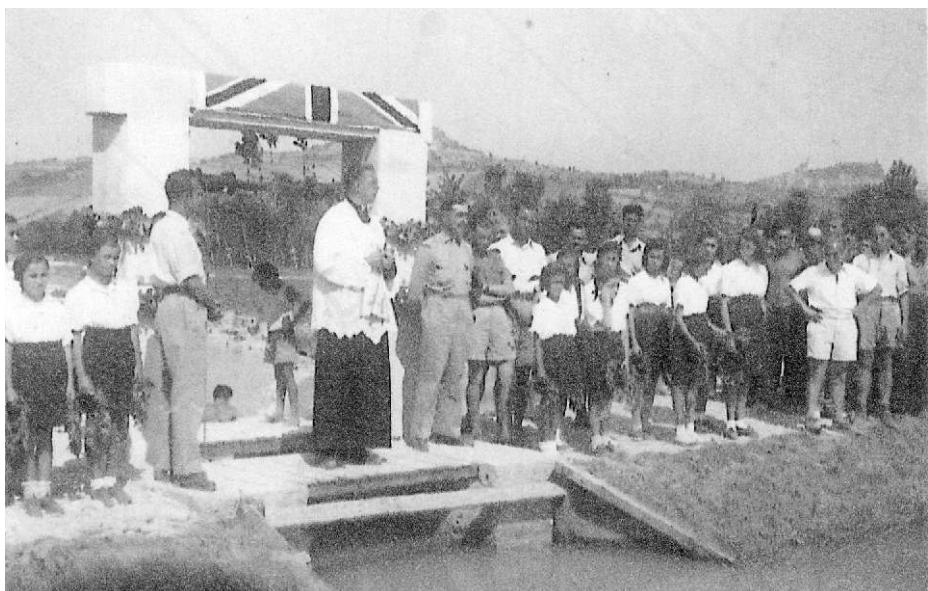

Logor Bagnoli

sjednik **Tuđman** odmah imenovao ministrom za izbjeglištvo. Kasnije postao naš veleposlanik u BiH. Godine 1998. napisao o knjigu *Pogled u Bosnu*. Nakon povratka u Zagreb, tužan i razočaran političkim stanjem i teškom bolešću svoje supruge, napustio Hrvatsku i vratio se u Venezuelu. Danas je hrvatski konzul u Venezueli i predsjednik udruge Hrvatski domobran. Mnogo je dao za Hrvatsku, a zauzvrat danas za nikoga iz hrvatskog političkog vodstva ne postoji. Njegov otac **Mirko** napisao je 1982. knjigu *Od bosanskih šuma do Venezuela*.

Na slici iz logora Bagnoli uz Zdravka Sančevića je **B. Turković**, nastavnik matematike na logorskoj gimnaziji. Na fotografiji snimljenoj na stubama, u narodnim su nošnjama: **Vanja Belamarić** (Argentina), **Eugen Kulčir**, **Vlasta Šebilja** (Argentina, potom Švicarska), **Kruno Baraković** (Argentina), **Zdenka Krezić** (Argentina, potom Australija). Logorski dušobrižnik je bio pater **Roko Romac**, pravim imenom **Osvald Toth** (Argentina, potom Australija). U gradu Bagnoli snimljeni su Zdenka Krezić (s „cekerom“), zatim Vlasta Šebilja, **Žabek i Cica Krezić**, vlasnica spomenara (Argentina). Godine 1948. na Dock Sud (Buenos Aires) živio je brat viteza **Jure Francetić**. U Buenos Airesu je živio i hrvatski političar i ministar u vladu NDH **dr. Vjekoslav Vrančić**, pisac nekoliko vrijednih knjiga, među kojima iznimno mjesto pripada memoarsko-dokumentarnoj «Branili smo Državu».

Tamo su još živjeli i radili braća **Božidar Fedor i Josip Franjo Mažuranić**. Obojica su u vrijeme svjetskog rata bili pomorski časnici Hrvatske ratne mornarice na Crnom i Azovskom moru. Božidar Fedor je bio poručnik fregate. Brat Josip Franjo imenovan je vitezom. Božidar Fedor Mažuranić vratio se u Hrvatsku 1998. i nastavio djelovanje na mnogim područjima u korist Hrvatske. Umro je u Zagrebu i pokopan u veliku obiteljsku grobnicu obitelji bana **Ivana Mažuranića** 18. studenog 2010. godine. Brat mu, vitez Josip Franjo snimio je i izradio kartografsku kartu pogranične zone između Argentine i Čilea. Bio je vrlo poštovan i cijene

Legendarni dušobrižnik "Ošini po prašini"

njen. U logoru Bagnoli bio je i novinar **Vlaho Raić**, koji je 1953. objavio knjigu *Hrvatska i Srbija*. Tu je živio i radio **Ivo Rojnica**, kasnije, u Argentini, vrlo uspješan rodoljub i industrijalac. U Buenos Airesu su se našli još neki momci iz Domobranske zastavničke škole: **Milan Ballija** (1. Sat.), **Leo Bukovac** (2. Sat.), zastavnici **Mihovil Delić i Božo Veić**.

Bilo je teško naći u Argentini posao, ponajprije zbog neznanja jezika. Stoga je najlakše bilo zaposliti se u pletionicama pulovera i u građevinarstvu. Tako je, na primjer, moj prijatelj B. Prđan s još petoricom bivših hrvatskih vojnika pogodio posao izgradnje zgrade od 450 m² za „Correos y Telecomunicaciones“ (pošta i telekomunikacije) u San Antonio Ceste u provinciji Rio Negro, oko 1.000 km južno od Buenos Airesa. Nitko od njih nije bio građevinar, a ipak su uspjeli to učiniti. U

toj su grupi bili **Zvonko i Nikica Buljan** (bivši poručnici u Crnoj legiji), pa bivši oružnički poručnik **Zlatko Čulina**, student prava **Zvonko Šarčević** i neki **Vlada** koji je u Argentinu došao iz Njemačke.

Tako je, eto, živjela hrvatska mladost. Uspjeli su iz one mučne situacije izvući živu glavu, ali su se «pobjednici» pobrinuli da ih razsele po čitavom svijetu, gdje su mukotrpno stvarali novi život. Zasnivale su se nove obitelji, rađala se djeca i svi zajedno u progonstvu sanjali svoju Hrvatsku. UDB-a ih nikada nije pustila iz vida i činila sve da im u svakoj sredini zagorča živote. Ali, zašto im i ova nova Hrvatska na sve načine sprječava povratak u domovinu? Na to pitanje potražite odgovor kod onih koje ste izabrali da vas vode. Čitavo milijunsko izbjeglištvo po novome biračkom pravu može u Saboru imati tri zastupnika, baš koliko i srpska manjina u Hrvatskoj!

Tako, eto, umire i nestaje čitav jedan narastaj Hrvata koji su svoju Domovinu voljeли, za nju se borili, trpejeli i umirali. S našim poginulima nestala je i ne-rođena generacija Hrvata. Zapitajmo se, na kraju, tko nam je namijenio tako strašnu sudbinu! Ispitajmo svaki svoju savjest! Što sam ja učinio i činim za opstanak i budućnost svoje Domovine!?

Bagnoli 1947.: odlazak "sivih" u Njemačku

SJEĆANJA NA SVIBANJ 1945. I ŽIVOT U IZBJEGLIČKIM LOGORIMA

Povlačenju Hrvatske vojske prema Austriji u svibnju 1945. pridružile su se stotine tisuća civilnog pučanstva u nadi da će kod savezničke vojske, koja se već ta-

Branimir Prđan kao pitomac DZŠ u Zagrebu 1944.

Piše:

Branimir PRĐAN,
Canberra, Australia

mo nalazila, naći zaštitu od jugoslavenskih komunista koji nisu puno držali do međunarodnoga ratnog prava. Zagreb je već početkom 1945. bio pun izbjeglica iz istočne Hrvatske, pogotovo iz Bosne i Hercegovine, jer su partizani pomalo zauzimali istočni dio zemlje.

Među izbjeglicama je bio i moj pokojni punac, **Nikola Krezić**. On je rođen u Brčkome, ali se preselio u Bijeljinu, gdje je otvorio obrtničku radnju i oženio se. Za vrijeme NDH je kao istaknuti Hrvat bio i ustaški logornik u tom gradu, a već 1943. sklonio se s obitelji u Vinkovce i potom 1944. stigao u Zagreb. Nikola se sa suprugom **Matildom** i dvije malodobne kćeri, Elizabetom (16) i Zdenkom (13) pridružio vojsci koja se je povlačila. Iza sebe je u vojnim postrojbama ostavio dva sina:

Đuru, časnika hrvatske vojske, i **Nikolu**, dočasnika. Nikola je s ostatkom obitelji napustio Zagreb 6. svibnja 1945. godine.

Uspjeli su zaobići Dravograd i Bleiburg te doći u Klagenfurt, gdje su već bili Britanci. Od njih su tražili utočište. Imali su sreću da su ih u Klagenfurtu Britanci potrpali u stočne vagone i poslali u Italiju. Mnogi drugi nisu bili te sreće, nego su sličnim vagonima bili vraćeni u Sloveniju, gdje ih je Jugoslavenska armija dočekala i svrstala u kolone koje su nazvane kasnije "kolonama smrti", jer je veliki dio njih bio ubijen na putu.

Na putu prema jugu Italije, britanska pratinja je zaustavila vlak na otvorenoj pruzi između dva mjesta, odvojila muškarce od žena i djece, te ih natovarila u vojne kamione koji su za tu svrhu već bili pripremljeni te ih odvela u nepoznatom smjeru. Žene i djecu su odveli u izbjeglički logor blizu grada Bari. Tek nakon par mjeseci tamo su dovedeni i muškarci koje su bili razdvojili, pa su se obitelji opet našle skupa. Iz tog logora su odvedeni na

ZDENKA KREZIĆ: SJEĆANJA NA LOGOR BAGNOLI DI NAPOLI

U Bagnoli smo stigli iz logora Fermo krajem ljeta 1946. Putovali smo u vagonima za stoku. Negdje na pola puta smo se zaustavili, i tu su nas podijelili u dvije

skupine. Mi smo bili u grupi koja je išla u Bagnoli, a ne sjećam se gdje je završila druga grupa.

Bagnoli je bio puno veći logor od Ferma. I u Bagnoliju su Hrvati bili dobro

organizirani, pa smo odmah po dolasku nastavili sa školom. Nije trebalo puno vremena za upoznavanje u školi; priateljstva su se razvijala velikom brzinom i sve je išlo dosta lijepo. Slagali smo se kao braća i sestre. Vjerujem da nas je vezala ljubav i čežnja za našom zajedničkom domovinom Hrvatskom.

Jedan od kolega, koji je imao umjetničkog dara, pravio je spomenare, pa smo svi u kratko vrijeme dobili jedan spomenar na dar. U nj smo upisivali jedan drugom svoje želje, čežnje i osjećaje. Te smo spomenare, moja sestra i ja, sačuvali do današnjih dana i često se vraćamo u mislima na nezaboravne logorske dane. Prilažem nekoliko primjera upisanog, da nas bolje razumiju oni koji će iste jednog dana čitati:

"Zdenka, jednom kad stigneš u strani svijet, možda ćeš zaboraviti svoje kolege, ali sam siguran da ćeš svugdje časno i pošteno zastupati ime "Hrvatica", jer samo tako možeš koristiti svojem narodu i Hrvatskoj. Za mali spomen od Tvoj kolege Franje O...."

Zdenka s braćom Đurom i Nikolom na Mirogoju 1944.

kratko vrijeme u logor Tricase, a potom u logor u podnožju grada Fermo, gdje se je nalazio veliki broj Hrvata koji su uspjeli prebjeci u Italiju.

Logor Fermo ima posebno mjesto u našoj izbjegličkoj povijesti. Tamo se je našao veliki broj hrvatskih intelektualaca, koji su uz pomoć hrvatskih svećenika u Rimu, uspjeli organizirati život logora, i nekako olakšati njihov boravak u logorima. Na čelu logorske administracije se nalazio profesor **Dušan Žanko**. Uz veliki trud i rad uspostavljene su škole, sportska natjecanja, tečajevi jezika itd. Tako su djeca u školskoj dobi mogla nastaviti školovanje. Zahvaljujući našim svećenicima, čak su dobili od talijanskih vlasti priznanje tih škola i mogućnost da maturiraju u talijanskim školama. Ista situacija je vladala i u hrvatskom logoru Bagnoli u blizini Napulja.

U logoru Fermo je pod kraj 1945. osnovana i prva hrvatska nogometna momčad u izbjeglištvu. Zvala se "Croatia" i bila je dobro poznata u onom dijelu Italije, gdje je igrala vrlo uspješno protiv talijanskih klubova. Primjerice, "Croatia" je odigrala neodlučeno (2:2) protiv talijanske prvoli-

gaške momčadi Anconitana. Na čelu kluba bili su **Zvonimir Peroš**, športaš i novinar te **Vaso Zdunić**, bivši trener "Željezničara" iz Zagreba.

Koje li slučajnosti! Brat trenera kluba "Croatia", u čijoj sam momčadi bio pri-

čuvni vratar, bojnik Zvonimir Zdunić, bio je zapovjednik prve sati Domobranske zastavnice škole, u kojoj sam bio pitemac 1943.-1945. godine. Jedan brat me je trenirao u športu, a drugi u vojnim vještina. Tu se je nalazio i profesor **Vinko**

Bagnoli 1947.

"Zdenkice, Mnoga i različita su mišljenja da li čovjek, misleći na prošlost, postaje njezin rob, ili mu pak ona daje snage i poleta, za lakšu borbu za daljnji život. Zastupam ovo drugo mišljenje pa ti zato i pišem ovaj spomen. Siguran sam da te u životu čekaju još teški časovi. Sjećanja na radosne i žalosne časove provedene u Bagnoli-u neka te prate kao ugodnost na Tvom dalnjem životnom putu; neka te prate i pomognu da, sjećajući se njih i provedenih patnja, budeš i dalje dobra kćer svojih roditelja, a u budućnosti da postaneš vrijedna članica čitavog čovječanstva, a posebno naše zajedničke Majke Domovine Hrvatske. Bagnoli, Mala Gospa 1947. - Tonči Ž..."

Sjećam se naših izleta po raznim mjestima napuljske okolice. Išla bi čitava škola s profesorima koji su nas poučavali o povijesti tih mjesti. U mjesecu rujnu 1947. smo išli u Kraljevski vrt u Napulju, kao i samostan trapista. U Pompejima smo vidjeli stvari i osobe okamenjene na mjestima gdje ih je lava zatekla. U nekim kućama su čak slike na zidovima bile dosta sačuvane. Bilo je i dijelova koje na-

ma mladima nije bilo dopušteno posjetiti, pa smo pucali od muke, jer nam naši stariji kolege nisu htjeli ili smjeli reći što su vidjeli.

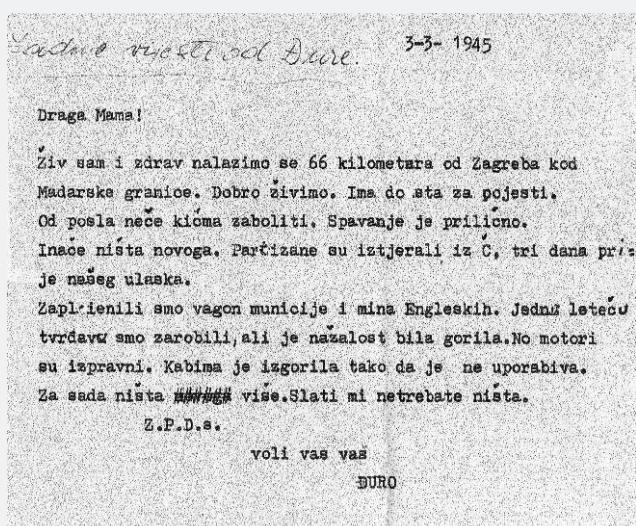
Zgrade logora Bagnoli su imale velike prostorije, koje smo pregrađivali platnom, pa je svaka obitelj dobivala jedan paravan, dovoljno velik da u nj stanu po jedan krevet po osobi i jedan mali stolić. Ormare nismo trebali, jer nismo imali skoro ništa, pa je bilo dovoljno zabiti nekoliko klinova u zid kako bismo objesili

li svoju odjeću. Vrata su bila također od platna, a ni razgovori "ukućana" nisu mogli biti nikakva tajna, jer se sve moglo čuti iz susjednih paravana.

Imali smo prekrasan pogled kroz prozore zgrada: jedna strana zgrade je imala pogled na grad Bagnoli, a sa druge strane se mogao vidjeti otok Nissida, dok se je u daljinu video otok Capri u napuljskom zaljevu. Toliko sam bila čula o tom otoku, ali nikada nisam imala dovoljno novaca da odem tam.

Hranili smo se u Dječoj kuhi, gdje smo obično imali za večeru rezance u mlijeku, "na slatko". To sam voljela i, budući da sam skoro uvijek bila gladna, išla sam po "repete", kada je bilo viška hrane. Na moju žalost, jednog dana sam našla komade špage među rezancima, što mi se je toliko zgodilo da sam to jelo prestala jesti. Izgubila sam dosta večera, jer su rezance kuhalii skoro svaki drugi dan.

Imali smo i kino u logoru: prodavali smo svoj obrok kruha da dođemo do novca za ulaznice. U školi smo se organizirali, pa su dečki (**Ante i Sekula**) u blagovao-

Zadnje pismo Zdenkina brata Đure

Nikolić, koji je bio nastavnik u činu satnika u Domobranskoj zastavničkoj školi.

Logorski dušobrižnik u Fermu je bio popularni pater **Vincent**. Imao je nadimak "Pater Ošini", koji je dobio od svog opisa odlaska iz njegove župe (mislim, negdje u Slavoniji u svibnju 1945.): "Ja zajaših na svoj stari kotač, i – ošini po prašini". Bio je visok 2,11 m. Imali smo u Fermu i skautsku skupinu (Boy Scouts) pod vodstvom **Božidara Vidova**, koji je kasnije emigrirao u Kanadu. Također su postojale dramska skupina (**Miro Mišetić**, **Duško Ševerdija** i drugi, čijih se imena ne sjećam), baletna skupina, te izvrstan pjevački zbor "Jadran" pod vodstvom **Antuna Kopitovića**, koji još postoji u Buenos Airesu. Kopitović je skladao poznatu rodoljubnu pjesmu: "Doba je teško", koju smo u ono vrijeme zvali "Izbjeglička himna". Ovako su glasili njezini stihovi:

Doba je teško, Hrvatska nam strada,
Dušmanin nad njom kali svoju žuč,
Al' mi smo mladi i prepuni nada,
Ustrajne borbe nosimo luč.
Misao sveta pređa nas vodi
Da ropstvu strašnom bude jednom kraj,

Pravljenje cigareta u logoru

*Da dom nam sine u zlatnoj slobodi,
Da nam se vrati stare slave sjaj.
Razvijmo barjak crven, bijeli, plavi,
Do neba silni dignimo glas,
Koji nek' cijelom svijetu tom dojavi
Da Hrvatska živi dok ima nas.*

U logorskoj crkvi u Bagnoliju smo pjevali skladbu omiljenu među logoraši-

ma: "Molitva sv. Anti". Sjećam se samo jednog dijela riječi te crkvene pjesme:

*Iz zemaljske susne dolji uzdižemo Tebi glas,
Sveti Ante, moli za nas, sada i na smrtni
čas!*

*Ti nam čuvaj sve Hrvate kojih svijetom ima
god,*

*U Hrvatsku da se vrate, ti nam čuvaj sav
naš rod!*

Bagnoli 1947. - ženska folklorna skupina (Zdenka prva s desna)

nici skupljali naš kruh i prodavali ga, tako da smo mogli ići u kino. Znali smo i skupa lijepiti dvije upotrebljene ulaznice, pa kupiti jednu i na nju staviti 5-6 tako napravljenih krivotvorina, pa sve dati kontroloru na ulazu, koji je kidalo ulaznice u paketu. To je "funkcioniralo" jedno vrijeme, dok nisu otkrili naš trik. Gledajući američke filmove, mogli smo vidjeti i obilje hrane. Gledajući to, mi smo gutali pljuvačku.

Želudac nam je "krulio" da se je moglo i čuti, pa je sve zvučalo kao jedan mali orkestar. No, sve te nevolje i dogodovštine su nas povezale u jedno neopisivo prijateljstvo, koje još i danas traje među nama.

U Bagnoliju smo imali i folklornu skupinu. Učili su nas naše narodne plesove. Ja sam jako voljela drmeš. Nastupali smo na školskim i logorskim predstavama. Naše nošnje smo pravili od istog platna od kojeg su pravili paravane; to su bile vrlo dobre imitacije naših nošnji. Nisu bile izvezene nego obojene. Imali smo i kazališnu skupinu u kojoj sam i ja nastupila; dali su mi ulogu "Kuge". Vjerujem da su me izabrali za tu ulogu zato što sam bila mršava. Kako sam ja bila visoka i mršava, a moja najbolja prijateljica niska i normalne težine, od milja su nas zvali "Pat i Patašon", po imenima američkih filmskih komičara iz njemih filmova.

U logoru smo imali i katehetu. Pater **Osvald Toth** je bio strog kad se je radilo o učenju katekizma i ponašanju u školi i izvan nje. On nas je učio pjevati crkvene pjesme na latinskom. Uza svu strogoću, on je volio djecu i puno puta nas je iznenadio izletom u Napulj, gdje nam je njegov "ministrant" Tonči (jedan od naših kolega) kupovao svakome po jedan kolač

(a mi kolače nismo jeli već više od godine dana!). Jednom prilikom nas je odveo u poznato napuljsko kazalište da vidimo *Traviatu*, u kojoj je nastupao u glavnoj ulozi i jedan hrvatski pjevač, čije sam ime nakon toliko godina zaboravila.

Nedjeljom smo išli na sv. misu na kojoj smo pjevali. Iza mise smo skupno šetali i poslije išli na nogometno igralište,

HRVATSKA GIMNAZIJA CHIQUAYAN GRAMMAR SCHOOL - LICEO SCIENTIFICO CROATICO	
Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba	
Svjedočba	
EDUCATIONAL CERTIFICATE - CERTIFICATO	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p>	
<p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p>1947.</p> <p>Krajem studija učenika Građevni tehnik član učionice član kluba</p> <p></p>	

Posjet Pompejima 1946.

U ovim pjesmama se odražavaju naši osjećaji iz onog vremena. Bili smo puni rodoljubnog žara i ljubavi prema domovini Hrvatskoj. Imali smo vezu s "križarima" u domovini, a baš je u logoru Fermo iznikla ideja "**Kavranove skupine**", koja je tragično završila. Poznata je i "akcija hrvatskih mornara", u kojoj su četvorica

bivših pripadnika hrvatske vojske, koji su oslobodili devotoricu zatvorenih Hrvata iz vojnog zatvora u Rimu. Među oslobođenima u Fermu je bio i visoki dužnosnik NDH, **prof. Danijel Crljen**, koji je nakon oslobođenja prebačen u Rim, a odatle u Argentinu.

gdje smo navijali za našu momčad. Ljeti smo išli na "stijene" ispod logora na kupanje. Drugim danima u tjednu smo ujutro išli na doručak, a poslije doručka u sobu po knjige i potom u školu. Iza nastave smo odnjeli knjige natrag u sobu i iza toga na zajednički ručak. Poslije podne opet u školu, pa onda na večeru. Bili smo siromašni što se tiče novca, ali nam je duh bio bogat. Svi smo imali iste patnje, i osjećaje; čeznuli smo za Domovinom i sanjali o povratku. Mi mladi smo lakše podnosili probleme logorskog života. Puno teže je bilo našim roditeljima, koji su živjeli u neizvjesnosti, ne znajući hoće li izbjegći izručenje Jugoslaviji i hoće li dobiti ulazne vize da mogu s obiteljima izići iz logora i emigrirati u zemlje koje su bile voljne primiti ih.

U pamćenju su mi ostala dva događaja, koja će teško zaboraviti. Negdje u lipnju 1947. rano ujutro u logor su došli Englezi. Bili su obuveni u tenisice, da ih se ne čuje. Upali su u naše spavaonice, upalili sva svjetla i sve nas probudili. Jako sam se prepala kada sam vidjela britanske vojne policajce s puškama uperenima prema nama, jer nismo znali što se događa. Jedan od njih je imao u ruci jednu listu i počeo prozivati imena nekih od nas. Pročitao je i

U gradu Bagnoli 1946.: Zdenka prva, Cica četvrta s lijeva

ime **Nikole Krezića**. Moj brat, koji je imao isto ime kao i moj tata, odmah je ustao, ali je tata na nj zagalamio i odmah ustao, rekavši da je on Nikola Krežić. No, već je bilo kasno i Englezi izvedoše van obojicu i još neke iz samačke sobe sa sličnim prezimenima.

Ljubav i čežnja za domovinom nije prestala ni nakon našeg odlaska u prekomorske zemlje. I tamo smo se držali na okupu i nastavili raditi na očuvanju hrvatskih tradicija i želje za slobodnom Domovinom. Nikad nismo izgubili vezu s Hrvatskom, pa su iseljeni Hrvati jedva dočekali trenutak kad će se Domovini staviti na raspolaganje u borbi protiv okupatora. Imali smo priliku u Domovinskom ratu vidjeti dragovolje iz Australije, Južne i Sjeverne Amerike, a novčana sredstva, oružje i moralna podrška iseljenika odigrali su veliku ulogu.

Sredinom 1946 godine je jedan dio Hrvata izbjeglica prebačen iz logora Fermo u logor Bagnoli di Napoli, u kojem su Hrvati bili organizirani kao i u Fermu. Uz logorsku gimnaziju, nogometni klub, folklornu skupinu, logorsku crkvu te školski pjevački zbor, koji je vodio franjevac **fra Osvald Toth** (da izbjegne izručenje komunistima, promijenio je ime u **fra Roko Romac**). On se je puno brinuo za našu školsku mladež i bio veoma obljubljen među nama. Od Crvenog križa je dobavljaо pakete s hranom koje je dijelio gladnoj logorskoj mladeži. Umro je kasnije u

U našoj sobi su bile dvije obitelji, ali onu drugu nisu dirali. To se je isto vrijeme događalo i u drugim sobama. Englezi su tražili među nama osobe koje su bile na tzv. crnoj listi, koje su jugoslavenske komunističke vlasti tražile. Bili su odvedeni u zatvor Regina Coeli u Rimu, odakle su ih izručivali Jugoslaviji, gdje su mnogi ubijeni bez suđenja. Hvala Bogu, neki su pobegli iz tog zatvora. Mog brata Nikolu i još neke druge, vratili su natrag u logor kad su ustanovili da oni nisu ti koje su tražili. Moj tata je imao sreću da je bio u zadnjoj grupi za izručenje partizanima, pa je s još nekoliko Hrvata pobegao iz vlaka na putu prema granici. Vratili su se kriomice natrag u logor i sakrivali se izvan logora dok naši svećenici iz Rima nisu uspjeli urediti papire i poslati ih u Argentinu. Iza tatina bijega su svećenici omogućili i nama da se prebacimo za njim u Argentinu, gdje smo započeli novi život.

Iza grupe s crne liste, počeli su kupiti one s tzv. sive liste. To su obično bili mlađi dečki, pripadnici Hrvatske vojske. Njih su vodili u Njemačku u posebne logore. Jedan od "sivih", koji je bio pjesnički nadaren, napisao je jednu pjesmicu prije odlaska u Njemačku. Citiram jedan dio te pjesme:

Australiji, općenito poznat po svome rođaju u dušobrižničkom radu.

Profesori logorske gimnazije su nas vodili na izlete u okolicu Napulja, da upoznamo povijesne znamenitosti (npr. Pompei, Ercolano, Pozzuoli itd.). Imali smo čak i kino u logoru, ali je bio veliki problem pronaći novac za ulaznice. Neki od nas su imali rođake u prekomorskim zemljama i nakon uspostavljene veze s njima povremeno dobivali pakete i novčane pošiljke, ali je velika većina ovisila od prodaje osobnih vrijednosti. Naš dnevni obrok kruha je postao valuta u vrijednosti jedne kino-ulaznice. Kad su povišili cijenu ulaznice, i cijena kruha je išla gore u istom omjeru.

Živjeli smo neprekidno u strahu od izručenja jugokomunistima, koji su od Britanaca stalno tražili izručenje "ratnih zločinaca". Da zadovolje svoje saveznike, Britanci su nas povremeno "posjećivali" u logorima s listama "ratnih zločinaca" koje su dobivali od komunističkog režima u Beogradu. U jednom

od tih "posjeta" odveli su iz logora Fermo petnaestak Hrvata. Nakon svakog od "posjeta" britanske vojne policije, puno je logoraša preko noći prelazilo preko žičane ograde logora i spavalо uz potok, koji je tekao iza logora, da izbjegnu ove upade vojne policije. Često su dolazile i

Zdenka i Branimir 1953.

Rastanak

*Razumni ljudi, bez slobodne volje,
Izbjeglice zvani na rastanku stoje.
Otac sa sinom, brat sa bratom,
Rastati se mora i dragi sa dragom.
A zašto? Jer "sivi" se zove,
Zato otići nekud mora
Jer tu ostati nikako ne bi smio
A kruh za njeg preskup bi bio.*

Drugi slučaj, koji mi je ostao duboko u pamćenju, jest moj 14. rođendan. Tata je odveo moju sestruru i mene u Napulj, da nam kupi sandale. To nam je uzelio dosta vremena, pa smo zakasnili na ručak u logoru. Budući da smo bili gladni, otišli smo pogledati da nije slučajno ostalo hrane. Na našu žalost, već su čistili blagovaonicu. Iz jednog kuta, gdje smo mi djeca obično jeli, čuli smo kako me netko zove. To su bili moji kolege koji su čekali na mene. Oni su spremili nešto hrane za mene, a na stolu je bilo lijepo umotano četrnaest crvenih karanfila, koje je jedan prijatelj kupio za mene, i jedna drvena, jako lijepa kutija s ključićem, puna bomboana, koje su kupili svi skupa. Oni su me svi skupa čekali za ručak, ali budući da sam zakasnila, ostalo je nekoliko njih da me dočekaju s darom. To je bio najljepši ro-

đendan koji sam ikad doživjela. Suze su lijevale iz mojih očiju, nisam nikad mogla zamisliti da će dobiti tako nešto za rođendan. Kada sam samo pomislila koliko je truda i žrtve to njih koštalo, koliko kriški kruha su oni morali prodati da uspiju sve to kupiti! To mi je zauvijek ostalo kao nježna uspomena na sve moje kolege iz Bagnolija. Imala sam još malo vremena do poslijepodnevne nastave u školi, pa

Zdenka u Buenos Airesu 1953.

britanske komisije da nas "rešetaju". Stavljeni su nas na liste: "crnu", "sivu" i "bijelu". Nismo mogli tražiti ulazne vize u zemlje koje su nas bile voljne primiti, sve dok se naša imena ne bi pojavila na "bijeloj listi". Jedan od britanskih ispitanika koji je ostao u sjećanju logoraša, bio je britanski major **Stephen Clissold**, koji je govorio hrvatski.

Logori Fermo i Bagnoli su ostali u dubokom sjećanju svih onih koji su u njima živjeli, a mnogi su proveli skoro tri godine. Čak i sada, nakon tolikih godina, kad se nađem negdje u dalekom svijetu s nekim od logoraša iz Ferma i Bagnolija, osjećam se kao da sam se našao s bratom ili sestrom. Vezala su nas sjećanja na našu mladost, na izgubljenu domovinu i u puno slučajeva gubitak članova obitelji koji nisu preživjeli hrvatski holokaust u svibnju 1945. godine. Nikad nismo izgubili nadu u povratak u slobodnu Domovinu. Govorili smo svake godine: "Za Božić idemo doma!" Prošlo je puno godina od toga. Mnogi od nas su napustili ovaj svijet u toj nadi i našli vječni pokoj i mir daleko u stranom svijetu.

sam otisla u našu sobu pokazati mami svoj dar i ostaviti cvijeće. Bombone sam ponijela u školu da njima počastim svoje kolege.

Hrvati iz Amerike su nam slali stare odjeće i obuće, ali to nije bilo dosta, pa je teško bilo naći nešto po mjeri. U logorima Fermo i Bagnoli smo potajno, skrivajući se od Engleza, pravili cigarete i prodavali ih Talijanima, da bismo mogli kupiti nešto hrane, odjeće i obuće. Pravljenje cigareta je bilo dobro organizirano, jer je među nama bilo puno Hrvata iz Hercegovine koji su bili stručnjaci za taj posao. Jedni su kupovali od Talijana duhan u listu, dok su drugi napravili strojeve za rezanje. Odnekuda smo nabavili ručne strojeve za punjenje cigareta, te pravili jednu po jednu. Vremena smo imali napretak. U mojoj obitelji smo svi imali svoju ulogu u pravljenju cigareta: jedna osoba je punila cigarete, druga obrezivala krajeve, treća brojila i stavljala u kutije od 20 komada. Sve se to nosilo u Napulj na prodaju Talijanima.

U logorskoj gimnaziji smo učili, uz ostale predmete, još i strane jezike koje smo smatrali potrebnima za našu budućnost nakon izlaska iz logora. Među nama je bilo puno profesora stranih jezika, i nismo

Od obitelji Krezić ostale su samo Elizabet i Zdenka: Elizabet u Argentini, Zdenka (moja supruga) u Australiji, s tri kćeri rođene u Buenos Airesu. Nikola Krezić, sin, uspio je pobjeći iz komunističke Jugoslavije i došao u logor Fermo, gdje su mu bili roditelji i sestre. Za sina Đuru nisu doznali ništa, osim da ga je Nikola video kod Bleiburga. Sigurno je ubijen u "koloni smrti", kao i otac i brat pisca ovih redaka. Elizabet Krezić je upoznala **Franju Brkića**, bivšeg časnika Hrvatske vojske, te se udala za njega 1952. god. u Buenos Airesu. Imali su troje djece: Jadranku, Juru i Ljiljanu (Seku). Franjo Brkić je umro u Buenos Airesu 1994.

Premda sam ja bio u istim logorima kao i obitelj Krezić, nisam ih poznavao, jer sam u logoru Bagnoli bio samo kratko vrijeme (4-5 mjeseci). Naime, u ožujku 1948. bio sam prebačen u logor Fallin-gbostel na sjeveru Njemačke, a onda u svibnju u Argentinu. Protekle su tako tri

godine od predaje kod Bleiburga, gdje sam se kao pitomac DZŠ-a našao 15. svibnja 1945. i bio zarobljen po Britancima. Oni su me izručili svojim jugoslavenskim komunističkim saveznicima, skupa s majom ocem i bratom, koji su obojica bili časnici Hrvatske vojske. Pobjegao sam iz kolone i bio skriven osam mjeseci kod jednog Austrijanca u blizini Leibnitza. Radio sam kod njega. Otac i brat nisu preživjeli Bleiburg. U siječnju 1942. četnici su mi ubili iz zasjede dva brata kod Zenice, tako da sam ja bio jedini preživjeli muškarac u obitelji. Krajem 1945. sam otišao u logor St. Gertraud kod Wolfsberga, od tamo bio prebačen u logor Judenburg, potom prebjegao u logor Krumendorf kod Klagenfurta, te u ljeto 1946. i iz tog logora pobjegao s još četvoricom Hrvata. Nakon što smo prešli Alpe i sjeverni dio Italije, stigao sam u logor Fermo nakon šesnaest dana pješačenja.

Većina Hrvata koji su bili u logorima po Italiji, dobili su vize za Južnu Ameriku.

Najviše njih je završilo u Argentini. Mi Hrvati smo u Buenos Airesu već nakon par godina kupili svoju zgradu, "Hrvatski Dom", u kojem su imale sjedište sve naše kulturne, političke i športske organizacije te smo često priređivali čajanke i zabave, držeći se na okupu.

Među onima koji su otišli u Argentinu našla se i obitelj Krezić. Ja sam na Staru godinu 1947. otišao otpratiti logoraše na brod *Santa Cruz*, koji je odlazio u Buenos Aires, ne sluteći da je na njemu i moja današnja supruga i buduća majka moje djece. Zdenka Krezić je u logorskim danima bila djevojčica od 13-14 godina i nije mi zapela za oko, dok nisam i ja stigao u Buenos Aires pet mjeseci kasnije. Upoznao sam ju na jednom od hrvatskih piknika, i u svibnju 1954. smo sklopili brak koji traje još i danas. Imali smo tri curice: Jadranku, Ljiljanu (blizankinje) i Miru. Krajem 1965. smo opet emigrirali, ovog puta u Australiju, gdje smo se konačno "usidrili". •

Branimir i Zdenka u Buenos Airesu 1953.

imali problema naći ih, jer ih je plaćala IRO (International Refugee Organisation, Međunarodna organizacija za izbjeglice). U školi smo već učili latinski, talijanski i engleski jezik. Budući da je Južna Amerika lakše primala useljenike, dali smo se na učenje španjolskog jezika, što nam je po dolasku u Argentinu puno koristilo. Neki profesori su mi ostali u pamćenju više nego drugi. Sjećam se profesora engleskoga, **Babića**, koji je stalno vukao dugu bradu dok je šetao između redova klupa u razredu. Profesor **Fidler** je govorio sedam jezika. Mi smo bili sasta-

vili jednu pjesmu u kojoj smo opisivali naše profesore. Pjevali smo tu pjesmu kad bismo išli na izlete. To je nekako došlo do ušiju profesora i jednog dana su nas pozvali na razgovor, pa smo im morali odpjevati tu pjesmu. Profesori su na početku bili ozbiljni, ali smo ubrzo mogli vidjeti da se ona i njima svidjela. Valjda su se sjetili svojih školskih dana, pa nije bilo posljedica. Kasnije smo pjesmu mogli slobodno pjevati.

Sad se je već približavao dan našeg odlaska u Argentinu i rastanka od prijatelja. Neki su već bili otputovali preko mora, među njima i moj brat. Ja nisam znala, trebam li se veseliti ili plakati. Veselila sam se, jer ћu konačno opet početi živjeti normalan život, najesti se do mile volje, pomalo oblačiti se po želji, ali pomisao da će svatko na svoju stranu i možda se više ne ćemo nikad vidjeti, izazivala je bolan osjećaj. Tu je bilo toliko suza, bola, nezadovoljstva, veselja i drugih izmiješanih osjećaja, koje nisam prije nikada imala.

Naš brod se zvao *Santa Cruz*. Bio je vrlo star i mislim da je već bio na popisu za staro željezo. Imao je krevete na tri kata. Hrana je bila ista kao i u logoru, samo nešto obilnija. Svi oni koji još nisu odlazili preko mora, došli su nas otpratiti. Bio je prosinac 1947. kad smo isplovili iz napuljske luke u Argentinu. Tu noć nisam

mogla spavati; mislila sam na prijatelje i na dane provedene u logoru Bagnoli. Neke sam kasnije opet vidjela, ali to već nije bilo isto: svi su se nastojali probiti u životu i početi novi život u tuđini. S nekim sam još u vezi, pa sam tako sačuvala dio starog prijateljstva:

*Bagnoli je mjesto sastanka i rastanka,
Tužno mjesto – prekretnica života.
Od svih mesta ipak najmilije,
Izbeglici jednom radost u žalosti. •*

Elizabet u Buenos Airesu 1953.

OD IMOTSKE GIMNAZIJE DO GOLOG OTOKA (VI.)

Ostavivši četvoricu suradnika, pripadnika grubinskog ogranka Hrvatske revolucionarne mladeži u Gorskome kotaru, **Pere Jonjić** je svezan otpravljen na Sv. Grgur, skupa s **Ivanom Gabelicom** i Ljubićem. **Gašpar Bergam** je dopisom br. Ku. 275/59 od 7. kolovoza 1959. javio «*kazneno-popravnem domu Rab*, da se «*u sporazumu sa DSUP-om NRH, a u vezi depeše DSUP-DB-FNRJ broj 44 od 23. VII. 1959.*» u taj zatvor upućuju Gabelica, Ljubić i Jonjić: prvi na dvije godine, ostala dvojica na šest mjeseci.

Preostao je još najvažniji čin: izvođenje šestero glavnih krivaca pred *narodni sud*.

Glavna rasprava u kaznenom postupku protiv nas započela je u petak, 18. rujna 1959. u osam sati ujutro. Tog je dana splitska *Slobodna Dalmacija* u br. 4532/XVI na prvoj stranici izvjestila da je *Najveći Sin Naših Naroda i Narodnosti* dan ranije «*plavim vozom*» (ne vlakom!) doputovalo u Split, gdje ga je – osim razdragane mase – dočekalo lokalno splitsko (i crnogorsko!) političko vodstvo, pa je *drugo Tito* nakon kraćeg zadržavanja, «*srdaćno pozdravljen od prisutnih građana*», jahtom «*Jadranka*» otpotovao u Crnu Goru, gdje će – po običaju – održati još nekoliko *istorijskih govora radnim ljudima i građanima*.

Dok je *drug Tito* držao te *istorijske govore* u Baru, Nikšiću i drugdje, nas šestero je izvedeno pred vijeće Okružnoga suda u Splitu, kojim je predsjedao **Drago Ostojić**, a članovi su mu bili sudeci **Ivo Živković** i **Mladen Samardžić** te porotnici **Kaja Sirišćević** i **Donato Tosti**. Dovedeni smo iz istražnog zatvora na Katalinića briju. U sudnici smo prvi put ugledali branitelje; dotad smo tog luksuza bili poštedeni.

Uvodni je ritual glavne rasprave bio uobičajan. S tom iznimkom da su ispravljeni osobni podaci – pa i onaj o nadnevku kad je počeo «*pritvor i istražni zatvor*» u odnosu na Ivu Šabić – a onda je započelo «uzimanje obrana».

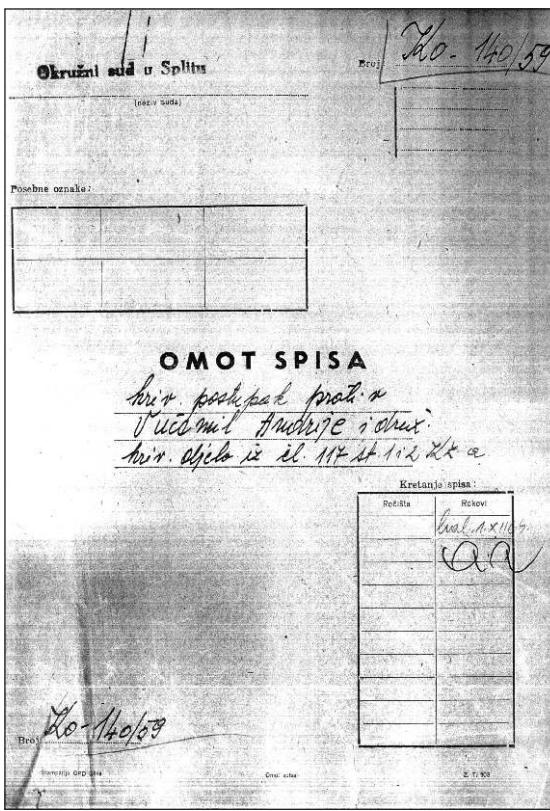
Ondašnji je «demokratski» kazneni postupnik predviđao da se ne samo svjedoci saslušavaju pojedinačno i bez nazočnosti drugih svjedoka, nego i da se pojedini optuženici saslušava-

Piše:

Dinko JONJIĆ

ju bez nazočnosti suoptuženika. Nitko od nas, dakle, nije mogao čuti kako se brane ostali optuženici. Saslušanje svakoga od nas započelo je – i danas uobičajenim – «čitanjem» naših istražnih zapisnika. U stvarnosti se oni nisu čitali, kao što se ni danas ne čitaju, nego se uz suglasnost stranaka takva bilješka konstatira u raspravnom zapisniku. No danas stranke – osim u najnovijim *uskočkim* predmetima, koji u ime slobode i prava pokazuju zanimljivu tendenciju ograničavanja ljudskih prava – imaju mogućnost istražne materijale prethodno temeljito pregledati, fotokopirati i o njima se konzultirati s braniteljem. U ono doba takvoga, pravog «uvida u spis» nije bilo.

Jedna od posljedica takvih postupovnih pravila bila je, recimo, i ta, da nitko (ne samo mi, koji u tom trenutku nismo ni bili u sudnici, nego ni naši branitelji!), nije uočio ispravak u pogledu nadnevka pritvaranja **Ive Šabić**, niti se upitao, je li moguće da je ona doista pritvorena 25. svibnja, a da je saslušana trideset dva dana

Omot kaznenog spisa protiv šest pripadnika HRM-a

kasnije, tek 26. lipnja, pa onda još svega tri puta, 9., 25. i 28. srpnja 1959. godine. I gdje su u vrijeme suđenja bili zapisnici o njezinu ranijem saslušanju? Zašto oni nisu bili u spisu?

Ili se, možda, radi o teško shvatljivoj seriji previda, o tome da je na različitim zapisnicima i u različitim dokumentima desetak puta upisan pogrešan nadnevak? Nemam iluzija danas, a mislim da ih ne bih imao ni onda: ništa to ne bi promijenilo. Nisu zapisnici o saslušanju Ive Šabić odlučili o nama. Nije se ni ona držala nekorektno. Ipak, vrijedi ovu pojedinost spomenuti tek kao ilustraciju načina na koji se u našoj *demokratskoj, socijalističkoj, samoupravnoj i nesvrstanoj zajednici* odlučivalo o šest ljudskih sloboda, i o mukama svih onih, koji su s tim slobdinama na bilo koji način bili povezani.

Saslušani smo svi prvog dana suđenja.

Nitko od nas nije porekao pripadnost organizaciji, nitko nije zatajio koji su joj politički ciljevi bili. Nasuprot tome, pokušali smo tvrditi da je već ranije – odmah nakon **Vučemilova** neuspjela bijega u inozemstvo – prestala s radom i da je održano svega nekoliko sastanaka. Poricali smo postojanje bilo kakvog oružja; **Darinka**

je rekla da su joj u istražnom zapisniku neko oružje («*ne znam što je*») pretvorili u «*strojnicu*». Opovrgli smo nagađanja da je bilo ikakva govora o atentatu na **Tita**. Nije raspravno vijeće ni *jašilo* na tome, vjerojatno instruirano da ne bi bilo uputno dopustiti da hrvatska, možda i inozemna javnost, postavi pitanje: kako je moguće da mladež stasala u *slobodi i demokraciji* želi dignuti ruku na *Najvećeg Sina*...

Također smo listom tvrdili, da se u istražnim zapisnicima nalazi hrpa onoga što nismo rekli, i da su ti zapisnici, unatoč našim potpisima, iznuđeni silom ili jednostavno krovotvoreni. «*Opstuženiku predložena razlika u kazivanju u prethodnom postupku i onog što je isti danas iskazao[.] na što isti [Željko Crnogorac] iskazuje: Kada sam bio saslušan u prethodnom postupku[.] dao sam ga zato što sam bio prisiljavan da ga tako dadem i što su me tukli. Ja se o tome nisam nikome žalio, jer nisam znao kome da se žalim...»*

Ili, iz moga iskaza na glavnoj raspravi: «Ja ono što mi se pređočuje u vezi onog da organizacija u Grubinama ostaje [sic!] nisam iskazao pred islednik [sic!] organima. J a sam nisam u stanju da objasnim kako je to ušlo u zapisnik.»

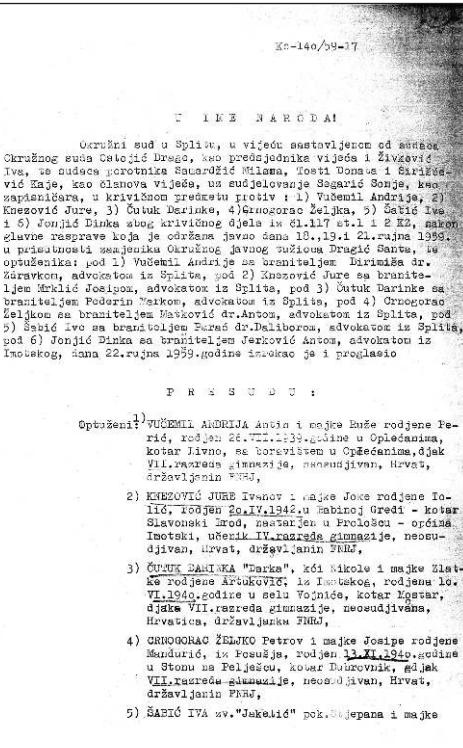
Naravno, te su tvrdnje bila uzaludne. Nije pomoglo ni to što je **Branko Šuto** kao svjedok izjavio, da je zapisnik o njegovu saslušanju tijekom istrage lažan usprkos njegovu potpisu.

Svi (doslovno: svi) dokazni prijedlozi obrane odbijeni su; otklonjen je kao suvišan i niz dokaznih prijedloga javnog tužiteljstva.

Glavna je rasprava završena 21. rujna 1959., a dan kasnije u 13 sati izrečena je osuda. Svi optuženici proglašeni su krimima, i osuđeni: **Andrija Vučemil** na kaznu strogog zatvora u trajanju od osam godina; **Jure Knezović** na kaznu strogog zatvora u trajanju od tri godine i šest mjeseci; **Darinka Čutuk** na kaznu strogog zatvora u trajanju od sedam godina; **Željko Crnogorac** na kaznu strogog zatvora u trajanju od četiri godine; **Iva Šabić** na kaznu strogog zatvora u trajanju od četiri godine i šest mjeseci; **Dinko Jonjić** na jedinstvenu kaznu strogog zatvora u trajanju od šest godina.

Naime, za pripadnost organizaciji dobio sam dvije, a za organiziranje grubinskog ogranka još pet godina strogoga zatvora. Za potrebe osude, taj je ograna trećiran kao zasebna organizacija, a ne kao sastavni dio imotske centrale. Posebnost tog ogranka i njegovu organizacijsku odvojenost od centrale nije se moglo dokazati, niti se je dokazalo. Prema tome je valjalo primijeniti načelo *in dubio pro reo*: svaka se dvojba mora tumačiti u korist okrivljenika. Ako nije bilo dokaza o protivnome, moralno se prihvatiće ono što je za mene bilo blaže. Naravno da nije bilo tako: kažnjen sam i kao onaj tko je formirao neprijateljsku organizaciju («zavjeru, grupu ili bandu»), i kao član organizacije. A model izricanja jedinstvene kazne bio je isti i prema ondašnjemu i prema sadašnjem zakonodavstvu: ona mora biti veća od svake pojedinačno, ali ne smije dosegnuti zbroj svih izrčenih kazni. Zato sam dobio šest godina.

Vlast je bila velikodušna: svi smo oslobođeni obveze snošenja troškova kaznenog postupka. Nije ni moglo biti drugačije: osim Iva Šabića, službenice bez imovine, svi ostali smo bili učenici, i osim ono malo odjeće na sebi i koje knjige, nismo ni imali ništa. Razumije se da nam je u

Prvostupanska presuda od 22. rujna 1959.

kaznu uračunato vrijeme provedeno u pritvoru odnosno istražnom zatvoru.

Nijedne jugoslavenske novine, koliko znadem, pa ni *Slobodna Dalmacija* o našem sudenju nisu objavile ni slova. Splitski je dnevnik, međutim, javljao kako je jedna prolaznica na Gripama isčašila nogu, jer je napažnjom ugazila u smokvu što se nekako našla na pločniku, pa se poskliznula. To je bila vijest za novine; teške osude za šestero mladih ljudi – nije. Javnost je trebala ostati pošteđena uz nemirujućih vijesti: da tamo nekakva *ustaška bagra* dovodi u pitanje *tekovine revolucije*.

Navodno je vijest ipak nekako prodrla do valova Radio Madrida. Mi iza rešetaka, naravno, nismo mogli čuti što je odatle otišlo u svijet. (...)

Moj branitelj Jerković, ni u desetljećima što su slijedila, nije krio ocjenu da bismo prošli s blažom kaznom, da se na sudu nismo držali prkosno. A kasnije, kad se led satrapskog režima počeo otapati, predsjednik vijeća koje nas je sudilo, Drago Ostojić, bar desetak mi je puta, preko raznih zajedničkih znanaca, slao ispriku i objašnjenje da manju kaznu od izrečene nije smio izreći. Htio je reći ono što sam znao i bez njega: sudio nam je režim, Partija. UDB-a je obavila tehnički dio posla, a sudu je preostalo samo zaodjenuti na silje u togu zakonitosti. Asociralo me je to na ono traženje alibija za kojim je po-

segao, sad više ne znam koji, sudac Okružnoga suda u Zagrebu, što je sudio **Vladu Gotovcu**:

- Nemojte mi zamjeriti, moram Vas osuditi, jer će režim ionako naći sudca koji će Vas osuditi, sve da ja i odbijem voditi postupak!

Tu mu pilatovsku zadovoljštinu Vlado nije priušto.

Jer, ako se ne smije oprostiti ubojici koji bi svoju obranu temeljio na tvrdnji da bi žrtvu ionako ubio netko drugi (ili da bi ionako umrla?), s kojim bi se pravom smjelo olako prijeći preko suđenja u političkim procesima?

Samo zato što je UDB-a tako htjela, samo zato što je Partija tako zapovjedila?

Režim je, prema tome, primijenio simboličnu kaznu: ukupno 33 godine zatvora za učenike od kojih su neki jedva prešli granice Imotske krajine, ne računajući ono kad su sproveđeni u istražni zatvor u Mostar ili Makarsku.

Iako sam već spomenuo, da je malodobnomu Juri Knezoviću protuzakonito uskraćena obvezna obrana tijekom istrage, valja i ovdje ponoviti ono što čitatelj možda ne bi zamjetio: Jure, osuđeni skupa s nama, na tri i pol godine strogog zatvora, bio je malodoban ne samo u vrijeme izricanja osude, nego i u vrijeme počinjenja djela. Nije mu prvostupanski sud izrekao ni malodobnički zatvor, a kamoli tzv. odgojnju mjeru.

Tako je *narodna vlast* odgajala mlade naraštaje!

A jedna digresija nešto će kazati o i o našoj *socijalističkoj zajednici*, i o Austro-Ugarskoj, toj *tamnici naroda*. Kad su suđeni atentatori na **Franza Ferdinanda** i nadvojvotkinju **Sofiju**, za atentatora **Gavrila Principa** iskrasnula su dva krsna lista. Prema jednome, bio je punoljetan, što ga je vodilo ravno na stratište, prema drugom je bio malodoban. Sud te *tamnici naroda* nije provjeravao koji je od ta dva krsna lista autentičan. Po načelu *in dubio pro reo*, Princip je za potrebe suda i suđenja smatran malodobnikom; nije mu se moglo izreći težu kaznu od strogoga zatvora, što je za malodobnike bilo i vremenski ograničeno. *Humani* pristup *socijalističkog prava* koji je, u teoriji, težište stavljao na krivici, a ne na kazni (krivično, a ne kazneno pravo!), na resocializaciji osuđenika, a ne na odmazdi države, takav tretman političkih krivaca nije predviđao.

(nastavit će se)

O STEPINCU TEMELJITO I OBJEKTIVNO

(Odgovor na primjedbe I. Gabelice)

U »Političkom zatvoreniku«, glasilu Hrvatskog društva političkih zatvorenika, u broju 224 za studeni 2010., na str. 37.-43., objavljen je osvrт **Ivana Gabelice** pod naslovom *Površno i pristrano djelo o bl. Alojziju Stepincu*. Budуći da je Gabelica svoj osvrт i prikaz utemeljio na tendencioznim pokušajima prikazivanja **bl. Alojzija Stepinca** u ostrašćenom političkom tumačenju stvaranja Nezavisne Države Hrvatske (NDH), a ja sam govorio o Stepinčevu svjedočanstvu kršćanske ljubavi koja je nepobitna u odnosu na hrvatski narod i njegovu državu, to Vas molim da objavite i moj osvrт na spomenuti Gabeličin članak čiji zaključci više nalikuju političkom pamfletu nego recenziji koja je znanstveno utemeljena.

Želeći obezvrijediti moje troknjižje *Blaženi Alojzije Stepinac – svjedok Evanđelja ljubavi* (dalje: BAS), gospodin Gabelica je stavio prigovore koji u posve krovnom povijesnom kontekstu prikazuju osobu i ulogu zagrebačkoga nadbiskupa Alojzija Stepinca prije, za vrijeme i nakon Drugoga svjetskog rata. Pitanje koje se u znanstvenom vidu postavlja, glasi: odgovara li uradak naslovu i jesu li povijesne činjenice donesene iz vjerodostojnih izvora i literature. Spomenuto je troknjižje sastavljeno na temelju neobjavljene i objavljene arhivske grade te literature koja se na temu odnosi.

U prvoj knjizi prikazao sam osobu i djelo blaženoga Alojzija Stepinca najvećim dijelom na temelju 691 dokumenta objavljenih u drugoj i trećoj knjizi. Mogao sam u cijelosti objaviti brojne druge dokumente, ali je spomenuti broj posve dosatan za vjeran prikaz zadanoga naslova. Iznađuje stoga primjedba I. Gabelice da su izostavljene „mnoge isprave, kako bi se lakše mogle plasirati kojekakve neznanstvene konstrukcije“ (str. 37.). Da se autor pozabavio sadržajima objavljenih dokumenata, uočio bi da prva knjiga preduče spome-

Piše:

Dr. Juraj BATELJA

nute dokumente i razloge njihova nastajanja. Umjesto da uvaži ili pobije vjerdostojnost tih dokumenata, gosp. Gabelica iznosi svoje tumačenje povijesnih činjenica, a ono je nespojivo s objektivnim, istinitim i pravednim tumačenjem osobe i djela blaženog Alojzija Stepinca.

Budući da je glavna preokupacija dr. Gabelice prikazati da moja prva knjiga troknjižja „plasira kojekakve neznanstvene konstrukcije“ (str. 37.), a da se potrudio pročitati drugo, dopunjeno izdanje te prve knjige koju sam s potrebnim ispravcima objavio prije njegova ponavljanja pamfleta, zlorabeći prostor Vašega cijenjenog lista, a upotpunio sam je i Blaženikovim zatočeništvom u lepoglavskoj kaznionici, u krašićkom sužanjstvu te svetačkom i mučeničkom smrću, osvrnut ću se tek na nekoliko njegovih primjedbi koje

jasno obezvrijeduju sve druge njegove zaključke u prikazivanju stvaranja NDH i njegina poretka.

Njegov je cilj prikazati nadbiskupa Stepinca kao tvornog čimbenika NDH. Sva Gabeličina polazišta tu počinju i tu žele završiti, a to je protiv činjenica, protiv povijesne istine koju dokazuju dokumenti i koje prva knjiga temeljito obrazlaže. Ostaje upitno koliko je u njegovim primjedbama crvene, a koliko crne pristranosti.

1. Gospodin Gabelica tvrdi da je **dr. Ante Pavelić** stvorio neovisnu i samostalnu državu i da nije bio oženjen Židovkom, ženom i nearijske krvi, jer da je otac njegove supruge bio „**Martin Lovrenčević**, istaknuti pravaš, čisti Hrvat pa ona ne može biti Židovka“.

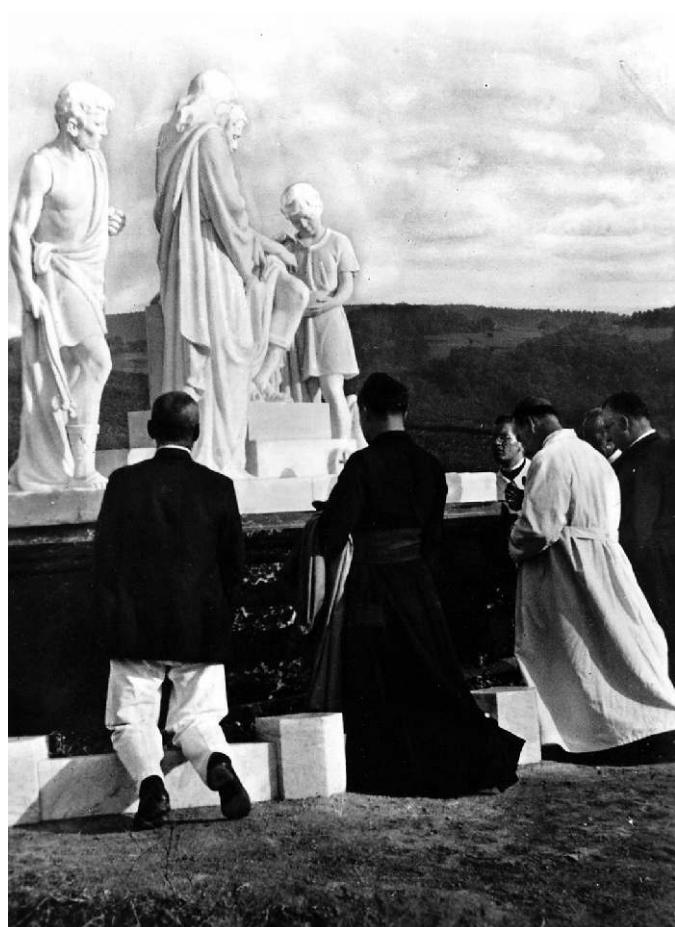
Nadbiskup Stepinac o tome je u Zapisniku napravljenom tijekom istražnog postupka 20. svibnja 1945. ustvrdio:

„*Moj predposljednji razgovor sa Poglavnikom svjedoči da je mnogo rađeno po diktatu Nijemaca. Ja sam mu tom zgodom rekao: 'Vi znadete da je Crkva bila najodlučniji protivnik toga rasističkog zakona i da je prošla pravu kalvariju radi toga zakona u ove 4 godine zaštićujući ljudi pogodene tim zakonom. Ja Vas molim da smješta dokinete tu sramotu, koja sigurno nije nikla iz hrvatske duše.'* Defacto je zakon bio dokinut i kod toga razgovora mi je sam spomenuo i rekao ovo: 'Jasno je, konično i moja supruga nije čiste arijevske rase, pa prema tome nije taj zakon izasao po našoj namisli i volji. A tako je bilo više drugih stvari gdje su Nijemci jednostavno diktirali.'“ (Knjiga I, str. 335. – 336.)

Vjerujem, da je dr. Pavelić bolje znao tko je otac njegove supruge i kime se oženio negoli to može znati gospodin Gabelica.

2. Primjedbu gosp. Gabelice da su „**Lorković i Vokić** 30. kolovoza 1944. razriješeni ministarske dužnosti i stavljeni u „kućni pritvor“ pobijam izjavom samoga nadbiskupa Stepinca zabilježenom 29. kolovoza 1944.:

„*Oko 11 3/4h primio je Preuzvjeteni u audijenciju ministra oruža-*

Nadbiskup moli u Mariji Bistrici

nih snaga ust. krilnika (general) Antu Vokića. S njime se zadržao vrlo dugo u razgovoru. Čini se, da je to bio oproštajni razgovor, jer je spomenuti ministar zajedno sa ministrom unutarnjih poslova Dr. Mladenom Lorkovićem za dva dana bio lišen položaja i obadvu strpani u zatvor.“ (Dr. Alojzije Stepinac, nadbiskup zagrebački, *Dnevnik*, sv. V., str. 279.).

Da su Lorković i Vokić bili lišeni slobode, svjedoče njihove supruge i rodbina. Naime, u Nadbiskupovu dnevniku čitamo:

„Rodbina ministra Dr. Lorkovića zamolila je Preuzvišenoga Nadbiskupa, da bi se zauzeo za njegovo puštanje na slobodu. Tu se međutim ne može ništa učiniti! Interesantno je, da je isti g. Dr. Lorković prije nekog vremena predlagao na sjednici Hrv. drž. vlade, da se Preuzv. Nadbiskupa internira, jer je politički nepočuđan.“ (Isto, str. 281.)

Dana 19. rujna 1944. Nadbiskupa je po-
hodio „**Ing. Lorković, brat ministra Dr. Mladena Lorkovića, pitajući ponovno, da li bi se dalo učiniti štogod?“ (Isto, str. 289.) Jednoga dana od 11. do 15. rujna 1944. u audijenciju k nadbiskupu Stepincu došla je „**gdja Vokić, intervenirajući za svoga muža Antu Vokića, svrgnutog ministra oruž. snaga.**“ (Isto, str. 284.) Dana 8. siječnja 1945. Nadbiskup je primio gospodu **Dragicu Vokić**, suprugu Ante Vokića, ministra oružanih snaga. (Isto, str. 321.) Sigurno gospođa Vokić nije išla u Nadbiskupski dvor tražiti svoga muža, ako je, kako želi sugerirati gosp. Gabelica, bio u kućnom pritvoru.**

Neutemeljenost konstrukcija gosp. Gabelice pobija poglavnika odluka objavljena u novinama: „**ZAPOVJEDNIČTOV P. T. B. (HDU) izdalo je 6. rujna 1944. pod brojem 600-T-1944. slijedeći obavijest: 'Po zaklučku suda P. T. S. od 5. rujna 1944., koji je nadležan za sudovanje i nad pripadnicima P. T. B. – lišeni su časničkog čina ANTE VOKIĆ i MLADEN LORKOVIĆ, te su izključeni iz redova pripadnika Poglavnikove tjelesne bojne. Ujedno su poslani u zatočenje'.**“ Dakle, nije istinita tvrdnja gosp. Gabelice da je riječ o „kućnom pritvoru“, nego je riječ o zatvorskoj ćeliji. A što se u njoj i oko nje zbivalo 28. travnja 1945., neka on pomije istraži.

Nadbiskup Stepinac i ministar A. Artuković

Potpuno se slažem s Nadbiskupom čije je razmišljanje tim povodom popraćeno riječima: „Sic transit gloria mundi!“ („Tako prolazi slava [ovoga] svijeta!“; isto, str. 281.) Vjerujem da će gospodin Gabelica pronaći daljnje podatke koji se odnose na sudbinu ove dvojice časnika, a i sudbine desetaka mladih hrvatskih časnika koji su ubijeni ili strijeljani jer su potporom svrgnutim časnicima tražili promjenu i odmak od totalitarnoga njemačkog režima.

Dok gosp. Gabelica hvali časnog svećenika **dr. Stjepana Lackovića**, koji je zabilježio da je nadbiskup Stepinac četiri puta intervenirao kod poglavnika za 54 vojnika i časnika hrvatskih vojnih postrojbi tada osuđenih na smrt (usp. BAS, Knj. 3, str. 59.–62.; 63.–64.), dr. Lacković je posvjedočio kako su na vijest poslužitelja stola da su spomenuti strijeljani, Nadbiskupu kanule suze u tanjur. Rijetko je nadbiskup Stepinac zaplakao, ali su njegove suze uvijek bile žalost nad okorjelošću ljudskoga srca i ludošću onih koji zlorabili vlast i osjećaj naroda.

3. Kod spoznaje da je na dan proglašenja Nezavisne Države Hrvatske, 10. travnja 1941., dr. Ante Pavelić bio stotine kilometara daleko od Zagreba, iznenađuje tvrdnja gospodina Gabelice iznesena na str. 38.–39. spomenutoga članka gdje tvrdi ovo: „**Ovim nisu iscrpljene neistinite tvrdnje dr. Batelje o odnosima NDH prema glavnim silama Osovine, a osobito**

prema Italiji. On piše da se je Pavelić vratio u Hrvatsku 'pomoću Talijana 1941.' (...), da je Mussolini priznao 'NDH uz uvjet da bude politički usko povezana s Italijom i personalnom unijom ujedinjena s Italijom', što je po njemu, Pavelić '13. travnja telefonskim putem obećao Mussoliniju koji mu je tek nakon toga obećanja istom 14. travnja navečer dopustio iz Karlovca doći u Zagreb i preuzeti vlast' (...).“

Osim toga, gospodin Gabelica tvrdi da se Pavelić 1941. nije vratio u Hrvatsku pomoću Talijana, da Talijana uopće nije bilo u blizini Karlovca, ni u Karlovcu te da se takve stvari ne dogovaraju telefonom i da se telefonska veza između Karlovca i Rima nije mogla ni uspostaviti (usp. „**Površno i pristrano...**“, str. 38.–39.) Vjerujem da povjesne činjenice bolje poznaju oni koji su tu povijest stvarali, nego oni, koji je poput gosp. Gabelice, danas pokušavaju ideološki tumačiti. Evo što o spomenutim činjenicama svjedoči **Eugen Dido Kvaternik, sin Slavka Kvaternika** koji je proglašio NDH, a koji je s Pavelićem došao u Zagreb tek 15. travnja 1941.:

„Ministar [u Mussolinijevoj vladi] **Anfuso** je na putu u Karlovac. Za pol sata bit će ovdje.

U Zagrebu je narod od ranog jutra čekao na ulicama – već drugi dan – na dolazak dr. Pavelića. Čitav grad se je spremao na doček. No Anfuso, Mussolinijev delegat, imao je prednost pred hrvatskim narodom.

Koji su razlozi prisilili Mussolinija, da šalje u Hrvatsku Anfusa već tri dana nakon svog zadnjeg sastanka s Pavelićem? Što se je dogodilo? Te nam razloge u cijelosti otkriva Anfuso i ovako prikazuje svoj razgovor s Mussolinijem na 14. IV. ujutro: 'Dok smo međusobno ispitivali, da li će i kada Pavelić, nakon priznanja njegove vlade započeti, kao što je obećao, raspravu pitanja načetih u nedavnom razgovoru u Villi Torlonia, Mussolini me iznenada prekida s riječima: 'Ne vidim jasno, Hrvata (Pavelića) su sigurno već obrađivali Nijemci. Ako ne njega, a onda sigurno njegovog emisara Kvaternika, druge i koga znam ja! Ako još čekamo, Berlin će nam predložiti paralelno priznanje Države Hrvatske, i mi nemamo nikakvu sigurnost, osim onoga što nam je Pavelić rekao, tj. da će talijanska prava u

Dalmaciji biti poštivana. To je pitanje koje treba odmah riješiti i staviti na tapet prije, nego li bi Nijemci stvorili nepopravljivo. Mogu još vjerovati Paveliću, ali, što će on sutra moći protiv njemačkog veta. Pavelić je jedina figura naše balkanske igre i ne smije nam izbjegći' (...).

Mussolini zatim nalaže Anfusu, da odmah s njegovim posebnim zrakoplovom odleti u Hrvatsku. Sat kasnije Anfuso je već na putu, kako sam veli, sa slijedećim usmenim instrukcijama Mussolinija:

- Dobiti od Pavelića prije službenog priznanja njegove vlade s talijanske strane javnu i svečanu izjavu, koja će ga obvezati, da odredi granice nove države Hrvatske, uzimajući napose u obzir talijanske interesu u Dalmaciji (...).

14. IV. ujutro Mussoliniju su nestale i zadnje iluzije o njemačkim obećanjima glede Hrvatske. Bit će da mu je jasno, što se u Zagrebu događa, gdje ga njegov osovinski partner pomoću Hrvata kani izgurati iz Hrvatske. Treba pod svaku cijenu izbjegći paralelno priznanje Države Hrvatske po Njemačkoj i Italiji, ili, ako to nije moguće izbjegći, dobiti od Pavelića svečano i javno priznanje talijanskih interesa u Dalmaciji. I baš je u tom paralelnom priznanju najveća garancija za Hrvatsku, da se cijelo pitanje neće rješavati jednostrano. A to je nakon proglašenja i najvažnije. No dr. Pavelić krvzma. On čeka u Karlovcu na Anfusa, namjesto da Talijane sa zahtjevom priznanja stavi pred gotovu činjenicu i da od tog priznanja – u tom ima potporu Nijemaca – učini uvjetnim daljnje pregovore. Najprije priznanje, a onda pregovori. To je baš ono, čega se Mussolini boji i to treba spriječiti. 'Pavelić je jedina figura naše balkanske igre, ona nam ne smije izbjegći.' I ta 'figura', na mjesto da uđe u Zagreb, gdje ga čeka doček kao nikada nikoga prije – doček prvorazrednog političkog značenja – i da javno i od Nijemaca i Talijana zahtijeva priznanje, čeka u Karlovcu Anfusa. Preda mnom šuti, čak me svjesno drži u zabludi. Vrijeme prolazi, a Anfusa nema. U 13,30 dolaze Slavko Kvaternik i Veesenmeyer [posebni opunomoćenik njemačkog ministra vanjskih poslova]. Oni zaklinju dr. Pavelića, da odmah dođe u Zagreb. Bez uspjeha. Nakon kojih 20 minuta evo Anfusa, u pratnji dr. Košaka. Već je prošlo 14 sati. Dok je Anfuso još na stepenici, Pavelić dobacuje S. Kvaterniku, Veesenmeyeru i meni:

- Skrijte se, da vas ne vidi.

Koji razlog ima dr. Pavelić, da pred Anfusom skriva S. Kvaternika, koji je pred četiri dana u njegovo ime proglašio NDH? I tu se je radilo samo o izbjegavanju svjedoka, koji bi mogao otkriti čitav Pavelićev plan. No ovaj puta neće biti tako lahko. Pavelić se povlači u radnu sobu **dr. Nikšića** sam s Anfusom. Nas trojica čekamo u drugoj sobi preko hodnika. Nakon kojih pol sata, otvorio sam vrata i spazio Anfusa i Pavelića *tete-a-tete* u zadimljenoj sobi s crvenim licima u očevidnoj živčanoj napetosti. Odmah iza toga izlazi dr. Pavelić i dolazi u našu sobu s tekstom jednog brzojava, određenog Mussoliniju, u kojem u ime hrvatske vlade traži priznanje Nezavisne Države Hrvatske od talijanske vlade. Brzojav, sastavljen na talijanskom jeziku, sadrži slijedeće fraze: „*Il popolo croato esprime la sua profonda riconoscenza alle gloriose truppe italiane per la liberazione de la Croazia*“... i dalje: „*la nuova Croazia entrerà nel nuovo ordine europeo nel orbite e sotto la protezione dell'Italia fascista. Le frontiere del nuovo stato saranno*

Dnevnički nadbiskupa Stepinca

definite tenendo articolarmente conto dei diritti italiani in Dalmazia“ (Hrvatski narod izražava svoju najdublju zahvalu slavnim talijanskim četama na oslobođenju Hrvatske. Hrvatska će ući u novi europski poredak pod okriljem i zaštitom fašističke Italije. Kod određenja granica nove države vodit će se napose računa o talijanskim pravima u Dalmaciji.)

Još mi je danas pred očima reakcija po-kognog vojskovođe i dr. Veesenmeyera, koji nisu dali Paveliću ni do riječi. Obojica su *a limine* odbili cijeli brzojav. Veesenmeyer je dosta uzrutan, i veli:

- To je nemoguće, a gdje smo mi, koji smo snosili glavni teret?

Pavelić se vraća u sobu k Anfusu, a u međuvremenu s Veesenmeyerom sastavljamo drugi tekst brzojava, upućen i Hitleru i Mussoliniju, u kojem se traži priznanje od obih vlada, a ne samo od Talijana. U brzojavu se zahvaljuje njemačkoj i

talijanskoj vladi za pomoć, koju su njemačka i talijanska vojska pružile kod oslobođenja Hrvatske i izražava želju, da Hrvatska uđe u novi evropski poredak priznata na čitavom svom povijesnom području: Hrvatska i Slavonija sa Srijemom, Bosna i Hercegovina i Dalmacija. Dr. Veesenmeyer neobično zadovoljan, odobrava takav tekst brzojava, kojega uručujem Paveliću. No iza par minuta, evo opet Pavelića. Dosta je potišten i veli, *da Anfuso ne može pristati na taj tekst i da prije mora konzultirati Mussolinija. Tražio je telefonski razgovor s Rimom. Jedva daje to čuo, dr. Veesenmeyer je skočio kao uboden iglom, potrcao do pošte, gdje je njemačkim vojnim telefonistima dao nalog, da iskopčaju sve telefonske pruge. Anfuso je uzalud čekao na razgovor s Mussolinijem...* (Istaknuo J. B.)

Pavelićev plan (...) nije više bio provediv. On je nekako čudnim izrazom promatrao dodir ostalih Hrvata s Mussolinijevim izaslanikom. No nikoga nije Anfusu predstavio. Vladala je prilična konfuzija. Vrijeme je prolazilo, a telefonske veze s Rimom nije bilo. Nijemci su i to smetanje temeljito obavili.“ (usp. Eugen Dido Kvaternik. *Sjećanja i zapažanja 1925 – 1945. Prilozi za hrvatsku povijest*, Zagreb, 1995., str. 48. – 51.)

Uistinu čudi što gosp. Gabelica meni predbacuje netočnu interpretaciju Pavelićeva dolaska u Zagreb kamo nije mogao doći prije nego što je udovoljio talijanskim zahtjevima. Doista je bespredmetno tvrditi da telefonska veza između Karlovca i Rima nije postojala prije negoli su je onemogućili Nijemci.

A o talijanskoj prisutnosti na tom području Dido Kvaternik potvrđuje riječima: „Za vrijeme govora [dr. Pavelića] prolaze kroz Ogulin prvi odredi talijanske motorizirane divizije 'Torino' koju smo ostavili u Lokvama. Dr. Pavelić, komentirajući u govoru njihovu prisutnost, pozivlje hrvatski narod da ih srdačno pozdravi. 'To su naši saveznici, koji od nas ništa ne traže i koji prolaze našim područjem u borbu protiv zajedničkog neprijatelja. Pobjeda našeg saveznika je sigurna.' Iza govora odlazimo iz Ogulina.“ (usp. E. D. Kvaternik. *Sjećanja i zapažanja, nav. dj.*, str. 44.) A kad je Pavelić stigao u Karlovac, „u vojarni nekadane austrijske kadetske škole bili su postrojeni hrvatski, njemački i talijanski viši časnici“ (Isto, str. 46.).

Osim toga pripadnici talijanskih postrojbi izvršili su zlodjela ne samo u okolicama Karlovca, nego i u rodnom kraju bla-

ženog Stepinca, zbog kojih je on upućivao i prosvjedna pisma talijanskom poslaniku **Rafaellu Casertanu** i vlastima NDH. Baš ti dokumenti daju mi pravo na tvrdnju o talijanskoj prisutnosti izvan crte koju zastupa gosp. Gabelica: „Vinica – Slunj – Kulen Vakuf ...“ (str. 39.).

4. Što se tiče odnosa vlasti NDH prema nadbiskupu Stepincu nepobitno je da su ga njezini nosioci omalovažavali i s porugom izgovarali. Naime, „zlobni jezici“ iz njihovih redova o Nadbiskupu su već 12. travnja 1941. „širili koje kakve vijesti, a naročito da je kao Solunac sa **Šubašićem** pobjegao. Tim vijestima nasjedali su mnogi pak kad su Nadbiskupa vidjeli u katedrali, čudili se tim vijestima i osuđivali ih. Te riječi počeli su širiti neki iz uskaških redova“ (Dr. Alojzije Stepinac, nadbiskup zagrebački, *Dnevnik*, sv. IV., str. 192.).

Dapače, dr. Pavelić je jednom za nj izgovorio prijeteće riječi, koje mu je prenio svećenik **dr. Krunoslav Draganović**: „Što čeka onaj 'Solunac' da se nije iselio iz Dvora?“ (BAS, Knj. 1, str. 135.). Ne ulazim u prosudbu gosp. Gabelice o vjerdostojnosti dr. K. Draganovića, ali vjerujem da je ove Pavelićeve riječi vjerno prenio.

5. Gospodin Gabelica želi meni podmetnuti da ne razumijem problematiku ogulinskog župnika **Ivana Mikana**. Istina je ovo: dr. Pavelić je želio vlč. Mikana nagraditi za doček koji mu je pripremljen na prolasku kroz Ogulin, obećavši mu da će biti župnik župe sv. Marka u Zagrebu. Je li Pavelić znao kako se imenuju župnici, što su granice pojedinih biskupija i nadležnost svjetovnih i crkvenih vlasti, a to dovodim u pitanje i kod gospodina Gabelice kad želi opravdati Pavelićeve namjere.

Zbog odlučnog protivljenja nadbiskupa Stepinca da Ivan Mikan, svećenik Senjske biskupije, po odluci poglavnika ili vlade NDH bude postavljen za župnika sv. Marka u Zagrebu, Nadbiskup je 27. svibnja 1942. predao **Ivanu Werneru**, načelniku grada Zagreba, promemoriju u kojoj se osvrnuo i na represalije kojima mu se prijetilo ako ne popusti. Reče: »Pala je riječ i o eventualnim represalijama ako duh oblast ne popusti (...). Ako se pak usprkos tome hoće provesti represalije, ova će duh. oblast to bolno primiti na znanje, ali će ostati kod svoga stanovišta.« (usp. BAS, Knj. 2, str. 320. – 322.)

Nadbiskup je ostao kod jasnoga stava i odluke, bez straha pred svjetovnom vlaš-

Pred otvaranje Hrvatskoga državnog sabora, Stepinac i Pavelić na vratima crkve sv. Marka

ću i prijetnjama koje su mu pristizale: »Vi se danas opirete njegovoj želji, a Poglavnika želja morala bi biti Vaša zapovijed (...) Upozorujem Vas (...) jer ćete jako žaliti poslije (...). Pazite što će doživjeti bogoslovi – svećenici i Vaša preuzvišenost. Sve posljedice sebi pripišite.« (Knj 1, str. 322. – 323.)

6. Primjedbu gospodina Gabelice da nije postojao *odium* među čelnicima uskaškog pokreta prema nadbiskupu Stepincu demantiraju brojni dokumenti onoga doba. Navest ću samo činjenicu da je u banskim dvorima svečani čin polaganja državničke zakletve poglavnik učinio „pred vlč. **Vilimom Ceceljom**, župnikom u Kustošiji“, „**Ismet ef. Muftićem**, zagrebačkim Muftijom“ i „gospodinom **Michaelom Beckerom**, evangeličkim biskupskim vikarom u Zagrebu“. Dr. Pavelić je isključio moguću nazočnost nadbiskupa Stepinca jer je, po svjedočenju samoga **Cecelje**, izjavio: „Zar ću ja pred jednim 'Soluncem' polagati državničku prisegu?“

Po dojmom takva Pavelićeva mišljenja o Nadbiskupu odvijao se i njihov prvi susret u Banskim dvorima i razgovor u trajanju oko 15 minuta. Nadbiskup je izravno upitao dr. Pavelića o glasovima da je sudjelovao u atentatu na kralja **Aleksandra** u Marseilleu i zatražio poštivanje prava Katoličke crkve. Premda je na prvo Nadbiskupovo pitanje poglavnik odgovorio neizravno, obećao je slobodu djelovanja i rada Katoličke crkve.

Kolika je to sloboda bila i kakav utjecaj Crkve na političke poteze NDH pokazuje

Nadbiskupovo pismo **dr. Milovanu Žaniću**, predsjedniku Zakonodavnog povjerenstva pri Poglavniku, 16. lipnja 1941. s molbom da sa sadržajem pisma upozna i samog dr. Pavelića. To je pismo prosvjed protiv postupaka vlasti koja je donosila zakonske odredbe i provedbene naredbe, koje su se izravno ili neizravno odnosile na vjeru i čudoređe ili tangirale vjerske odnose, poput zakona o vjerskim prijelazima, ženidbenoj zabrani rasno mješovitih brakova, o kažnjavanju pometnuća, o radnoj službi omladine, itd., a da se Crkvu pri tome posve mimoilazi. Nadbiskup nije želio utjecati na odluke vlasti, već upozoriti na sastavnice političkih odluka koje zadiru u slobodu ljudskog djelovanja, savjesti, te vjerskih načela, bile od javnog i od općeg interesa ne samo za Crkvu već svekoliki narodni život.

Reče: »Ne tražimo za Katoličku Crkvu nikakvo pravo prigovora ili veta niti pravo sudjelovanja u državnom zakonodavnom povjerenstvu, nego molimo samo da se bezobvezno ispita u pitanjima, koja se tiču Katoličke Crkve i njezinih životnih interesa, koji su povezani s interesom Hrvatskog naroda, kakovo stajalište zastupa Crkva i kakove bi primjedbe sa svojega gledišta imala staviti takovim zakonskim nacrtima. Stvar je onda suverene državne vlasti, da li će i u koliko voditi računa o tim primjedbama« (BAS, Knj. 2, str. 149. – 151.)

Prevažno je ovo pismo jer svojim sadržajem potvrđuje da Katolička crkva i nadbiskup Stepinac nisu s vlašću NDH iš-

Nadbiskup s komunističkim vrhom na paradi na Jelačićevu trgu 1945. godine

li ruku pod ruku i da su vjerski prijelazi, koje gosp. Gabelica nijeće, otpočeli bez ikakva pitanja ili pristanka Katoličke crkve.

7. Koliko su neutemeljene interpretacije gospodina Gabelice, i to interpretacije činjenica vezanih uz kanonika Prvostolnog kaptola zagrebačkog **dr. Pavla Lončara**, jamče sljedeći dokazi:

a) Početkom srpnja 1941. dr. Pavao Lončar, zagrebački kanonik, u ime Nadbiskupskog duhovnog stola u Zagrebu prosvjedovao je kod **dr. Mirka Puka**, ministra pravosuđa i bogoštovlja NDH, radi loših postupaka vlade s pravoslavcima i Židovima, rekavši i ovo: „*Odakle dolazi država do toga, da sili ljudi na prijelaz na drugu vjeru? To je stvar strogo savjesti i država se ne smije u to pačati. Kakva imade biti korist od toga silenja na prijelaz, kad je jasno, da će svi ti ljudi opet natrag na pravoslavlje, ako dođe do preokreta. Uostalom, kakva je ta Vaša politika, kad osobe, koje ste uspjeli prisiliti da pređu s pravoslavlja ili židovstva na katoličku vjeru ipak ubijate i tjerate u logore. To osim svega ostalog znači još i rugati se katoličkoj Crkvi. Što znači ovo ubijanje i teror? To će roditi neizlječivim zlom za ovu državu.*“ (Izvješće: Zagrebački nadbiskup i njegov kler u vrijeme ustaškog režima, sastavljen godine 1945. god., CP, sv. CX., str. 3660. ? 3671., 3668.; usp. BAS, Knj. 1, str. 237. – 238.; dokument je pronađen u Arhivu UDB-e.)

b) „Dne 29.VII. poslije podne prema večeru odveden je na policiju po agentima preč. g. Dr. Pavao Lončar, kanonik zagrebački.“ (Dr. Alojzije Stepinac nadbiskup zagrebački, *Dnevnik*, sv. IV., str. 317.)

c) Katolički dnevnik *Hrvatski glas* donio je 24. kolovoza 1941. sljedeću vijest: „Po pokretnom prijekom suđu u Zagrebu osuđen je dana 22. kolovoza 1941. kanonik dr. Pavao Lončar radi uvrede državnog poglavara i radi protudržavne i protuustaške promičbe na kazan smrti strijeljanjem. Na prijedlog ministra pravosuđa i bogoštovlja, uslijed molbe za pomilovanje, obnašao je državni poglavari Poglavnik dosuđenu kazan smrti pretvoriti u kazan teške tamnice u trajanju od 20 godina.“ Začudo, katolički dnevnik *Hrvatski glas* za šest je dana prestao izlaziti. Istina, odlukom konzorcija od 30. kolovoza 1941. godine. Gosp. Gabelica neka istraži druge odluke.

A dr. Lončaru je tek na intervenciju nadbiskupa Stepinca i **p. Ramira Marcone**, izaslanika Svetе Stolice kod hrvatskog episkopata, te negodovanja klera na odluku vlade, smrtna kazna preinačena na 20 godina tamnice, da bi nakon dvije godine bio pušten iz zatvora u Lepoglavi. Gospodin Gabelica ne može protiv ovih činjenica interpretirati postupke ni ustaške vlasti ni postupke dr. Pavla Lončara čije je svjedočanstvo i na komunističkom

sudu bilo u prilog nadbiskupu Stepincu, a ne vlastima NDH.

8. Tvrđnja gosp. Gabelice da moje tumačenje sklapanja Rimskih ugovora između NDH i Italije u svibnju 1941. „vrijedja i bl. Stepinca“ absurdna je. Nadbiskup Stepinac nije kanio ići u Rim niti je bio pozvan „u veliku delegaciju sastavljenu od hrvatskih staleža, da zamole jednoga člana savojske kuće za hrvatskog kralja“. Vlada je tražila biskupa **Salisa** i „župnika Cecelju“ (Dr. Alojzije Stepinac, *Dnevnik*, sv. IV., str. 222.).

Kakva je to delegacija i kakvo je to bilo poslanstvo? Zar je doista išlo tražiti kralja ili izručiti Italiji velik dio hrvatskoga nacionalnog teritorija? Činjenica je da su Rimski ugovori prouzročili teške posljedice za cijelokupni hrvatski narod, osobito po hrvatski narod u Dalmaciji. To je nadbiskup Stepinac proročki predviđao kad je nakon ozbiljnog promišljanja odlučio da pusti obojicu u Rim s obrazloženjem: „Za svaki normalni mozak je konačno jasno da odgovornost za sadanje stanje nemaju predstavnici Crkve nego oni koji su imali političko vodstvo u rukama“ (isto). Takav Nadbiskupov stav i tako predložen u troknjižju nikako ne vrijeda nadbiskupa Stepinca, nego mu služi na čast.

9. Da se u troknjižju ne „provlači“, nego potvrđuje neprijateljski stav dužnosnika u NDH prema Katoličkoj crkvi, potvrđuju uz spomenute i sljedeće činjenice što ih gosp. Gabelica ignorira:

a) Dana 15. svibnja 1941. uputio je Nadbiskup prosvjedno pismo **dr. Mili Budaku**, ministru NDH, zbog sustavnog šikaniranja Uredništva *Katoličkog lista*, u kojem je stav NDH prikazao ovim riječima:

„Sa žalošću moram konstatirati da beogradska cenzura nije bila ovako žučljiva prema nama kao Hrvatski Novinski Ured ... Ako pak Hrvatski Novinski Ured misli da će načiniti od nas puzavce, onda se vrlo varu. Ja sam uvjeren da stanovište Hrvatskog Novinskog Ureda nije stanovište hrvatske Vlade. Zato Vas, gospodine ministre, molim da u svojstvu našeg resornog ministra poduzmete korake da se ove pojave uklone jer nisu nikako u interesu Nezavisne Države Hrvatske.“ (BAS, Knj. 2, str. 124. – 125.)

b) Kad je cenzura vlasti NDH zaplijenila govor **Pija XII.**, koji je on održao godine 1942. prigodom proslave 25. obljetnice svoga biskupskoga jubileja i u njemu osudio teoriju tzv. „Lebensrauma“

velikih naroda, koja je, zapravo, značila smrtnu osudu malih naroda, nadbiskup Stepinac je to nasilje vlasti osudio u propovijedi održanoj u prvostolnici na blagdan sv. Petra i Pavla iste godine. Reče:

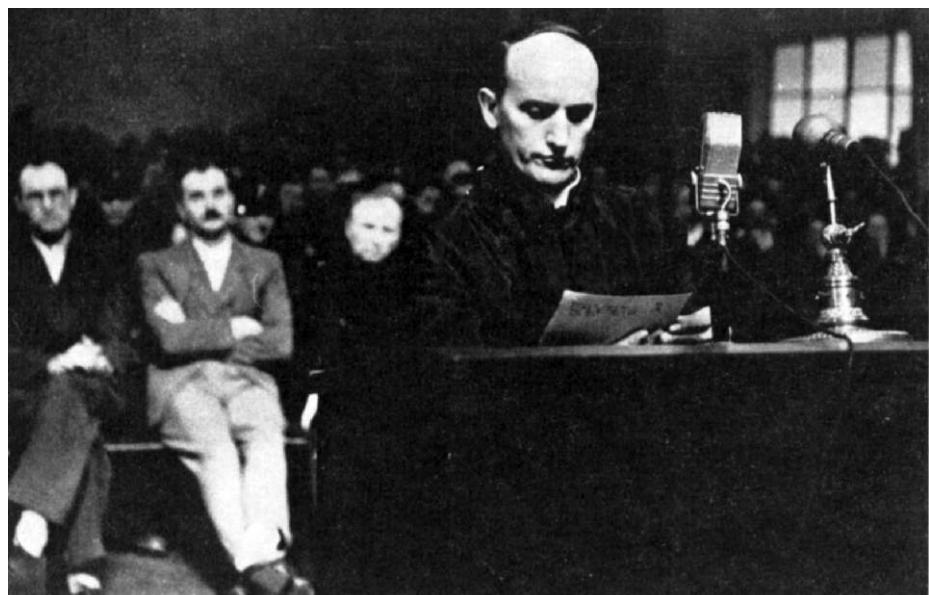
»*Predragi vjernici! Sveta mi je dužnost upozoriti vas na neke pojave, koje u zadnje vrijeme mute naše odnose prema Svetoj Stolici i Sv. Ocu Papi; odnose, koji su kroz trinaest vjekova bili najsrdaniji i najpriateljski. Već dulje vremena čuju se prigovori, kao da je Sveti Stolica neprijateljski raspoložena prema hrvatskom narodu. Tu krvnu tvrdnju i klevetu obara stoljećima potvrđena povjesna činjenica, da je hrvatski narod baš u rimskim papama imao svoje najbolje, a često i jedine prijatelje. Te laži opovrgava osjećaj i briga današnjeg Svetog Oca Pape Pija XII., kojima On prati naš narod i domovinu. O tom mogu uz ostale hrvatske biskupe svjedočiti sigurno i ja osobno. S toga je najveće nerodoljubno djelo prema hrvatskom narodu, kad se osobno kao i prije sa strane nekih sinova toga naroda nastoji oslabiti čvrsta veza našega naroda sa nepobjedivom pećinom Petrovom. To nastojanje nema korijena u našem narodnom duhu, ono je njemu tuže, a dolazi izvana, i ne može nikako biti od koristi, makar tko tvrdio protivno.*

Stoga osuđujem u ime hrvatskih katoličkih zabranu objavljuvanja u štampi govora Svetoga Oca Pape održanog prigodom njegovog 25-godišnjeg jubileja. To znači odvoditi hrvatski narod od izvora prave nauke, koja jedina može da spasi svijet, pa prema tome i naš narod od materijalne i moralne propasti. To znači isključiti naš narod iz zajednice svih katoličkih i kulturnih naroda, koji su se putem štampe duhovno okoristili i obogatili tolikim divnim govorima Svetoga Oca. Takav postupak je za hrvatski narod štetan i uvredljiv.« (BAS, Knj. 2, str. 337. – 341.)

c) U istražnom postupku 17. svibnja 1945. Nadbiskup je vrlo odlučno odbacio bilo kakvu političku djelatnost ili navodnu pripadnost nekoj stranci. Reče:

„*Dr. Vlatko Maček, legitimni predstavnik naroda, javno je pozvao narod da se pokorava novoj vlasti koja je došla.*

Koliko se sjećam, izjava osim svojih propovijedi nisam davao. U tim propovijedima sam javno nekoliko puta ustajao protiv rasizma, te su izjave, dok se dalo, bile umnažane i širene po gradu, međutim, pošto je ustaška vlast uhapsila mons. Jesiha koji je umnažao te propovijedi i koji je zbog toga sjedio 7 ili 8 mjeseci u Lepoglavi, prestalo se s umnažanjem pro-

Nadbiskup pred jugoslavenskim komunističkim sudom

povijedi. Što je kasnije izašlo u štampi to je cenzura iznosila moje govore i mijenjala tekst time što je ispuštala koju riječ, čime se mijenjao smisao.“ (BAS, Knj. 1, str. 332.)

d) Nasilje vlasti NDH nadbiskup Stepinac predložio je mons. J. Hurleyju, regentu Apostolske nuncijature u Beogradu, u pismu potpisanim 2. ožujka 1946.:

„*Činjenica je, da zagrebački nadbiskup nije nikada odobravao politike ustaškog režima protiv Srba. činjenica je, koju bjelodano dokazuju do danas već izdani brojni dokumenti, da je on neprekidno, od prvog časa, ustao na obranu osnovnih prava Srba na život, braneći u svojim dopisima na vladu bivše NDH u svakom slučaju, koji mu je bio dojavljen, prava Srba. Jednako tako je zagrebački nadbiskup branio i nevine, preko svih mjera čovečnosti proganjene Židove, ustajući protiv rasnih zakona bivše NDH, koji su bili čisti prepis njemačkih rasističkih zakona. Zbog ovoga svoga držanja zagrebački nadbiskup je ubrzo došao u latentni stalni sukob s vladom NDH. Taj se sukob otvorio odmah poslije osnivanja NDH, a došao je do vrhunca u smrtnoj osudi jednog zagrebačkog kanonika Dra P. Lončara, koga su ustaške vlasti osudile na smrt radi njegovog rada prema uputama zagrebačkoga nadbiskupa. Svojim zauzimanjem za proganjene Srbe i Židove zagrebački nadbiskup došao je htijući ili ne htijući u stav opozicije prema ustaškom režimu. Zato ga ni članovi NO-pokreta nisu napadali kroz tri godine, dokle god je taj sukob bio u javnosti očevidan. Pače, znade se, da su oni iz šume sami na svom radiju prenosili stanovite odlomke iz propovjedi zag-*

rebačkog nadbiskupa na blagdan Krista Kralja g. 1943., u kojoj je on jasno osudio i rasizam i ustaške nepravde prema Srbima, Židovima i Ciganima kao što i načela komunizma.“ (BAS, Knj. 3, str. 344. – 345.)

e) Znatnu nepravdu učinila je vlast NDH Katoličkoj crkvi kad je izvršila nasilje mijenjajući smisao teksta poslanice koju su hrvatski biskupi uputili javnosti 24. ožujka 1945. O tome Nadbiskup svjedoči:

„*Pred sam svršetak rata, poslovni Odbor hrvatskih biskupa upravio je s proljetne konferencije, održane u ožujku 1945. vjernicima pastirsku poslanicu. U njoj se ogradio od nasilja ustaškog režima, osudio je ubijanje svećenika, što su ga vršili partizani, te izjavio, da poštuje volju hrvatskoga naroda za vlastitom državnom samostalnošću, koja je ostvarena u vlastitoj državi, ne spominjući je imenom. Državna cenzura bivše NDH je na svoju ruku na ovom mjestu umetnula ime bivše države.“ (Isto, str. 345.; usp. isto, str. 109. – 113.)*

Dok je nadbiskup Stepinac uspio uslijed ratnih stradanja skupiti stotine vagona hrane za hrvatski živalj koji je umirao od gladi po našim otocima, dotele su talijanske i njemačke postrojbe onemogućivale da ta pomoć stigne do potrebnih, dok su četnici, partizani i pripadnici stranih i inih vojnih postrojbi vršili teror nad nedužnim pučanstvom po hrvatskim selima, ubijale ga i silovale ženski svijet, paleći sela i uništavajući ljetinu i imovinu, nadbiskup Stepinac je tješio ojađeni narod, prikupljaо za nj hranu i odjeću, nastojao olakšati položaj zarobljenika po lo-

gorima i prosvjedovao protiv spomenutih nedjela.

O tome govori moje troknjižje. O ljubavi koju nije uspjela spriječiti ni jedna diktatura, a koliko je NDH bila slobodna, najbolje govori podatak da se od Ludbrega i Varaždina nije moglo slobodno do Zagreba, ni od Zagreba do južnih strana Hrvatske bez talijanskih i njemačkih propusnica.

Gosp. Gabelica točno piše da nisam obradio „zauzetost bl. Stepinca za slobodu hrvatskoga naroda“. To će učiniti u sljedećem troknjižju. U ovom, koje on želi obezvrijediti, obradio sam svjedočanstvo kršćanske ljubavi nadbiskupa Stepinca prema stradalnicima, žrtvama režima Kraljevine Jugoslavije, NDH i Komunističke partije Jugoslavije, kako u NOB-u, tako i u poratnoj državnoj represiji. To svjedočanstvo ljubavi nadbiskupa Stepinca ponos je hrvatskoga naroda, bez obzira na političko uvjerenje

pojedinaca. Ono nosi prepoznatljiva obilježja univerzalne Kristove ljubavi. U spomenutom troknjižju, osobito u prvoj knjizi – životopisu, prikazao sam je, ne „površno i pristrano“, kako tvrdi gosp. Gabelica, nego temeljito i objektivno.

Ni površnost ni tendencioznost nisu me upravljali prilikom sastavljanja spomenutog troknjižja. Da je državna vlast odlučila provesti vjerske prijelaze pravoslavnih u Katoličku crkvu, da je postojala državna cenzura nad crkvenim tiskom, govorjenjem i prijetnjom fizičkome integritetu nadbiskupa Stepinca, dovoljno svjedoče objavljeni dokumenti u drugoj i trećoj knjizi koje valja pomno iščitati, a nastali su u uredima NDH i obavještajnih službi drugih država ili međunarodnih ustanova.

Uostalom, jasno razlikujući državu, kojoj suverenitet tvori narod, od političkih stranaka koje često djeluju protiv dobrobiti naroda, a onda i države, sâm bl. Stepi-

nac je 4. listopada 1954. izjavio: „*Kao biskup nisam bio ni HSS-ovac, ni ustaša, ni pučkaš. Interese naroda branio sam i branit ću, a politiku kao takvu ostavljam drugima. No, boli me, kad vidim, kako se neprijatelji upravo vesele toj našoj neslozi i potpiruju je.*“ (VRANEKOVIĆ, J., *Dnevnik*). Spomenuti uradak gosp. Gabelice prinos je takvoj neslozi i potpiruje je. Stoga se ubuduće ograđujem od raspre s njime, a čitateljima *Političkog zatvorenika* preporučujem da na temelju prikupljenih i u spomenutome troknjižju objavljenih dokumenata donesu objektivnu prosudbu o događajima koji se ovdje spominju te o mogućem zaključku, je li gosp. Gabelica svoj uradak napravio s nakanom podgrijavanja optužnice javnog tužitelja **Jakova Blaževića** protiv nadbiskupa Stepinca ili je samo Blaževićev odvjetnik. •

SLAVKO RADIČEVIĆ: *TRI ZLA DVADESETOG STOLJEĆA NA TLU HRVATSKE*

Godine 2010. Slavko Radičević je objavio knjigu *Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske*. Kao urednik naznačen je sam autor, lektor je dr. Ante Murn, recenzenti dr. Zvonimir Šeparović i dr. Željko Bartulović, dok je naslovnicu izradio student Zvonimir Jergović. Knjiga je objavljena u vlastitoj nakladi, a sunakladnici su HDPZ Zagreb i HDPZ Rijeka. Knjiga se sastoji od 351 stranice i podijeljena je na 12 poglavlja.

U prvom poglavlju autor objašnjava tri zla: komunizam, fašizam i nacionalsocijalizam, govori o zločinima, osuđuje komunizam te spominje i osudu komunizma od strane Vijeća Europe i Hrvatskoga sabora te svoje tvrdnje i objašnjenja zasniva na činjenicama i dokumentima, služeći se bogatom literaturom. Posebnu pozornost Radičević posvećuje zločincima i žrtvama te daje i svoj doprinos tumačenju Domovinskog rata, ulazeći duboko u korijene i izbijanje tog rata kao jedino mogućeg da Hrvati stvore svoju neovisnu državu, taj vječni san porobljenoga naroda. Piščev je cilj da se ta okrutna prošlost i sve te žrtve suludih ideja ne zaborave i zato on traga za istinom koju nastoji i činjenično objasnititi.

U drugom poglavlju govori o Nezavisnoj Državi Hrvatskoj, slomu Jugoslavije, o povijesti hrvatskoga naroda, pa tako tumači nastanak Banovine Hrvatske, vojni puč u Beogradu, uspostavu hrvatske države - proglašenje Nezavisne Države Hrvatske, tumači i daje razložna objašnjenja o društveno-povjesnim uvjetima nastanka Us-

Piše:

Bruno ZORIĆ, prof.

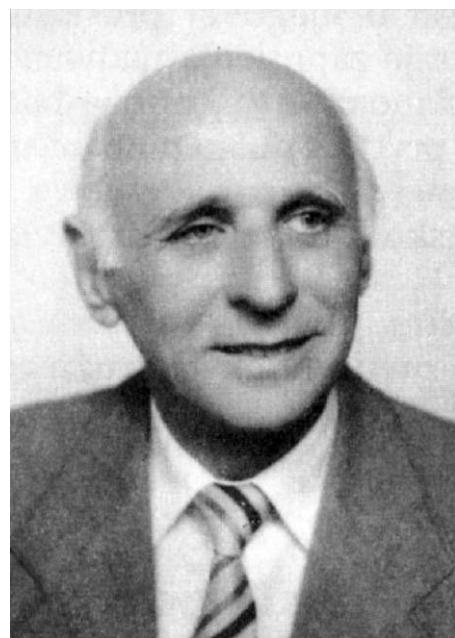
taškog pokreta kao legalnoga vojno-političkog pokreta u obrani hrvatskih prava i hrvatskog života, s ciljem stvaranja NDH kao izraza težnje hrvatskoga naroda za svojom samobitnošću. Posebno poglavlje posvećuje Hrvatskoj seljačkoj stranci, ulozi Katoličke crkve u vrijeme NDH, ustrojstvu države, utvrđivanju granica NDH, unutarnjoj organizaciji, ocjenjuje stanje u NDH, govori i potanko objašnjava hrvatsko nacionalno pitanje. Pisac se služi povijesnim činjenicama, ali prilazi i sa svog motrišta u tumačenju nastanka NDH.

Treće se poglavlje bavi pobunom srpske manjine protiv Hrvatske. Autor projenjuje da su Srbi ustali samo zato što nisu željeli živjeti u hrvatskoj državi, iako su im vlasti NDH nudile miran suživot i sigurnost u državi NDH. U četvrtom poglavlju pisac govori o fašizmu te objašnjava pojmove fašizam i antifašizam u ratu i miru, govori o djjema državama na tlu Hrvatske, posebno spominje NDH, tumači korijene njezina postanka, života i kraja, analitički objašnjava prilike i neprilike u ratu od 1941. do 1945., obrazlaže oružane sukobe i osobito ističe tzv. puč Vokić - Lorković.

Peto je poglavlje posvećeno komunističkom antifašizmu. Pisac analizira interesne sfere u tadašnjoj Europi te posebno tumači komunistički antifašizam u bivšoj Jugoslaviji, iznoseći razlike u pojmovima i u stvarnom značenju i životu - što je to komunist, a što je antifašist i antifašizam te odgovornost reformiranih komunista koji se i danas pokušavaju nazvati antifašisti, a zapravo su oličenje zla i zločina. To objašnjenje tumači ne samo sa stajališta svoga poimanja značenja ovih pojmoveva, već i svoga velikoga životnog iskustva budući da je i sam kao hrvatski politički zatvorenik osjetio zločine komunista. U šestom poglavlju potanko objašnjava tko su fašisti, a tko antifašisti, s posebnim naglaskom o antifašizmu u Europi i posebno u Hrvatskoj, te tko su to istinski antifašisti, a tko reformirani komunisti te naposljetku daje ocjenu komunističkog antifašizma.

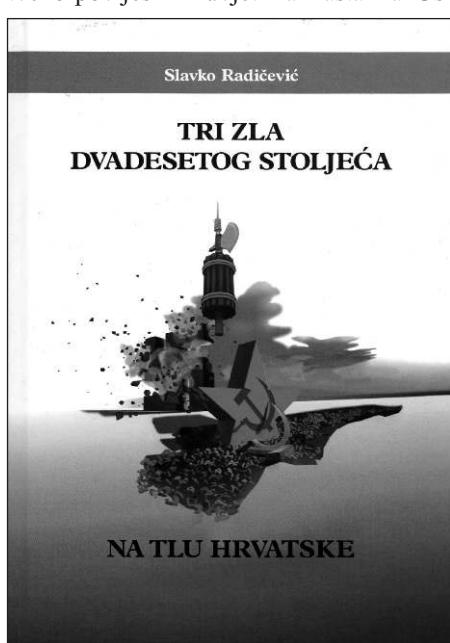
U sedmom poglavlju Radičević govori o Domovinskom ratu, korijenima rata, pripremi za agresiju na Hrvatsku, objašnjava ratne operacije, daje veoma ozbiljno tumačenje početka i završetka rata, is-

tiče i tumači srpski fašizam te trajnu težnju srpskog nacionalizma da otima tuđe i da se širi na tuđoj zemlji. On osuđuje takva stremljenja srpskog fašizma, govori o Oluji kao simbolu oslobođanja hrvatskoga naroda pod srpskom čizmom od 1945. do 1990-ih godina, ističe ulogu Haškog suda, njegovo osnivanje i djelovanje protiv Hrvatske, govori o Međunarodnom sudu pravde, Međunarodnom kaznenom sudu, te daje svoje viđenje i zaključke o razdoblju Domovinskog rata, njegovu značenju, ulozi u povijesti hrvatskoga naroda.

Slavko Radičević

U osmom poglavlju posebno ističe stradavanja u ratu i nakon rata, govori o zločincima i zločinima, posebno nabrja te zločine na području Hrvatske, ali i sva stratišta i logore u kojima su stradavali Hrvati, pa tako spominje stratišta u Sloveniji, u kojima su Hrvati ubijani nakon 1945. Pisac utvrđuje odgovornost za te zločine, imenuje naručitelje zločina i same žrtve te posebno govori o hrvatskim političkim uznicima, koji su stradavali u jugoslavenskim kazamatima od 1945. do 1990. godine, potanko objašnjava režim u kaznionicama, prisilu na rad, zlostavljanje osuđenika, preodgajanje, pokušaj bijega osuđenika, likvidacije osuđenika, koje je vršila zloglasna komunistička partija i njezini protagonisti, govori o mnogobrojnim smrtima najboljih sinova hrvatskoga naroda, o njihovim mukama, patnjama i stradanjima.

U devetom poglavlju Radičević govori o pobjedi antifašističke koalicije, Bleiburškoj tragediji te o završnim operacijama Jugoslavenske armije i povlačenju hrvatske vojske i naroda s područja Hrvatske prema Austriji, izručenja hrvatskih vojnika i civila, o križnom putu. U desetom poglavlju pisac daje osobno mišljenje o osudi komunizma, o prevladavanju komunističkog totalitarizma na području bivše Jugoslavije, o međunarodnoj osudi komunizma, navodi Rezoluciju Europe o osudi komunističkih zločina, ističe deklaraciju Hrvatskog sabora i o osudi komunističkih zločina na području Hrvatske. U jedanaestom poglavlju ističe nužnost da hrvatski narod bude odlučan u očuvanje svoje slobode i samostalnosti, da je potrebna sloga i mirenje hrvatskoga naroda, da je i danas najveće zlo suprotstavljanje i prepiranje među pripadnicima hrvatskoga naroda te ističe slogu i zajedništvo kao jamstvo za svijetlu budućnost. Posebno govori o stajalištu komunističkog antifašizma te o stajalištu antikomunizma, i govori o pomirenju. U dvanaestom poglavlju pisac donosi svoje zaključke. Knjiga sadrži i bilješku o piscu, a uvršteni su i razni drugi prilozi iz drugih knjiga i tiska, izvori i literatura, te kazalo osobnih imena.

Zaključno se može reći da u svojoj opsežnoj knjizi Slavko Radičević piše o povijesti i prošlosti svoga hrvatskoga naroda od početka do kraja 20. stoljeća te o nastanku tri zla totalitarizma, o njihovim sličnostima i različitostima. Posebno govori o jugoslavenskoj državnoj zajednici i o zbijanjima tijekom Drugoga svjetskog rata i porača. Pisac se nastojao služiti istinom i pokušao je tumačiti istinite događaje kroz prizmu svoga stajališta, a kroz koji je prošao hrvatski narod. Hrvatska prošlost bila je uvijek bremenita teškim sudbinama, ali kako ističe pisac, hrvatski narod je uvijek težio da obnovi svoju državnost, da bude svoj na svome. Iz toga hrvatski čovjek mora izvući zdrave pouke, pa je, prema Radičeviću, potrebnna konačna pomirba i nastavak puta prema demokraciji. Pisac misli da je komunizam imao uporište u materiji, fašizam uporište u državi, a nacionalsocijalizam uporište u nadmoći (germanske) rase. Svim tim zlima zajedničko je da su imali svoje diktatore, da je vlast bila centralizirana, da je monopol imala jedna stranka, a da se vlast temeljila na teroru, kršenju ljudskih prava i primjeni sile. Poznato je da su komunistički nositelji i ideo-lozi bili Marx, Engels, Lenjin, Staljin, Tito, te da su oni najgovorniji za preko stotinu milijuna žrtava komunizma diljem svijeta, pa tako i u Hrvatskoj za Bleiburg, Jazovku, Maribor, i druge nebrojene jame i stratišta, za logore Staru Gradišku, Goli otok, Sveti Grgur, Lepoglavu, za smaknuća hrvatskih emigranata i druge okrutne zločine.

Tematika ove knjige je, dakle, vječno aktualna i zanimljiva, a pisac pokušava razumno i zanimljivo iznositi činjenice. Radičević je istinski domoljub, pa kad govori o hrvatskom političkom uzništvu, on o svojim tlačiteljima govori pomirljivo, kao da opršta te njihove zločine, ali ih ne zaboravlja. Zato i ovaj uradak, značajnu knjigu naseg prijatelja i književnika, hrvatskog političkog uznika i domoljuba Slavka Radičevića, moramo uzeti kao jedan veliki doprinos boljem razumijevanju tragike hrvatskoga naroda. Zato valja zahvaliti piscu na velikom trudu i samoprijegoru, znanju i vještini što je to dugo, tragično i brojnim žrtavama posuto razdoblje povijesti hrvatskog naroda obradio u knjizi koja nas oduševljava i ugodno iznenađuje. •

PUBLIKACIJE KOJE SE MOGU NABAVITI U HRVATSKOM DRUŠTVU POLITIČKIH ZATVORENIKA (Zagreb, Vojnovićeva 15)

POLITIČKI ZATVORENIK 2006.-2008. - svi brojevi časopisa (166-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 1 CD	50,00 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-2008. - svi brojevi časopisa (1-201) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 4 CD-a	200,00 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 2003.-2005. - svi brojevi časopisa (brojevi 130-165) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja (staro izdanje) - 1 CD	30,00 kn
POLITIČKI ZATVORENIK 1990.-1997. i 1998.-2002. - svi brojevi časopisa (brojevi 1-129) na CD-u u HTML i PDF formatu, s mogućnošću pretraživanja - 2 CD-a	60,00 kn
Ivo BJELOKOSIĆ: <i>Svećenik matični broj St. Grad. 2019</i> HDPZ Podružnica Dubrovnik, 2002.	80,00 kn
Kaja PEREKOVIC: <i>Naše rođenje, RINAZ Rijeka, HDPZ Zagreb, 2004.</i>	150,00 kn
Skupina autora: <i>Hrvatske žene u okovima i pjesmi</i> , Riječki nakladni zavod Rijeka, 1997.	80,00 kn
Bruno ZORIĆ: <i>Svjetlo i sjene (pjesme)</i> , HDPZ Podružnica Zadar, 2000.	40,00 kn
Slavko MILETIĆ: <i>Za dostojanstvo i slobodu</i> , HDPZ Mostar, 2006.	80,00 kn
Zatajena grobišta i prešućene žrtve Drugog svjetskog rata i porača u Karlovačkoj županiji , Izd. HDPZ - Podružnica Karlovac, 2007., tvrdi uvez, 450 str.	140,00 kn
Prešućene žrtve Đakova i Đakovštine u Drugom svjetskom ratu i poraču , Izd. HDPZ - Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, 2007., tvrdi uvez	150,00 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: <i>Dr. Niko Koprivica gradonačelnik Dubrovnika, žrtva i mučenik sa Dakse</i> , HDPZ - Podružnica Dubrovnik, 2009., 72 str.	50,00 kn
Mijo JURIĆ: <i>Osamnaesto proljeće (Usomjene na godine tamnavanja)</i> , HKD sv. Jeronima, Zagreb, 2009., tvrdi uvez, 312 str.	100,00 kn
Prilozi za povijest Domovinskog rata u Đakovu i Đakovštini , prir. Ivo Tubanović, Igor Švraka, Pero Sola, Dragutin Hajnić, Zorica Balog, Maja Majbaum i Sanja Rogoz-Šola, izd. Hrvatsko društvo logoraša srpskih koncentracijskih logora Ogranak Đakovo i HDPZ Podružnica Osijek, Ogranak Đakovo, tvrdi uvez, 528 stranica	150,00 kn
Žrtve Drugoga svjetskog rata, porača i Domovinskog rata na području župa Dobretići, Jajce, Koričani, Ključ, Liskovica, Podmiljeće i Varcar Vakuf – Mrkonjić Grad , prir. Ivo Tubanović, Stipo Pilic, Ivo Aščić, Mirko Blažević, Mara Crnoja, Ždravko Žunić i Branko Bungić, izd. 2B multimediaPrint, Nova Bila, 456 stranica, tvrdi uvez	100,00 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: <i>KPD Stara Gradiška: mučilište i gubilište hrvatskih političkih zatvorenika</i> , HDPZ - Podružnica Dubrovnik, broširano, 302 str.	100,00 kn
Božidar Božo KOVAČEVIĆ: <i>Križni put dugačak pet godina 1945. – 1950. (Svjedočenje o vremenu)</i> , HDPZ - Podružnica Karlovac, broširano, 103 str.	40,00 kn
SLAVKO RADIČEVIĆ: <i>Tri zla dvadesetog stoljeća na tlu Hrvatske</i> , Vlastita naklada – sunakladnici; HDPZ i HDPZ Podružnica Rijeka 2010., tvrdi uvez, 351 str.	100,00 kn
Dr. Augustin FRANIĆ: <i>KPD Lepoglava, mučilište i gubilište hrvatskih političkih osuđenika, drugo, dop. i proš. izdanje</i> , HDPZ, Dubrovnik, 2010., broširano, 304 str.	100,00 kn

•

POMOĆ ZA POLITIČKI ZATVORENIK

Od sredine siječnja do sredine veljače 2011., svojim su prilozima daljnje izlaženje ovog mjeseca nesebično pomogli:

Josip	Maruševac	Varaždin	120,00
Josipa	Milinković	Kaštel Lukšić	200,00
Stjepan	Hudoletnjak	Zagreb	400,00
Ivan	Janeš	Đakovo	300,00
u k u p n o			1.020,00

Zahvaljujemo se darovateljima, te se i ubuduće preporučujemo njihovoj susretljivosti. (Ur.)

U SPOMEN NA LJUBA WOLLITZA

Bogoljub (Ljubo) Wollitz, sin je Ivana i Jelke rođ. Pupator, rođen je 21. ožujka 1915. u Cavtatu. Školovanje je završio u Dubrovniku. Radio je kao knjigovoda u trgovačkom poduzeću „Dubrava“ i drugim. Za vrijeme Nezavisne Države Hrvatske (NDH) bio je pred kraj rata pričuvni domobranski časnik. Dolaskom jugoslavenskih partizana u Dubrovnik 1944., pokupljen je u II. Dalmatinsku brigadu, koja je bila upućena na Boku kotorskou, gdje se vodila bitka s opkoljenom njemačkom vojskom.

Zapalo ga je da bude u Cavtatu kao neki opskrbnik (intendant). Tu je doživio jedan događaj, koji mu je odredio put. Kod *rashodovanja* nekih konzervi dao je jednoj siromašnoj osobi dva komada. Zbog toga je trebao biti strijeljan. To je izbjegao pobjegavši u škripare (križare) na području Konavala, kojima je bio vođa-pukovnik Mačekove zaštite, **Pero Bakić**. Skupina je brojila oko 150 do 200 ljudi. Kako je Bakić 5. travnja 1945. iz zasjede teško ranjen i uhićen, a 2. lipnja iste godine u zatvoru „Karmen“ umro, to je pored drugih gubitaka utjecalo na osipanje i likvidaciju škripara.

Ljubo se je krišom prebacio u Župu Dubrovačku, gdje se sklonio kod poz-

Piše:

Dr. Augustin FRANIĆ

nate obitelji. Kad se je pokušao dočepati kuće u Dubrovniku, uhitila ga je UDB-a i odvela ga u zatvor „Rašica“. Nakon istrage upućen je u istu brigadu i tako s njima preživio do Trsta. Nakon povla-

Ljubo Wollitz

čenja s tom partizanskom jedinicom dospijeva u Srijem, gdje ga je Vojni sud IX. Udarne divizije osudio 26. kolovoza 1945. na kaznu zatvora u trajanju od pet godina i gubitak građanskih prava od tri godine. Pomilovanjem vojnih lica Uka-

zom od 9. svibnja 1947. oprošteno mu je daljnje izdržavanje kazne, te je 22. srpnja 1947. pušten iz zatvora u Srijemskoj Mitrovici.

Prije nego je otpušten, ubijen mu je brat **Stjepan** 24. svibnja 1947., za vrijeme suđenja članovima organizacije HOP u gimnastičkoj dvorani Dubrovačke Gimnazije. Kada je stražar vodio Stjepana niza stube podno dvorane, ispalio mu je tri hitca u leđa. Po dolasku kući, Ljubo je pod takvim prilikama živio i radio u već spomenutim poduzećima i hranio obitelj s troje djece. S oduševljenjem je dočekao stvaranje Republike Hrvatske, te od prvih dana postao član Hrvatskog društva političkih zatvorenika-Podružnice Dubrovnik. Isto tako, bio je i član udruge Hrvatski Domobran.

Umro je u noći između 13. i 14. siječnja 2011. Prema njegovoj želji, pokopan je tiho i skromno u krugu članova obitelji 14. siječnja 2011. Njegov život bio je domoljubni i kršćanski.

Dragi Ljubo, neka te Gospodin primi u legije mučenika gdje ćeš s bratom Stjepanom moliti za razapetu Domovinu Hrvatsku. Laka ti bila hrvatska gruda!•

U SPOMEN

BOGOLJUB (LJUBO) WOLLITZ

(1915. - 2011.)

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Dubrovnik

U SPOMEN

JOSIP LORIŠ

rođen 4. ožujka 1924., umro 31. siječnja 2011.

Laka mu bila hrvatska zemlja!

HDPZ – Podružnica Rijeka

IN DIESER AUSGABE

Anlässlich der jüngsten Initiative des kroatischen Präsidenten, **Dr. Ivo Josipović**, dass Zagreb erneut die „Straße des 8. Mai“ bekommt, erinnert der Chefredakteur **Tomislav Jonjić**, dass es nicht nur darum geht, dass dieses Vorschlag an die kommunistische Vergangenheit des kroatischen Präsidenten erinnert. Noch wichtiger ist die Tatsache, dass er mit billiger Phrase über so genannten Antifaschismus tatsächlich die Tatsache verschleiert, dass am 8. Mai 1945. in der kroatischen Hauptstadt die Truppen der jugoslawischen Armee einmarschierten. Dabei wurde Kroatien nicht befreit, sondern wieder durch Kräfte besetzt, die sich sowohl nominell, als auch wirklich für den Wiederaufbau von Jugoslawien eingesetzt haben, mit dem Unterschied, dass es nun ein kommunistisches war. Aus der kroatischen Perspektive handelte sich, also um eine doppelte Besetzung.

*

Nachdem die Jugoslawische Armee im Frühjahr 1945. die Besetzung Kroatiens abgeschlossen hat, wurden Zehntausende und vielleicht Hunderttausende von Kroaten ohne Gerichtsverfahren ermordet. Denen, die mehr Glück hatten, gelang es dem Blutbad, durch Flucht nach Österreich oder Italien zu entkommen. Dort haben alliierten Besatzungsbehörden auch für sie, ebenso wie für andere Flüchtlinge vor den Kommunisten, die Flüchtlingslager eröffnet. Die zwei bekanntesten Flüchtlingslager in Italien waren Fermo und Bagnoli. Voriges und vorvoriges Jahr

haben wir eine Reihe von Artikeln über die Rettungen aus diesen Lagern veröffentlicht. In dieser Ausgabe veröffentlichen wir mehrere Zeugenaussagen und Fotos aus diesen Lagern. Die Aussage beschreiben, wie sich die Kroaten das Leben in den Lagern organisierten, wie sie erste Zeitungen herausgaben, die ersten Bücher druckten, das Gymnasiumunterricht organisierten, usw. Es ist auch beschrieben, wie sie alltäglichen Schikanen ausgesetzt waren, da die jugoslawischen kommunistischen Behörden versuchten, die Auslieferung von Intellektuellen und politisch prominenten Einzelpersonen zu erreichen um sie in Jugoslawien zu verurteilen und nicht selten, erschießen. Diese Forderungen wurden mit Verdacht, dass es um "Kriegsverbrecher" handelt, motiviert. Alle Verdächtigen Personen befanden sich in einer so genannten graue Position, und während sie in dieser Position waren, konnte sie kein Visum für eine Einreise in Drittstaaten (z.B. Argentinien) erhalten. Erst dann wenn alle Zweifel ausgeräumt wurden, konnte der Flüchtling seine beschwerliche Reise weitergehen und sich einen neuen Leben fern der besetzten Heimat gründen.

*

Auf den Artikel von **Ivan Gabelica**, dem Autor von Monographie über den Erzbischof von Zagreb, Kardinal **Dr. Alojzije Stepinac**, der vor kurzem in unserer Zeitschrift eine kritische Bewertung des dreibändigen Buches des Postulators der Causa des Seligen Alojzije Stepinac,

antwortet in dieser Ausgabe detailliert der Postulator **Dr. Juraj Batelja**. Obwohl beide Autoren übereinstimmen, dass der Erzbischof Stepinac absolut loyal gegenüber dem Heiligen Stuhl und stets gegen jede totalitäre Ideologie war, haben sie unterschiedliche und teils gegensätzliche Ansichten über das Verhältnis des Erzbischofs Stepinac zum Unabhängigen Staat Kroatien (1941-1945) sowie über die Beziehung des damaligen kroatischen (Ustaša) Regimes zu Stepinac und zu der katholischen Kirche in allgemeinen.

*

Anlässlich des 150. Jahrestages der Gründung der Partei des kroatischen Staatsrechtes, der zentralen kroatischen nationalistischen Partei, die 1861. von **Eugen Kvaternik** und **Ante Starčević** (dem der Titel "Vater des Vaterlandes" gebührt), gegründet wurde, veröffentlicht von dieser Ausgabe **Mladen Kaldana** eine Chronologie der staatsrechtlichen Idee. Die Partei des kroatischen Staatsrechtes hat viel Unglück in der Vergangenheit erlebt, in dem Monarchistischen Jugoslawien war sie verboten (1929.), und in kommunistischem Jugoslawien war ihr, sowie anderen bürgerlichen und politischen Parteien, jede Tätigkeit untersagt. Erneuert wurde sie im Jahre 1990 und seit dem nimmt sie in dem kroatischen Parlament teil, ist jedoch zahlreichen internen Konflikten und Spaltungen ausgesetzt. •

Schloss Kutjevo

IN THIS ISSUE

On the occasion of the latest initiative of the president of the Republic of Croatia **Dr. Ivo Josipović**, that Zagreb should again have the 8th May Street (ulica 8.maja), the editor-in-chief **Tomislav Jonjić** recalls that the proposal does not only remind us of the communist past of the Croatia's president. More important is the fact that this cheap phrase on the so-called anti-fascism is in fact a mask for the fact that on 8th May 1945 the forces of the Yugoslav Army marched into the capital city of Croatia. Croatia was not liberated then, but rather occupied again by the forces, which nominally and in fact strived to renew Yugoslavia, with the only difference that now it would be communist. Therefore, from Croat perspective, it was a double occupation.

*

After the Yugoslav Army finished the occupation of Croatia in spring 1945, dozens, maybe hundreds of thousands of Croats were killed without trial. Those with more luck managed to avoid the carnage and take refuge in Austria or Italy. The Ally occupation authorities set up refugee camps there for them, as well as for others who fled from communists. The two best known refugee camps were Fermo and Bagnoli. Last year and the year before, we published a number of texts on salvation from those camps. In this issue we publish several testimonies and photographs from those camps. The testimonies describe how Croat refugees organised their lives in the camps, started issuing the first newspapers, printed the first books, organised high-school education, etc. They also describe how they were exposed to abuse on a daily basis, as the Yugoslav communist authorities were trying to have intellectuals and politically prominent individuals extradited, in order to put them on trial in Yugoslavia and often execute by shooting squad. Those requests were based on ostensive suspicion of them being "war criminals". All suspects were labelled as so-called grey persons, and as long as they had that status they were not granted entry visas for third coun-

tries (Argentina for instance). It was only when all suspicions were eliminated that a refugee could continue his difficult journey and start a new life far from the occupied homeland.

*

In response to the article by **Ivan Gabelica**, author of the monograph about the Archbishop of Zagreb Cardinal **Dr. Alojzije Stepinac**, who has recently published in our monthly a critical review of the three-volume book of the postulator of the plea for the beatified A. Stepinac, the postulator **Dr. Juraj Batelja** gives a lengthy text in this issue. Although both authors agree that Archbishop Stepinac was absolutely devoted to the Holy See and consistently opposed to any totalitarian ideology, they have different, and to some extent, opposing views on the relationship of Archbishop Stepinac with the Independent State of Croatia (1941-1945) and on the attitude of the then Croatian

(Ustasha) regime towards Stepinac and the Catholic Church in general.

*

On the occasion of the 150th anniversary of the foundation of the Party of Rights, Croatian central nationalistic party established in 1861 by **Eugen Kvaternik** and **Ante Starčević**, who was titled "Father of the Homeland", starting with this issue, **Mladen Kaldana** is publishing the chronology on the Party of Rights' ideas. The party of the Croatian statehood right went through many difficulties throughout its history, it was banned in the monarchic Yugoslavia (1929); in the communist Yugoslavia, its activities were prohibited, just as those of any other civil political parties. It was renewed in 1990 and since then it has been active in Croatia's parliamentary life. However, it has been going through many internal conflicts and splits. •

Krasno (Velebit mountain)

RAVNATELJSTVO USTAŠKOG REDARSTVA
ŽIDOVSKI ODSJEK

Broj: 287/1942.

Zagreb, dne 9. siječnja 1942.

Predmet: Nalog poglavnika
i Vojskovodje.-

Ravnateljstvu ustaškog redarstva za
grad Zagreb i Veliku Župu Prigorje
na ruke upravitelja g. Rukavine/

Z A G R E B

Prema primljenom brzoglasnom nalogu Doglavnika i Vojskovodje g. Slavka Kvaternika imaju se izuzeti od svih prisilnim mjera, kao i deportiranja u logor članovi obitelji Židova, koji se nalaze na vojnoj vježbi ili na radu u Ministarstvu Hrvatskog Domobranstva.

Ujedno se članovima takovih lica imaju staviti na raspolaganje njihovi dosadanji stanovi.-

Po gornjem nalogu traži Doglavnik i Vojskovodja g. Kvaternik još tokom današnjeg dana odgovor.-

Sa strane ovog odsjeka primjećuje se, da isti nema popis lica nalazećih se na vojnoj dužnosti, nego bi se isti imali utvrditi na licu mesta t. j. u sabirnom logoru na Savskoj cesti, dok za u buduće dostaviti će Ministarstvo Hrvatskog Domobranstva potrebiti popis članova obitelji, kao i popis lica na vojnoj vježbi.-

Za Žurno Údovoljenje.-

ZA DOM SPREMNI!

Predtojnik odsjeka:

Potpis nečitljiv v.r.

Da je prijepis vijeran svome originalu tvrdi

Zagreb, dne 15. siječnja 1942.

Predstojnik redarstv. pisarnice:

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
USTAŠKA NADZORNA SLOŽBA
LIBERI

RAVNATELJSTVO USTASKIH REDARSTVA
Broj: 54/42
dan 15. T 1942 Prilog 2

Product: Clear mayonnaise

Edgerton 191

Scavizone

Odpromljenje

Le savant ne désignera plus que les espèces de la T. 42 Inv. 287/42
qui sont assez rares et qui n'ont pas été bien décrivées. Les autres espèces
peuvent être placées dans d'autres genres ou familles.

Z. d. a. *H. M. May* *Zamzim*

REPUBLIKA HRVATSKA
ŽUPANIJSKO DRŽAVNO ODVJETNIŠTVO RIJEKA
BROJ: KTR-180-A/96-II
Rijeka, 7.VII 1999. godine
IBL/VD

Gospodin FRANCESCO FILLINICH

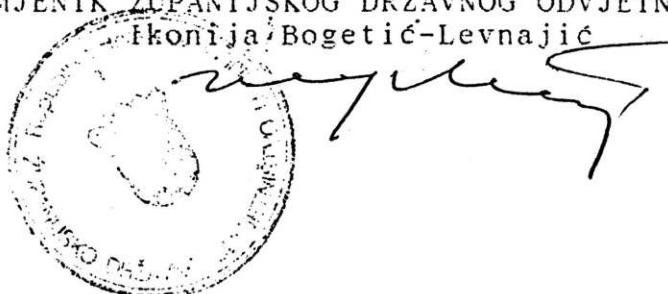
Vl. Gortana 43/I

51550 MALI LOŠINJ

U svezi Vašeg dopisa od 21.I 1999. godine u privitku dostavljam presliku zapisnika od 13.VIII 1997. godine o pregledu i vještačenju ljudskih kostiju koje su dana 8.VIII 1996. godine pronađene u podmorju kod otoka Lošinja.

Iz kompletne kriminalističke obrade koja je povodom tog pronalaska učinjena, zaključili smo da se doista radi o kriminalnom događaju koji je izvršen 1956. godine po neidentificiranim počiniteljima, no obzirom na protek vremena u ovom predmetu je nastupila i relativna i absolutna zastara kaznenog gonjenja.

ZAMJENIK ŽUPANIJSKOG DRŽAVNOG ODVJETNIKA
Ikonija/Bogetic-Levnajic

Privitak: kao gore